

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

PROVOZNĚ EKONOMICKÁ FAKULTA

Katedra humanitních věd

Přeshraniční spolupráce samospráv Euroregionu

Glacensis

Školitel:

Doc. PhDr. Jaroslav Čmejrek, CSc.

Vypracovala:

Ing. Jana Kociánová

© 2012

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala svému školiteli Doc. PhDr. Jaroslavu Čmejkovi, CSc. za odborné vedení, cenné rady a připomínky při zpracování této práce. Ráda bych též poděkovala i ostatním členům a pracovníkům Katedry humanitních věd Provozně ekonomické fakulty České zemědělské univerzity za jejich pochopení a pozornost, kterou práci věnovali.

Obsah

ÚVOD	6
CÍL A METODIKA PRÁCE	8
LITERÁRNÍ REŠERŠE	11
<i>Globalizace</i>	11
Vznik a typologie globalizace	11
<i>Regionalismus, neoregionalismus a multilateralismus</i>	14
Regionalismus	14
Neoregionalismus	14
Multilateralismus	15
<i>Regionální rozvoj</i>	16
Typologie regionálního rozvoje	16
Teorie regionálního rozvoje	17
Úloha klastrů	26
Hranice v regionálním rozvoji	27
<i>Regionální politika</i>	29
Historie a vývoj regionální a strukturální politiky EU do roku 1988	29
Regionální a strukturální politika EU po roce 1988	30
Priority regionální a strukturální politiky EU po roce 1988	39
Regionální politika v České republice	45
<i>Regionální, pohraniční a přeshraniční spolupráce</i>	48
Význam a důvody spolupráce	48
Definování forem spolupráce	48
Podpora přeshraniční spolupráce na evropské úrovni	49
Podpora přeshraniční spolupráce Evropskou Unií	51
Podpora přeshraniční spolupráce v ČR a její vývoj	53
Typy přeshraničních struktur	54
EUROREGION GLACENSIS	64
<i>Cíle a úloha spolupráce</i>	64
<i>Struktura euroregionu Glacensis</i>	66
<i>Právní status Euroregionu Glacensis</i>	68
<i>Vztahy Euroregionu k ostatním aktérům</i>	68

<i>Základní charakteristika regionu</i>	70
Historie území	70
Historický vývoj spolupráce Euroregionu Glacensis	72
Fyzicko-geografické a administrativní faktory	72
Demografické a socioekonomické faktory rozvoje Euroregionu Glacensis	78
Vývojové trendy a prostorové rozmístění obyvatelstva.....	79
Věková a vzdělanostní struktura obyvatelstva, mzdy, nezaměstnanost.....	82
Ekonomická charakteristika	84
Technická vybavenost a obsluha území	84
Cestovní ruch	85
SWOT analýza	86
Komparace periferních a centrálních okresů.....	90
<i>Financování Euroregionu Glacensis</i>	91
Program Phare CREDO	91
Program Phare CBC	94
Společný fond malých projektů	95
INTERREG IIIA	97
Česko-polský program	99
Analýza realizovaných projektů v rámci Iniciativy INTERREG IIIA v letech 2004-2006	100
Nový operační program 2007-2013	103
Fond mikroprojektů.....	106
Analýza projektů přeshraniční spolupráce realizovaných v období 2007-2013	112
Komparace programovacích období	114
<i>Případové studie projektů přeshraniční spolupráce</i>	117
Výstupy ze zpracování dotazníků, rozhovorů a případových studií:	132
ZÁVĚR	136
LITERATURA	140
SEZNAM TABULEK	150
SEZNAM GRAFŮ	151
SEZNAM OBRÁZKŮ	152
SEZNAM PŘÍLOH	153
PŘÍLOHY	154

Úvod

Evropa prodělává v posledních více než dvaceti letech významné změny. Tyto změny se odehrávají jak na poli politickém, tak ekonomickém. Byly vyvolány nejen pádem komunismu ve východní Evropě a směřováním zemí v této části Evropy k demokracii, ale také snahou o vytvoření jednotné Evropy v podobě Unie, která by byla politicky i ekonomicky silným a rovnocenným partnerem především USA, ale i dalším světovým velmocím. Postupující globalizace vyvolává dvojí efekt. Na jedné straně způsobuje zvyšování rozdílu mezi bohatými a chudými, kumulaci financí a světového kapitálu v rukou nadnárodních společností a jejich představitelů, snižování funkce hranic. Zvyšující se regionalizace pak na straně druhé působí paradoxně jako obrana proti globalizaci, na významu zde nabývá úloha regionů a klastrů.

Státní hranice České republiky má délku ca 2290 km, jedná se o hranice se Slovenskem, Rakouskem, Německem a Polskem. Od r. 1991 dodnes se tato hranice stala postupně součástí 13 euroregionů, z nichž česko-polská v rámci Euroregionu Glacensis činí 762 km. Přijetí České republiky do Evropské unie v r. 2004 umožnilo volný příhraniční pohyb zboží, kapitálu a postupně i pracovních příležitosti na trhu práce. Vstupem do schengenského prostoru v r. 2007 se dále Česká republika stala součástí zóny volného pohybu osob na vnitřních stranách hranic členských států. Všechny tyto skutečnosti měly a mají dalekosáhlý vliv zvláště na příhraniční oblasti a jejich přeshraniční spolupráci.

Předložená práce se v širším pohledu vztahuje k problematice regionálního rozvoje a přeshraniční spolupráce v Evropě, v užším pak v rámci česko-polského euroregionu Glacensis k jeho českému území.

V teoretické části směřuje od obecného pohledu na globalizaci, regionalismus a měnící se úlohu hranic, k regionální politice a přeshraniční spolupráci - ke konkrétnímu vývoji regionů a přeshraniční spolupráce v Evropě od 50., resp. 80. let minulého století až po současný stav v rámci Evropské unie. Důraz je kladen na problematiku endogenního regionálního rozvoje s využitím sociálního kapitálu. V další části se práce věnuje regionální politice. Regionální politika je vnímána jako jeden z nástrojů regionálního rozvoje. Práce charakterizuje regionální politiku do

roku 1988 a dále pak její vývoj do současnosti. Jsou zde rozebrány její priority, nástroje regionální politiky, její historie a přístupy na národní i nadnárodní úrovni.

Další část práce se snaží představit historii příhraniční spolupráce a její vývoj v Evropě, dále euroregion jako předmět zkoumání, jeho vývoj a vztah k regionální politice EU.

Empirická část je zaměřena na analýzy primárních i sekundárních dat týkajících se převážně české části euroregionu Glacensis, konkrétně jeho 110 obcí s více než 500 000 občany. Euroregion je zde charakterizován z hlediska historického, geografického, demografického a socioekonomického. Zabývá se podporou příhraniční spolupráce v České republice, konkrétněji finanční podporou EU, která do značné míry ovlivňuje agendu Euroregionu Glacensis. Ukazuje srovnání schválených projektů pro jednotlivá období, dále pak výsledky dotazníkového šetření a rozhovorů se zástupci Euroregionu a dalších aktérů.

Cíl a metodika práce

Cíle: Hlavními cíly práce je zhodnotit vliv evropské integrace a regionální politiky na přeshraniční spolupráci českých obcí v rámci Euroregionu Glacensis, dále zjistit, jak se odráží základní teoretický rámec funkce euroregionů a přeshraniční spolupráce v reálné situaci a dokladovat praktické využití výsledků výzkumu pro další rozvoj oblasti.

Cílem teoretické části tedy je provedení analýzy a následného posouzení základních teoretických principů a nástrojů regionálního rozvoje, podání základní charakteristiky regionů v globalizovaném světě, zachycení etap vývoje přeshraniční spolupráce v České republice a v Evropské unii, uskutečnění analýzy základních teoretických přístupů a posouzení možnosti jejich aplikace v daném regionu.

Cíli empirické části je charakterizovat a analyzovat Euroregionu Glacensis z hlediska prostorového vymezení, historického vývoje, geografických podmínek a socioekonomických ukazatelů. Na tomto základě rozebrat jednotlivé složky rozvoje tohoto regionu s akcentem na přeshraniční spolupráci a provést komparaci centrálních a příhraničních oblastí. Pozornost věnovat problematice financování přeshraničních projektů v rámci Euroregionu Glacensis. Uvést charakteristiku realizovaných projektů přeshraniční spolupráce na jeho území včetně zhodnocení vlivů jednotlivých projektů na rozvoj dané oblasti, provést komparaci a typologický rozbor jednotlivých skupin projektů ve sledovaných obdobích. Nedílnými součástmi jsou rozbor dotazníkové akce a následných rozhovorů se starosty vybraných obcí a konkrétní případové studie, které ukážou rozvoj a problematiku přeshraniční spolupráce v praxi. Výzkum je zasazen do kontextu evropské příhraniční spolupráce, která by měla vytvářet společný socioekonomický prostor v sousedních příhraničních regionech, pomáhat snižovat vliv hranice a podporovat rozvoj regionu. Hodnocení vzájemných vztahů a souvislostí by mělo přispět k objasnění dané problematiky a vyslovení a formulování závěrů, vyplývajících z analýzy.

Metodika: Ve výzkumu příhraniční spolupráce samospráv Euroregionu Glacensis byly uplatněny dva směry. První se zaměřuje na pohled shora (klade důraz na dlouhodobý vývoj a vlivy regionální politiky, příhraniční spolupráci, institucionální charakteristiky a socioekonomické zdroje). Druhý směr vychází zdola (přirozeně vznikající spolupráce obcí v příhraničních oblastech na základě jejich

potřeb a interakcí). Pro vypracování práce bylo tedy použito výzkumného přístupu, který zohledňuje odlišnosti pohledu instituce EU, jednotlivých regionů a jednotlivých obcí a aktérů příhraniční spolupráce. Práce je postavena jako případová studie. Ke sběru dat byly použity převážně techniky studia dokumentů a dotazování.

V teoretické části se jedná o využití teoretických poznatků na základě studia domácí i zahraniční odborné literatury, časopisů a materiálů zabývajících se danou tematikou, speciálně pak teoriemi regionálního rozvoje, které se stávají základem pro realizaci regionální politiky. Dále byla analyzována regionální politika v dané oblasti a její chronologický vývoj podle jednotlivých období. K tomu byly použity techniky analýzy sekundárních dat (dokumentů a materiálů, které nebyly primárně vytvořeny za účelem této práce). Pro ověření správnosti legislativních údajů byly využity také právnické informační systémy ASPI a Codexis.

V empirické části byly postupně naplňovány cíle pomocí techniky analýzy sekundárních dat s využitím dat Českého statistického úřadu a dalších územních správních úřadů, dat z databáze schválených projektů Euroregionu a další interní materiály. Byla provedena SWOT analýza české části Euroregionu Glacensis zaměřená na přeshraniční vztahy euroregionu, na jeho silné a slabé stránky, příležitosti a možné hrozby. Dále byla provedena typologie jednotlivých projektů. Využita byla i komparativní analýza časová a prostorová, tj. použité ukazatele byly porovnány jak v čase, tak i z hlediska prostorové lokace, bylo provedeno i znázornění v obrazové podobě (grafická podoba sledovaných ukazatelů poskytuje lepší představu o stavu konkrétního ukazatele).

K posouzení reálného stavu přeshraniční česko-polské spolupráce na úrovni obcí/měst bylo využito dotazníkového šetření (dotazníky byly rozeslány všem starostům či pověřeným zástupcům všech 110 obcí/měst české části Euroregionu Glacensis). S respondenty, kteří odpověděli na dotazníkové šetření (25 respondentů), se dále pokračovalo v polostandardizovaných rozhovorech. Zde byly využity tzv. scénáře (viz Majerová, Majer 1999: 69-70), kdy kromě připravených otázek byly podle potřeby kladeny otázky další, s cílem z rozhovorů získat co nejvíce relevantních údajů.

V rámci rozhovorů se starosty (příp. jinými zástupci měst a obcí) i dalšími aktéry příhraniční spolupráce (5 rozhovorů) bylo cílem získat např. odpovědi na otázky, do jaké míry jsou v daném území obcemi využívány možnosti podpory z EU,

do jaké míry jsou využívány v euroregionu Glacensis ke konkrétní česko-polské přeshraniční spolupráci, jaké jsou motivace pro vstup do euroregionu, zda navázané komunikační kanály a formální či neformální sítě fungují i po skončení společných projektů, zda předkládané (odsouhlasené projekty) ukazují na plánovitost rozvoje území nebo zda se jedná o podporu víceméně živelného rozvoje), jak funkce euroregionu odpovídá endogennímu či exogennímu regionálnímu rozvoji, jak mnoho se do programu euroregionu zapojují malé a velké obce, v čem je spatřován důvod tohoto nepoměru. Náměty rozhovorů se lišily podle zaměření činnosti a aktivity jednotlivých obcí v rámci příhraniční spolupráce.

Dále byla použita metoda deskripce (popis stávajícího stavu) a metoda komparace (pro porovnání vybraných ukazatelů).

Literární rešerše

Globalizace

Vznik a typologie globalizace

Termín „globalizace“ je v posledním desetiletí ve světě široce používaný, a to především v oblasti ekonomie, hospodářství, finančnictví, politiky (Petráčková, Kraus a kol. 1998). V rámci těchto sfér prakticky zasahuje každou lidskou činnost a každého člověka.

Globalizace není jev ve společnosti nový. Pouze v různých obdobích společenského vývoje jsou její projevy a dopady razantnější. Určení časových počátků globalizace má význam pro hodnocení nejen pozitiv a negativ, ale i pro hodnocení jejího skutečně globálního významu (Husák 2007). Doba vzniku globalizace se tak u různých autorů značně liší. Popp (2003) např. spatřuje znaky globální tržní společnosti v antické kultuře – v době Římské říše a obchodování na jejím rozsáhlém teritoriu. Rozpad říše, válečné konflikty a stěhování národů dočasně zpomalilo „dálkové“ obchodování. Další rozkvět globalizace dle něho nastal ve středověku v období námořních objevů a rozmachu kolonialismu, poté v 18. st. v důsledku průmyslové revoluce. Tento proces byl však přerušen ve třicátých letech 20. století hospodářskou krizí a protekcionistickými opatřeními. Po druhé světové válce pak začaly znovu vznikat nadnárodní obchodní společnosti. Významným mezníkem v rozmachu novodobého globalismu bylo nastínění budoucí úlohy internacionalizace firem a rozvoje obchodu po celém světě Howardem Perlmutterem v r. 1969 a jeho vypracování teorie EPG, resp. EPRG modelu (Ethocentric, Polycentric, Regiocentric, Geocentric orientation) multinárodních korporací. Jako další mezník ve vývoji globalizace je uváděn také pád železné opony. Proces globalizace bývá spojován se vznikem a rozšiřováním kapitalismu a poté s nástupem nových technologií. Proto je jako jeden z posledních mezníků vývoje globalizace uváděn rozvoj internetu jako celosvětové komunikační sítě (Donnellan 2002: 3, Beck 2000: 17).

Globalizace nemá jasnou a obecně užívanou definici. Zjednodušeně lze globalizaci chápat jako propojování aktivit obyvatel celého světa. Lidé žijící geograficky odděleně si jsou bližší využíváním elektronické komunikace

a rychlejším šířením myšlenek a kultury. V minulosti žili lidé v uzavřených komunitách, zatímco dnes jsou rozdílné kultury, komunity a národy propojeny (Donnellan 2002: 1-2). Podle britského sociologa a propagátora „třetí cesty“ Giddense (Giddens 1998: 62) může být definována jako zintenzívnění celosvětových sociálních vztahů, které spojují vzdálené lokality takovým způsobem, že místní události jsou formovány událostmi dějícími se mnoho mil daleko a naopak. Jedná se o proces rozvolňování, a to v té míře, jak se podoby vazeb mezi různými sociálními kontexty či oblastmi vzájemně propojují po celém zemském povrchu. V nástupu globalizace Giddens vidí velký příslib z hlediska rovnosti příležitostí.

Podle Ulricha Becka globalizace postihuje mnoho vzájemně propojených oblastí, a proto zavedl následující typologii sfér, v níž se globalizace promítá (Beck 2000: 17-19):

- Informační globalizace – jedná se o rozšíření celosvětové komunikační sítě a faktickou nemožnost států zůstat izolovanými.
- Ekologická globalizace – výsledkem je formulace principů trvale udržitelného rozvoje.
- Ekonomická globalizace – týká se pohybu kapitálu na celosvětovém kapitálovém trhu a z toho plynoucího ohrožení pro národní ekonomiky.
- Globalizace trhu práce a trhu zboží a služeb – vyplývá z pohybu nadnárodních koncernů za nízkými mzdami.
- Kulturní globalizace – projevuje se prolínáním kulturních tradic, ale zároveň možnostmi prosadit regionální kulturní zvyky v globalizovaném světě.

Globalizace má své pozitivní i negativní důsledky. Donnellan (2002) jako jeden z pozitivních aspektů uvádí rostoucí zjednodušený pohyb toku zboží, služeb a kapitálu mezi státy a kontinenty, a tím teoreticky zlepšení sociálního a ekonomického rozvoje. Skutečností ovšem je, že pokud pohyb zboží a služeb probíhá jednosměrně, zvýrazňuje se tak a prohlubuje rozdíl mezi chudými a bohatými oblastmi. Podle Becka (Beck 2000: 46) však globalizace neznamená zánik významu lokalit a regionů pro rozvoj. Příkladem mohou být globální firmy, které musí zároveň rozvíjet vztahy uvnitř lokality. Lokalismus tak získává s postupující globalizací na významu a tento fakt si uvědomuje i management velkých globálních firem.

Takový postup lze charakterizovat pojmem „glokalizace“, který zavedl r. 1990 britský sociolog Ronald Robertson. Znamená „Think Globally, Act Locally“ – Myslet globálně, činit lokálně. Lokalizace musí být chápána jako jeden z aspektů globalizace (dává velký důraz na lokalitu v procesu globalizace). John Kavanagh z Washington Institute of Policy Research v „glokalizaci“ vidí to, co se v současném světě děje: na jedné straně globalizace myšlenek, pracovní síly, produktů, služeb, informací, médií, na straně druhé pak lokalizace (koncentrace) kapitálu, financí a všech dalších prostředků volby a účinného jednání, včetně svobody pohybu a svobody jednání (všechny tyto prostředky se hromadí v rukou „vyvolených“) (Kavanagh in Bauman 1998).

Globalizace neohrožuje regionální a místní identitu, naopak důraz na regiony a lokality přirozeně doplňuje proces globalizace. Vzrůstající význam nadnárodních, ale i regionálních struktur ohrožuje především autonomii a suverenitu národních států, a to zejména vytvářením institucionálních struktur na regionální úrovni. Moc se stále koncentruje v rukou tradičních národních států, ale je doplňována i mocí na regionální, národní a mezinárodní úrovni. Regiony a lokality neztrácejí v procesu globalizace nic ze svého významu, ale jejich rozvoj je průvodním jevem globalizace (Held 2001: 396-397).

Negativa, která sebou přináší globalizace, zákonitě vyvolávají protireakce. Ty se dají shrnout pod pojem „antiglobalizace“. Skutečností je, že globalizace se projevuje nejen rostoucími toky zboží, služeb a kapitálu, ale také zvýšením vzájemné závislosti a propojenosti jednotlivých subjektů na světové (globální), národní, regionální i místní úrovni. Součástí globalizace jsou tak i integrační tendence v rámci určitého geografického regionu, které mohou pomoci snížit rizika globalizace a naopak využít příležitostí, které poskytuje.

Regionalismus, neoregionalismus a multilateralismus

Regionalismus

Regionalismus definuje Ottův naučný slovník (Kol. autorů 1938: 486) jako krajinství, hnutí, jež zjišťuje osobitost života jednotlivých krajů a snaží se o hospodářský, sociální a kulturní vzestup života lidí v kraji žijících. Akademický slovník cizích slov (Petráčková, Kraus a kol. 1998) charakterizuje regionalismus z hlediska kulturně-ekonomického jako úsilí o poznání a hospodářské a kulturní povznesení určitého kraje. Z etnografického hlediska pak jako hnutí usilující o zachování krajové (kulturní) svébytnosti.

Nejčastěji je však regionalismus definován jako pocit charakteristické zvláštnosti, skupinového vědomí nebo regionální identifikace a loajality sdílený lidmi, kteří žijí v určitém regionu nebo konkrétním území (Wokoun, Mates, Kadeřábková 2004: 11).

Regionalismus (regionální hnutí) vznikl v 1. polovině 19. století ve Francii, kde jeho nositeli byli hlavně spisovatelé a umělci. Jednalo se o hospodářské, politické a kulturní hnutí, usilující o větší samostatnost jednotlivých krajů a oblastí proti zvyšujícímu se vlivu centrální moci uvnitř státu. Později se myšlenky regionalismu rozšířily i do řady jiných zemí. Od 60. let minulého století lze pozorovat „renesanci“ regionalizace, tentokrát spojenou se snahami o centralizaci nadstátní, evropskou až v určitém směru o centralizaci celosvětovou, resp. globalizaci. Z tohoto pohledu je fenomén regionalismu, který má největší tradici právě v Evropě, vysoce aktuálním tématem.

Neoregionalismus

Soudobý regionalismus, který je více zaměřen na politickosprávní oblast, je označován jako neoregionalismus (Hudečková, Lošťák, Ševčíková 2006: 16-18). Ethier (2001: 4-6) uvádí některé typické znaky politicko-hospodářského dění, které ukazují na zvyšující se vliv neoregionalismu. K nim patří: spojování jednoho nebo více malých států se státem velkým jak z hlediska geografického, tak především z ekonomického; liberalizace je primárně ústupkem malých států, nikoli velkých; dohody jsou jednostranné; stupeň liberalizace je obvykle umírněný, významné posílení volného obchodu není ústředním tématem, přičemž potřebu jeho zkoumání zesiluje i probíhající globalizace.

Multilateralismus

Multilateralismus znamená v obecné rovině mnohostrannou (vícestrannou) aktivitu. Spolu s rozpadem východního bloku vzniklo mocenské vakuum, jež dalo prostor úvahám o jiném a potenciálně lepším světovém uspořádání na bázi multilateralismu. EU je zřejmě největším zastáncem multilaterálního řádu ve světě, jehož podpora je i jedním z hlavních cílů jejích vnějších akcí. V rámci Evropské unie bylo v tomto směru klíčovým dokumentem Společné prohlášení Rady, Evropské komise a Evropského parlamentu k rozvojové politice EU z listopadu 2005. Jednalo se o první unijní dokument, který řešil principy, přístupy a hlavní cíle rozvojové politiky EU. Česká republika jako člen EU musí zohledňovat požadavky na koordinaci, komplementaritu a koherenci rozvojové spolupráce, musí věnovat pozornost společnému hodnocení potřeb, společným víceletým programům, společným příspěvkům do rozpočtů rozvojových zemí atd. Zvyšují se rovněž nároky na koordinaci bilaterálních a multilaterálních rozvojových aktivit (Czech Business Web Portal www.businessinfo.cz).

Otázkám regionalismu a multilateralismu v České republice se věnuje Cihelková (2009). V projektu „Regionalismus a multilateralismus: základy nového světového obchodního řádu?“ se zabývala převážně aplikovaným výzkumem aktuálních otázek vztahu regionalismu a multilateralismu v kontextu globalizace světové ekonomiky. Cílem bylo zachytit dynamiku a perspektivy regionalismu a multilaterální liberalizace, teoreticky objasnit jejich vzájemný vztah a identifikovat podmínky pozitivního spolupůsobení těchto dvou dominantních tendencí. Právě v pozitivní interakci mezi regionalismem a multilateralismem spatřuje soudobé zkoumání světové ekonomiky možnost vzniku kvalitativně odlišného světového obchodního řádu, jenž by byl schopen efektivně reagovat na měnící se globální podmínky.

Regionální rozvoj

Typologie regionálního rozvoje

Pod pojmem regionální rozvoj lze z praktického hlediska chápat přírodně-geografický potenciál území spolu s jeho socioekonomickými možnostmi. Akademická obec pojímá regionální rozvoj jako aplikaci teoretických věd – ekonomie, sociologie a geografie při hledání zákonitostí v činnostech a procesech odehrávajících se na vymezeném území.

Tato dvě pojetí regionálního rozvoje – praktické a teoretické – se vzájemně doplňují a ovlivňují regionální politiku (Damborský 2008).

Termín „region“ skýtá rovněž řadu možných definic. Bartoš (1996 in Čmejrek 2008) uvádí definici: „Region je dnes i v mezinárodním měřítku chápán, i když s některými odlišnostmi podle zemí a oborů, jako obecný název pro menší územně ohraničené jednotky určitého většího prostorového nebo územního celku, tj. světa, světadílů a jednotlivých zemí. Toto nejširší pojetí je však ve společenských vědách většinou specifikováno a zúženo na označení tzv. středně velikých územně rozložených a vymezitelných jednotek uvnitř států, tedy na jednotky s rozlohou menší než stát a větší než jednotlivé lokality a základní sídelní a správní jednotky – obce. Záleží potom na vědním nebo praktickém oboru, zda je touto jednotkou nějaká přírodní krajina či ekosystém, nebo je to určitá teritoriální skupina či lidská pospolitost ...“

Jech (2001 in Čmejrek 2008) poukazuje na vágnost termínu region a jeho možný rozporuplný výklad: „Málokterý pojem je, především v období posledních deseti let, tak rozporuplně vyložitelný a navzájem zaměnitelný jako pojem region.“ Čmejrek (2008) se problematice regionů věnuje velmi podrobně. Objasňuje pojem region z hlediska české legislativy, resp. zák. č. 248/2000 Sb. Ten hovoří o „regionech soudržnosti“ odpovídajících úrovni NUTS II, které tvoří jeden až tři kraje. Kraje ale samy o sobě mohou být považovány také za regiony. Tentýž zákon uvádí „regiony se soustředěnou pomocí státu“, které jsou děleny na „strukturálně postižené regiony“, „hospodářsky slabé regiony“ a „venkovské regiony“. Členění respektuje administrativní členění státu na okresy a kraje.

Dále Čmejrek (2008) upozorňuje na teritoriální rozdíly regionů: na jedné pomyslné straně stojí euroregiony s přeshraniční působností, které mohou být značně

rozsáhlé, na druhé straně mikroregiony s působností převážně v rámci obcí. Mikroregiony se ovšem mohou spojovat ve sdružení mikroregionů, které pak zahrnují i velmi rozsáhlé území – jako příklad uvádí 150 obcí soustředěných do regionu Severočeské sdružení obcí.

S nejnovější typologizací německého geografa Blotevogela z r. 2000 seznamuje Ježek (2008). Blotevogel rozlišuje 3 typy regionů:

- Reálné (analytické) regiony – jsou vědeckými konstrukcemi na základě účelu, kterému mají sloužit, nebo teorie, z níž vycházejí.
- Regiony vymezené lidskými činnostmi a aktivitami.
- Identifikační regiony – vznikají prostřednictvím společenské komunikace namísto tradičního rozlišování v regiony deskriptivní (vymezené na základě situační analýzy) a normativní (vzniklé politickým rozhodnutím).

Z jiného úhlu pohledu můžeme region chápat jako administrativní jednotku, v rámci níž jsou organizovány správní aktivity. V tomto kontextu je region definován jako mezistupeň mezi centrální a místní správou. Toto pojetí se uplatňuje v rámci EU při decentralizaci veřejné správy (Temple 1994: 8-9). Evropská unie definuje region jako „územní společenství na úrovni teritoriální jednotky, která má blíže k centru než k místním územním celkům“ (Pomahač, Vidláková 2002).

S pojmem region také souvisí termín regionalizace – činnost, směřující k vymezení regionů. Při regionalizaci lze postupovat směrem „shora“ nebo „zdola“. Při regionalizaci „zdola“ se vychází ze základních jednotek, které jsou propojeny silnějšími vazbami mezi sebou než k okolním jednotkám a tak vytvářejí region. Pro regionalizaci „shora“ je typické vymezení území regionů. Úkolem regionalizace je tedy stanovit charakteristické rysy, procesy, způsoby vývoje a vazby tak, aby byly ukázány typické charakteristiky regionu (Mates, Wokoun a kol. 2002: 113-114)

Teorie regionálního rozvoje

Ve světě existuje řada teorií regionálního rozvoje i řada hledisek, podle nichž lze teorie regionálního rozvoje charakterizovat. „Smyslem teorií regionálního rozvoje by mělo být stanovení hierarchie rámců, vývojových tendencí, identifikace a podchycení mechanismů a procesů regionálního rozvoje, pochopení role hlavních

subjektů, včetně míry jejich autonomie, vazeb a pozice, ze které aktéři vnímají a interpretují realitu“ – Blažek (2008 in Wokoun a kol. 2008).

Přehledné shrnutí teorií regionálního vývoje podává Blažek (1999). Představuje 5 skupin teorií (v závorkách [] jsou odkazy na dílčí teorie a citace, jež uvádí Blažek):

- neoklasické [neoklasické jedno- a dvou-sektorové modely růstu – Borts, Stein (1964)],
- teorie jádro-periferie [teorie kumulativních příčin – Myrdal (1957), teorie nerovnoměrného vývoje – Hirschman (1958), teorie pólů růstu/teorie center růstu a růstových os – Perroux (1950), Boudeville (1966), teorie exportní základny – North (1955), obecná teorie polarizovaného vývoje (teorie jádro-periferie – Friedmann (1966), teorie výrobních cyklů, resp. teorie ziskových cyklů – Vernon (1966), Markusen (1985)],
- neomarxistické [„třetí úroveň“ teorie krize – Harvey (1982), teorie nerovnoměrného vývoje (*see-saw*) – Smith (1984), teorie prostorových dělb práce – Massey (1984), teorie mezoekonomiky – Holland (1976), teorie nerovné výměny – Emmanuel (1972)],
- teorie nové ekonomické geografie [Qwerty, resp. path dependence – David (1985), Arthur (1988), nová teorie endogenního růstu – Romer (1986), Rebelo (1991), nová teorie obchodu – Krugman (1991), Porter (1990), nová teorie růstu – Barro, Martin (1995)],
- teorie vysvětlující vývoj v období post-fordizmu [regulační teorie – Lipietz (1982), Aglieta (1979), Boyer (1990), teorie flexibilní specializace, resp. flexibilní akumulace – Piore, Sabel (1984), Scott (1988), teorie výrobního okrsku – Brusco (1982), Becattini (1978), teorie učících se regionů – Lundvall (1992), Feldman, Florida (1994), Saxenian (1991)].

Blažek, Uhlíř (2002) uvádějí rozčlenění teorií regionálního rozvoje do dvou základních skupin: jednu tvoří konvergenční teorie (teorie regionální rovnováhy) – založené na tendenci ke snižování rozdílů mezi regiony. Druhou jsou divergenční teorie (teorie regionální nerovnováhy) založené na předpokladu zvyšování regionálních rozdílů. Klíčovým rozdílem mezi oběma skupinami teorií je rozdílná váha, kterou autoři kladou na diferenciační a nivelizační mechanismy (stabilizační

role fiskální politiky). Jednoznačný trend ke konvergenci nebo divergenci neexistuje, neboť v různých obdobích a v různých sférách dochází k odlišnému vývoji. Zastánci obou teoretických směrů však přiznávají i existenci opačných procesů. Příkladem divergentní teorie je Myrdalova teorie kumulovaných příčin, kde autoři zdůrazňují převažující polarizační efekty, popisují však také pozitivní působení vyspělejších regionů na méně vyspělé.

Z hlediska vývoje se rozčleňují teorie regionálního rozvoje do několika období, která odpovídají ekonomickým směrům ovlivňujícím regionální rozvoj: jedná se o teorie neoklasické, keynesiánské, neomarxistické, neoliberální a institucionální. Dnešní období teorií regionálního rozvoje a jimi inspirované politiky lze považovat za období eklektické. Obecně lze říci, že moderní regionální politiky kladou hlavní důraz na ekonomický růst a rozvoj, na rozdíl od tradičních politik zdůrazňujících dosažení ekonomické rovnováhy.

Neoklasické teorie jsou založeny na analýze chování aktérů na trhu, které však pojímaly velice zjednodušeně a tedy nerealisticky. Neuvažovaly např. regionální problémy. Zdůrazňují význam faktorů na straně nabídky a zanedbávají význam faktorů na straně poptávky. K neoklasickým teoriím patří lokalizační teorie vytvářené již v 17-18. st., které se pokoušely vysvětlit zákonitosti prostorového rozmístění faktorů ovlivňujících lokalizaci ekonomických (např. zemědělských) aktivit. Ve 20-70. letech 20. st. se lokalizační teorie rozdělily do čtyř směrů: představiteli zaměřeni na lokalizaci firem a aglomerační úspory byli A. Weber a A. Marschall. Na vzájemné závislosti lokalizačních rozhodnutí různých firem byl založen Hotellingův model. Další směr zohledňoval subjektivitu aktérů a čtvrtý se snažil vysvětlit prostorové uspořádání ekonomiky jako celku (např. teorie centrálních míst Christallera a Löösche). V 70. letech byly nerealistické lokalizační teorie opouštěny a výzkum směřoval k teoretickým otázkám příčin, resp. vývoje a zaostávání.

Keynesiánské teorie vznikly v období Velké hospodářské krize, která podlomila důvěru některých ekonomů ve schopnost ekonomiky obnovovat rovnováhu. Anglický ekonom J. M. Keynes ve své teorii r. 1936 dokazoval, že pokles mezd způsobil místo vzniku nového rovnovážného stavu další prohloubení krize. Růst produkce podle něho nastává ve stabilním prostředí, kde nedochází k příliš velkým výkyvům investic a úspor. Jeho teorie jsou poptávkově orientované a kladou důraz na redistribuci veřejných finančních zdrojů, cílenou na vyrovnávání

disparit v ekonomické úrovni regionů (vývoj exportu z regionů). Regionální teorie vytvořené v této době lze zařadit do skupiny teorií jádro – periferie.

Marxistické teorie mají společné rysy – fatalismus a jednostrannost, pouze dílčí pohled na ekonomickou realitu, podceňování role jednotlivce i vazeb kapitálu k danému místu. Cílem marxistických teorií by mělo být např. posílení regulační role státu a to i na nadnárodní úrovni, posílení úlohy odborů, posílení role státního sektoru v ekonomice – nikoli ponechání řešení regionálních problémů na regulační politice.

Mezi neomarxistické teorie zařazuje Blažek (2008 in Wokoun a kol. 2008) regulační teorii ze 70. let min. století (Lipietz, Aglietta) a teorii flexibilní specializace (Piore, Sabel). Z marxistických teorií přebírají historický pohled na ekonomiku, myšlenku konfliktu zájmu a krizí. Klíčovými vztahy regulace politiky a organizace společnosti jsou vztahy pracovní a zaměstnanecké, finanční vztahy, forma konkurence v soukromém sektoru, způsob spolupráce firem, role státu. Krizová období jsou překonávána díky adaptaci struktur a institucionálních forem a nastávají tak delší období růstu a stability – tzv. režimy akumulace. Po nich ovšem přichází krize ve formě sociálního otřesu nebo stagnace.

Zvýšenou specializací, větší flexibilitou organizace výroby a trhu práce, flexibilnějšími technologiemi, větší mezinárodní konkurencí a tlakem na nové inovace začíná nový režim akumulace – ten v teoretické podobě rozpracovává právě teorie flexibilní specializace. Přínosem těchto teorií je snaha o propojení politiky, ekonomie a společenských faktorů na úrovni mezinárodní, národní a lokální a jejich reflexe v hospodářském úspěchu či neúspěchu regionů.

Neoliberální teorie (nová ekonomická geografie a nová teorie růstu – Krugman, Arthur, Romer) vycházejí z neoklasických teorií, ale namísto konceptu klesajících výnosů a dokonalé konkurence uvažují koncept vnějších úspor, rostoucích výnosů z rozsahu a nedokonalou konkurenci. Využívají často matematické modely externích úspor, aglomeračních výhod a rostoucích výnosů – tj. sfér, které lze kvantifikovat; ostatní sféry jsou pro tyto modely nepodstatné. Připouštějí, že růstové možnosti regionů jsou dlouhodobě pozitivně nebo negativně ovlivněné rozvojem technologií.

Institucionální teorie jsou skeptické k velkým, všeobecným teoriím a dávají důraz na jedinečnost institucí a praktik. Dávají důraz na kvalitativní analýzy, nikoli na matematizaci, statistické testování a abstraktní teoretické modely. Předpokládají

otevřenost systému a neurčitelnost cílového stavu. Sférou zájmu jsou: nové technologie, inovace a proces učení, studování fungování firem, instituce – tj. organizace jako takové a dále zvyky, normy a praktiky mezi institucemi a jednotlivci. Mezi tyto teorie patří teorie výrobních okrsků (Bagnasco, Becattini, Brusco) ze 70. let min. st. a na ni navazující teorie flexibilní specializace (Piore, Sabel). Vycházejí z vertikální dezintegrace výroby, segmentace trhu práce (dobře placená kvalifikovaná jádrová síla a málo oceňovaná pomocná síla), zkracování inovačních cyklů a větší flexibility výroby a trhu práce.

Skokan (2004) uvádí dvě základní teorie regionálního rozvoje: teorie založené na přístupu „shora-dolů“, tj. s podporou exogenních faktorů a teorie „zdolana-horu“, tj. s využitím endogenních faktorů.

Současné ekletické období lze charakterizovat větším důrazem na neoliberalní a institucionální přístupy zaměřené na stimulaci lokální iniciativy. Názor, který je široce přijímán v poslední době je, že nejpodstatnější pro rozvoj regionu je role subjektu, aktivita „zdola“ a využívání endogenních zdrojů růstu, které se snaží tyto teorie na základě zkušených regionů specifikovat (Blažek, Uhlíř 2002: 120-185). Přes současnou dominanci endogenních přístupů lze dohledat i názory, že koncepce endogenního rozvoje zaostávajících regionů neposkytuje dostatečná východiska pro řešení jejich problémů, proto jsou tedy nezbytné i externí vstupy do rozvoje (Belajová, Papcunová 2006: 679).

Níže jsou uvedeny některé z teorií endogenního charakteru. Vzhledem k jejich dominanci v regionálním rozvoji a k nově se objevujícím názorům o nedostatečnosti těchto přístupů uvedu i některé základní teorie vycházející z myšlenek exogenního rozvoje.

Teorie růstových pólů

Je jednou z velmi významných regionálních teorií, které vycházejí ze zásad exogenního rozvoje. Tato teorie vznikla v 50. letech 20. století a byla inspirována keynesiánským ekonomickým konceptem – může být také zařazena do skupiny teorií jádro – periferie. Vychází z kombinace dvou základních teoretických prvků. Prvním je statická teorie vzájemné závislosti průmyslu a druhým je dynamická Schumpeterova teorie založená na inovacích. Původní Perrouxova teorie v sobě neměla zakomponovaný regionální rozměr a póly růstu byly chápány spíše jako sféry vlivu v ekonomice a rozlišovala hnací a hnaná odvětví. Hnací odvětví bylo

definováno jako rychle se rozvíjející odvětví, kterému dominují velké, inovativní firmy, které vysílají rozvojové impulsy do svého okolí. Regionální aspekt této teorie později dopracovali další autoři, zejména pak J. Boudeville (Blažek, Uhlíř 2002: 82).

J. Boudeville ve své práci definoval „polarizovaný region“ a tím rozšířil teorii o další regionální rozměr. Polarizovaný prostor slouží k popisu vztahů mezi jednotlivými částmi nebo částmi ostatních regionů. Toto pojetí pomáhá definovat vzájemnou závislost a polarizované skupiny (včetně interní hierarchie). Vzájemná závislost se potom popisuje pomocí tabulek vstupů a výstupů, pomocí kreditního a debetního účtu, případně pomocí sítě peněžních toků. Všechny účty, řádky a sloupce v tabulce vstupů mají prostorový rozměr, kterým prezentují jednotlivé regiony. Nezbytným předpokladem je také vzájemná blízkost jednotlivých zkoumaných regionů (Boudeville 1966: 10)

Při aplikaci teorie růstových pólů se ukázalo, že pro povzbuzení ekonomického růstu zaostávajících regionů je nutné změnit celé sociální a ekonomické prostředí regionu, což je velmi obtížné. Bez této změny se totiž nedostaví většina předpokládaných multiplikačních efektů nebo se přesunou do jiných, vyspělejších regionů (Blažek, Uhlíř 2002: 85).

Teorie kumulovaných příčin

Další z významných teorií vycházejících ze zásad exogenního rozvoje, je teorie kumulovaných příčin G. Myrdala. Tuto teorii můžeme zařadit do skupiny teorií periferie – město, vycházejících z keynesiánského přístupu v ekonomické teorii. Zastánci tvrdí, že změna nevyvolá reakci opačného směru, ale další změny, které ji umocní a hovoří o kumulativním mechanismu změn. Působení kumulativních mechanismů vede ve vyspělých regionech k jevu nazvanému jako růstová spirála. Tento jev je pak charakterizován odčerpáváním zdrojů kapitálu a pracovní síly z méně vyspělých regionů do vyspělých. Dopad kumulativních mechanismů na méně vyspělé regiony je označován jako „blackwash effects“ (negativní dopady způsobující vývoj po dolů vedoucí spirále). Teorie také uznává i existenci pozitivních efektů (tzv. spread effects) z vyspělých regionů na méně vyspělé – tyto efekty jsou však považovány za ojedinělé. Jako příklad pozitivních efektů můžeme uvést růst poptávky ve vyspělých regionech po surovinách a zemědělských produktech vyráběných v méně vyspělých regionech a šíření technologického pokroku.

Vývoj meziregionálních rozdílů probíhá podle této teorie ve třech fázích, které lze popsat Gaussovou křivkou, kde k největším rozdílům mezi regiony dochází v prostřední tedy druhé fázi. V první fázi dochází k selekci resp. k diferenciaci v úspěšnosti subjektů, ve druhé fázi rozdíly dosahují maxima, kdy subjekty využívají v maximální míře svou převahu, a ve třetí fázi se rozdíly snižují především růstem vzájemné provázanosti, resp. organičnosti celého systému. Ke konvergenci dochází ve třetí fázi díky lokalizaci firem do zaostalejších regionů, kooperaci těchto regionů s vedoucími regionů a díky zájmu firem o rozšíření trhu. Za základní nástroj překonání zaostalosti je považován integrovaný rozvojový plán, který by umožnil realizaci prospěšných investičních akcí, jež jsou samy o sobě neziskové, ale umožní dosáhnout vnějších úspor dalším subjektům (Blažek, Uhlíř 2002: 86-90).

Koncept endogenního regionálního rozvoje

Do poloviny 70. let 20. století se v regionálním rozvoji objevovaly exogenní přístupy. Od té doby se stále častěji hovořilo o nutnosti vypracovat cíle, strategie a opatření, které by vzaly v potaz existující struktury a potenciál regionů. Začínají se tedy prosazovat endogenní přístupy regionálního rozvoje, které spoléhají na regionální integraci a na ekologicky zdravé využívání vnitřního potenciálu (Skokan 2004: 18).

Pro endogenní rozvoj je typické, že hlavním řídicím místem, odkud vycházejí rozvojové impulsy, je lokalita. Zároveň se zde uplatňuje decentralizovaný způsob řízení, tedy řízení z pozice samosprávných lokálních a regionálních orgánů. Hlavní zdroje regionálního rozvoje jsou spatřovány ve využívání vnitřních zdrojů integrovaného charakteru a v sociálních inovacích. Hlavní potenciál hospodářského rozvoje spočívá v lidském kapitálu, tedy ve znalostech a schopnostech je využít, přičemž za výkonné subjekty rozvoje jsou považovány lokální firmy reagující na podmínky místního prostředí. Zdůrazňuje se potřeba investic do vzdělání, rekvalifikací a inovací. Hlavním efektem endogenního rozvoje potom je optimální výběr lokálních firem z hlediska místního prostředí (Hudečková, Lošťák, Ševčíková 2006: 84).

Koncept endogenního rozvoje je také spojován s pojmem sociální kapitál, který je jedním z významných mechanismů aktivizace místních zdrojů (Lee a kol. 2005: 280-281).

Sociální kapitál lze definovat jako sumu aktuálních i potenciálních zdrojů, které může určitá osoba využívat k tomu, že se zná s druhými lidmi. Je to bohatství styků a známostí, které mohou být užitečné. Objem sociálního kapitálu, jímž jedinec disponuje, je dán velikostí sítě kontaktů, které je schopen mobilizovat pro svoji potřebu a velikostí ekonomického, kulturního a symbolického kapitálu těch, z nichž se jeho síť skládá. Za autora této koncepce sociálního kapitálu je považován Pierre Bourdieu (Velký sociologický slovník 1996: 475).

P. Bourdieu srovnává sociální kapitál s ostatními druhy kapitálu, jako jsou ekonomický, kulturní a symbolický, který je nazýván jako prestiž, reputace nebo pověst. Proto také hovoří o kumulaci kapitálu jako o výsledku minulé práce (vytváření sítě kontaktů a známostí, které zajišťují jedinci určitou pozici v sociální struktuře. Bourdieu je zastánce individuálního smyslu sociálního kapitálu – jedinec tedy vlastní a disponuje sociálním kapitálem a využívá jej v rámci sociální struktury (Bourdieu 1991: 230-231).

K popularizaci pojmu sociální kapitál přispěl zejména Robert Putnam. Putnam (1993) také přirovnává sociální kapitál k ostatním druhům kapitálu, zejména s ohledem na tendenci akumulovat stále větší množství sociálního kapitálu – např. úspěšné nastartování malých institucí dovozuje skupině jednotlivců, na základě takto vzniklého sociálního kapitálu, řešit složitější problémy. Putnam chápe sociální kapitál jako kolektivní entitu a vlastnictví komunity. Sociální kapitál odkazuje k vlastnostem sociální organizace, jako jsou sociální sítě (strukturální dimenze), důvěra mezi členy společnosti a pravidla jednání (normy a hodnoty), které vzájemnou důvěru posilují (kulturní dimenze) (Skovajsa 2006, Šafr, Sedláčková 2006).

Z hlediska systémového pojetí lze říci, že sociální kapitál ovlivňuje jak vstupy, tak i výstupy do politického systému. Sociální angažovanost je důležitá jak na straně politické poptávky, tak i na straně nabídky vlády. Na straně poptávky občané očekávají občansky a politicky odpovědnou vládu. Na straně nabídky je výkon reprezentativní vlády usnadněn sociální infrastrukturou občanské společnosti a demokratickými hodnotami (Bubeníček in Čmejrek, Bubeníček, Čopík 2010).

Putnam (1993) však spatřuje jednu zásadní odlišnost sociálního kapitálu od ostatních druhů kapitálu: sociální kapitál je většinou veřejným statkem na rozdíl od ostatních druhů kapitálu, které jsou statkem soukromým. Jako atribut sociální struktury, v níž jsou jedinci začleněni, není sociální kapitál soukromým majetkem

žádného z jednotlivců, kteří z něj mohou profitovat. Stejně jako pro ostatní veřejné statky i pro sociální kapitál platí tendence k jeho podhodnocování a nižšímu nabízenému množství než by bylo společensky žádoucí. Z toho vyplývá, že sociální kapitál je často produkován jako vedlejší produkt jiných sociálních aktivit (Putnam 1993: 167-171).

Putnamovo pojetí sociálního kapitálu přináší důležité implikace pro uplatnění endogenního rurálního rozvoje. Jedná se o dlouhodobý horizont, v němž se sociální kapitál vytváří. Je zde nutné klást důraz na sociální rozvoj, normy a zapojení jedinců do sociálních sítí.

Teorie učících se regionů

V současné době je nejdynamičtěji rozvíjející se teorií teorie učících se regionů, která vychází z poznatků evoluční a institucionální ekonomie (Lundvall, Nelson) a regionálního rozvoje (Amin, Thrift, Storper). Za zdroj konkurenceschopnosti jsou považovány vědomosti, schopnost učit se a vhodné kulturní zázemí, které napomáhá tvorbě inovací. Znalosti jsou považovány za strategickou surovinu a učení za rozhodující proces z hlediska konkurenceschopnosti (Blažek, Uhlíř 2002: 158). Zde je nutné rozlišit kodifikované a nekodifikované vědomosti. Znalosti kodifikované (codified knowledge) se lze naučit podle návodu, nekodifikované (tacit knowledge) lze přenést jen velmi omezeně. Klíčovým mechanismem regionální diferenciacce jsou rozdíly ve schopnosti učit se a inovovat. Základními typy znalostí jsou „Know what – know why – know how – know who“. Učení probíhá praxí, užíváním, aktivní hledáním a spoluprací a to ve všech odvětvích a na všech stupních (od manuálních pracovníků po veřejný sektor). Tzv. „Triple Helix“ – vzájemná spolupráce mezi soukromým sektorem, universitami (výzkumnými institucemi) a veřejným sektorem (vládou) je základem konkurenceschopnosti založené na znalostech a inovacích.

Blažek (2008 in Wokoun a kol. 2008, 224) dále upozorňuje na dvě skutečnosti: na tzv. „motýlí efekt“ v regionálním rozvoji, tj. na situaci, kdy i malá změna ve výchozích podmínkách může znamenat velmi odlišné důsledky a na obtížnost a relativně malou úspěšnost snahy společnosti/státu ovlivnit charakter regionálního rozvoje formou regionální politiky. Dalším zobecňujícím poznatkem je, že neexistuje žádná obecně přijímaná teorie regionálního vývoje, neboť realita je podmíněna daleko složitěji, než ji pojmají teorie.

„Smyslem teorií regionálního rozvoje by mělo být stanovení hierarchie rámců, vývojových tendencí, identifikace a podchycení mechanismů a procesů regionálního rozvoje, pochopení role hlavních subjektů, včetně míry jejich autonomie, vazeb a pozice, ze které aktéři vnímají a interpretují realitu“ (Blažek 2008 in Wokoun a kol. 2008).

Regiony nabývají v Evropě, resp. Evropské unii na významu od 80. let 20. st. V roce 1995 pak Evropský parlament přijal Evropskou chartu hraničních a přeshraničních regionů. Důležitost regionů a jejich větší a širší „akceschopnost“ se projevuje v oblasti politické, ekonomické, sociálně-kulturní, strategické i ekologické. Protože jsou regiony méně institucionalizované než zákony vymezené územně správní celky, lze na úrovni regionů jednodušeji a rychleji řešit politicko-administrativní i ekonomické otázky a problémy. Týká se to i přeshraniční spolupráce, působení nadnárodních firem, úlohy klastrů (Ježek 2008, Skokan 2008).

Úloha klastrů

V současnosti se ukazuje, že globální ekonomika musí stále více respektovat i regionální ekonomiku spolu s ekonomikou národní. Regionální a lokální specializace se stávají novými, žádanými objekty zájmů vzájemně provázaných seskupení firem a institucí s podobným zaměřením – tzv. klastrů ve smyslu Portera (Porter 1990 in Skokan 2000). Porter poukázal na velmi pozitivní úlohu klastrů při ekonomickém rozvoji regionů a jejich konkurenceschopnosti. Klastry mohou zahrnovat jak na průmysl specializované firmy a podniky, tak přidružené instituce jako jsou university, agentury, obchodní asociace, výzkumné ústavy apod. (Roelandt, Hertog 1999, Bergman, Feser 1999 in Skokan 2000). Důraz na podporu rozvoje klastrů soustředěných kolem velkých podniků nebo na inovační klastry implementovala Evropská unie v r. 2005 do „Strategických obecných zásad Společenství 2007-2013“. Podobnou strategii obsahuje i „Rámcový program pro konkurenceschopnost a inovace (2007-2013)“. Obdobně i Česká republika klade důraz na podporu klastrů ve strategických dokumentech „Strategie hospodářského růstu České republiky“, „Strategie regionálního rozvoje ČR pro léta 2007-2013“ a „Národní rozvojový plán ČR na léta 2007-2013“. Hlavní směry rozvoje klastrů byly vyjádřeny programem KLASTRY v rámci Operačního programu „Průmysl a podnikání“ ze strukturálních fondů EU (2004-2006) a v „Národní klastrové strategii 2005-2008“.

Hranice v regionálním rozvoji

Definice hranice

„Jestliže jsou hranice průchodnější a ztrácejí se, zvyšuje se význam pohraničí. Okrajové oblasti jednotlivých států se stávají sousedními, a to při nastolování společných struktur, cílů a rozvojových možností. Sousedská spolupráce může začít, resp. se rozšířit. Díky intenzivnějším vztahům sousedních států se omezují perifernost a pohraničí se dostává do středu zájmů“. Těchto několik vět Eckarta a Kowalkeho (Eckart, Kowalke 1997) v kostce charakterizuje optimální vývoj vlivu hranice na přeshraniční spolupráci.

Hranicí ve smyslu soudobé přeshraniční spolupráce je míněna konvenčně (smluvně) stanovená linie na mapách a v terénu, která odděluje území jednoho suverénního státu od území jiného suverénního státu nebo od oblasti nepodléhající suverénní moci žádného státu (volné moře) (Šindler 1997). Oblast rozložená po obou stranách hranice představuje oblast „pohraniční“, oblast podél jedné strany hranice je „příhraniční“ (Heffner 1996). Příhraniční regiony mohou dle propustnosti fungovat v extrémních případech jako otevřené (charakterizují systém orientovaný vně vlastního regionu) nebo uzavřené (centralizovaný systém s nepropustnou hranicí, který v důsledku posiluje rozdíly mezi centrem a periferií). V současné době jsou častější smíšené formy, kdy příhraniční region funguje na několika místech jako „most (přechod)“ mezi sousedními státy nebo dochází k intenzivnější integraci obou společenství na opačných stranách hranice a příhraniční regiony fungují jako „kontaktní území“.

Efekt hranice

Příhraniční regiony se tedy proti jiným regionům vyznačují tzv. „hraničním efektem“ (Maier 1990), který se různým způsobem promítá do rozvoje příhraničních regionů a do fungování přeshraničních vztahů. U uzavřeného příhraničního regionu je efekt „bariérový“ – směřuje pouze do vnitrozemí. Naopak při otevřené hranici nabývá na významu „kontaktní“ efekt. Hraniční efekty se promítají do rozvoje příhraničních regionů různým způsobem: dle modelu Martineze z r. 1990 se může projevit: efekt odcizení při uzavřené hranici a chybějící přeshraniční spolupráci; efekt koexistenční při otevírání hranic a prozatím omezených kontaktech; efekt kooperační ve stadiu ekonomické a sociální komplementarity mezi sousedními

regiony; efekt integrační při odstranění hranice jako celního území s fiskálními důsledky.

Model Seger-Beluszky z r. 1993 konfrontuje „efekt areálový“ s „efektem kontinuálním“. Při areálovém efektu hranice představuje linii oddělující různé funkční prostory (např. území s odlišnými sociálně politickými systémy, území odlišně osídlená, využívaná apod.). Při kontinuálním efektu hranice jako dělicí linie nefunguje. Dle autorů existuje ale i efekt periferie a efekt přeskoků. „Efekt periferie“ postihuje ty příhraniční regiony, které jsou daleko od centra a stále zůstávají víceméně znevýhodňovanými. „Efekt přeskoků“ znamená, že příhraniční regiony jsou jakoby „přeskočeny“ při pohybu zboží a osob přes hranici: počátek a konec pohybu zboží a lidí je v centrech regionů, příhraničí nemá z tohoto toku odpovídající užitek.

Podle Dokoupila (Dokoupil 2001) má pro příhraniční regiony zásadní význam „efekt propustnosti hranice“, zvláště pak „filtrační“ hraniční efekt, který usměrňuje procesy procházející hraničními přechody. Je-li usměrnění pouze do vybraných směrů, jedná se o „koncentrovaný“ hraniční efekt. Míra pozitivních či negativních vlivů zmíněných hraničních efektů závisí především na kombinaci polohových a místních faktorů a na hierarchii sousedících regionů.

Z hlediska regionálního rozvoje a regionální politiky Evropské unie můžeme vymezit příhraniční oblasti na úrovni regionů NUTS III. Právě regiony nacházející se podél všech vnitřních a některých vnějších hranic jsou způsobilé pro financování v rámci cíle Územní spolupráce v programovacím období 2007-2013 (EC 2006a).

Regionální politika

Historie a vývoj regionální a strukturální politiky EU do roku 1988

V době tzv. studené války došlo na obou stranách politicky i hospodářsky rozdělené Evropy k vytvoření hospodářsko-politických uskupení, jejichž cíl byl podobný: hospodářský růst, vzájemná podpora, užší spolupráce – samozřejmě i na poli politickém, potažmo vojenském.

Ve „východním“ bloku to byla Rada vzájemné hospodářské pomoci (RVHP), která vznikla jako protipól Marshallova Plánu evropské obnovy (European Recovery Program, USA, 1948-1952). RVHP tvořilo od 8. ledna 1949 Bulharsko, Československo, Maďarsko, Polsko, Rumunsko a Sovětský svaz, dočasně Albánie a od r. 1964 Německá demokratická republika. Z mimoevropských států to byly Vietnam, Kuba, Mongolsko. RVHP byla rozpuštěna 28. června 1991.

V „západním“ bloku na Marshallův plán navázalo Evropské hospodářské společenství (EHS). Smlouvu podepsalo v Římě v březnu 1957 šest států (Belgie, Spolková republika Německo, Francie, Itálie, Lucembursko, Nizozemsko), smlouva vstoupila v platnost 1. ledna 1958. Dle článku 2. Smlouvy *„Úkolem Společenství je zřízením společného trhu a postupným sblížením hospodářské politiky členských států podporovat v celém Společenství harmonický rozvoj hospodářské činnosti, nepřetržitý a vyrovnaný hospodářský růst, větší stabilitu, urychlené zvyšování životní úrovně, jakož i těsnější vztahy mezi státy, které Společenství tvoří.“*

Regionální politika a vyrovnávání regionálních rozdílů na nadnárodní úrovni nebylo na počátku v centru zájmu a jednotlivé regionální politiky členských států nebyly koordinovány. Každý stát se samostatně snažil o snížení meziregionálních rozdílů v industriálních nebo zemědělských oblastech. Rozdíly mezi regiony nebyly příliš významné.

Prostředky k dosažení cílů, uvedených v článku 2, byly a jsou stále regionální a strukturální politika, nástroji strukturální fondy. V r. 1960 byl ustanoven Evropský sociální fond financující rekvalifikace pracovníků a opatření proti nezaměstnanosti mládeže.

V r. 1962 vznikl Evropský zemědělský podpůrný a záruční fond, r. 1975 Evropský fond regionálního rozvoje. V r. 1988 došlo k první reformě regionální politiky, a to

k integraci regionální politiky s částí politiky zemědělské a sociální do tzv. strukturální politiky.

Z historického kontextu poválečného období 1947-1988 je zřejmé, že snahy o vzájemnou spolupráci mezi jednotlivými státy – byť rozdělené Evropy – existovaly již před vznikem EU. Spolupráce – především v přeshraničních oblastech – nebyla však v tak velké šíři, jako nyní.

Regionální a strukturální politika EU po roce 1988

Pojetí regionální politiky EU

„Regionální politika zahrnuje všechny veřejné intervence vedoucí ke zlepšení geografického rozdělení ekonomických činností; ve skutečnosti se snaží regionální politika napravit určité prostorové důsledky volné tržní ekonomiky, a to s ohledem na dosažení dvou vzájemně propojených cílů: ekonomického růstu a zlepšení sociálního rozdělení ekonomických efektů“ (Vanhove, Klassen 1987: 42). Tato definice je považována za jednu ze základních a obecných definic regionální politiky. Malá encyklopedie regionalistiky tuto definici ještě rozšiřuje. Charakterizuje regionální politiku jako koncepční a cílevědomou činnost jisté veřejné autority usilující o eliminaci negativních důsledků teritoriálně nerovnoměrného ekonomického rozvoje a probíhajících strukturálních změn. Regionální politika má tedy za úkol korigovat ve sféře prostorové alokace ekonomických zdrojů některé důsledky působení tržního mechanismu, které jsou pro danou společnost z různých důvodů nepřijatelné a které mohou v delším období vést k neúplnému využívání zdrojů. Představuje soustavu opatření s cílem překonat nežádoucí sociální a ekonomické disparity mezi regiony. Zpravidla spočívá především na podpoře hospodářského a sociálního rozvoje relativně zaostávajících regionů pomocí finančních podpor, vzdělávání, rekvalifikace a dalších opatření a v usměrňování rozvoje bohatších oblastí (Mates, Wokoun a kol 2002: 116).

Existují dva přístupy k regionální politice. Regionální politika realizovaná do poloviny 70. let 20. století se označuje jako tradiční. Od druhé poloviny 70. let se začal formovat nový přístup, který souvisí s rozvojem endogenního konceptu regionálního rozvoje. Tento se označuje jako současný.

Tradiční regionální politika se orientuje na geograficky relativně stále problémové regiony a řeší převážně dichotomii mezi rozvojovými a zaostalými regiony. Tato politika se orientuje na strategii regionálního růstu a jako nástroj

používá meziregionální přerozdělování. Je pro ni typická centralizace organizace regionální politiky a zaměřuje se na lokalizaci velkých firem v regionu. Současná regionální politika je zaměřena na geograficky rychle se měnící problémové regiony a řeší strukturální změny v regionech. Tato politika se orientuje na strategii regionálních inovací a jako nástroj využívá mobilizaci vnitřních zdrojů. Typické jsou decentralizační tendence a orientace na malé a střední podnikání (Wokoun, Mates, Kadeřábková 2004: 107-109).

Nástroje regionální politiky EU

Nástroje regionální politiky můžeme klasifikovat různými způsoby. Jedno z možných rozdělení je na makroekonomické a mikroekonomické nástroje. Mikroekonomické nástroje jsou spojeny s alokací práce a kapitálu mezi jednotlivými odvětvími a regiony, zatímco nástroje makroekonomické se zabývají změnami agregátních regionálních příjmů a výdajů.

Makroekonomické nástroje můžeme dále členit na nástroje fiskální politiky, monetární politiky a protekcionismus. Z hlediska fiskální politiky se jedná o tzv. vestavěné stabilizátory, které mají regionální dopad (např. progresivní zdanění příjmů nebo sociální dávky), a o diskreční fiskální opatření (např. vládní výdaje, které upřednostňují firmy ze zaostávajících regionů). Mezi nástroje monetární politiky můžeme zařadit zejména lepší dostupnost úvěrů v postižených regionech. Protekcionismus, resp. státní kontrola dovozů prostřednictvím cel a kvót, je další z makroekonomických nástrojů. Evropská unie je využívá především na dovoz textilního zboží, jehož výroba je koncentrována v zaostávajících regionech.

Mikroekonomické nástroje můžeme rozdělit na nástroje realokace pracovních sil a nástroje realokace kapitálu. Mezi nástroje realokace pracovních sil patří vzdělávací politika, rekvalifikační kurzy, ale také částečné nebo úplné náhrady na stěhování, informační podporu pro migranty nebo výpomoc při hledání nového bydlení v regionu. Nástroje realokace kapitálu představují např. daňové úlevy pro firmy lokalizované v zaostávajících regionech nebo naopak vyšší zdanění firem prosperujících regionů, dotace snižující dopravní náklady, poradenský servis atd. (Armstrong, Taylor 2000: 232-241).

Pilíře regionální politiky Evropské unie

Institucionální rámec

Realizaci regionální politiky EU provádí několik institucí, zřízených pro tyto účely. Tyto instituce zajišťují i otázku financování. Jedná se o Evropskou komisi – DG Regio, Evropský parlament – Výbor pro regionální rozvoj, Evropský hospodářský a sociální výbor a Evropskou investiční banku. Většina těchto institucí vznikla ještě před prvním programovacím obdobím, ovlivňovaly tedy vývoj regionální politiky od jejího počátku v 70. letech. Pouze Výbor regionů je relativně novou institucí – vznikl v roce 1994.

Generální ředitelství Evropské komise pro regionální politiku – DG Regio

DG Regio (Direction générale de la politique régionale) vzniklo v roce 1968, tedy až 10 let po vzniku ES. Tento fakt potvrzuje okrajovou pozici regionální politiky v té době. Hlavním úkolem ředitelství je snaha o snižování regionálních ekonomických a sociálních disparit, stejně jako naplňování cílů soudržnosti a s tím související podpora rozvoje zaostalých regionů a umožnění kompenzací nerovností, které mezi regiony panují [1].

Výbor pro regionální rozvoj – REGI

Výbor pro regionální rozvoj je jedním z 20 stálých výborů Evropského parlamentu. Jeho úkolem je věnovat se řízení a koordinaci finančních nástrojů regionální politiky EU, dále koordinace regionální politiky s jinými politikami EU, spolupráce s odpovědnými orgány místní a regionální samosprávy a s organizacemi zabývajícími se meziregionální spoluprací, hlavně s Výborem regionů [2].

Výbor velkou měrou ovlivňuje regionální politiku EU, protože veškerá rozhodnutí týkající se regionální politiky EU, musí projít projednáním právě ve Výboru pro regionální rozvoj (Fiala, Pitrová, 2003).

Evropský hospodářský a sociální výbor

Evropský hospodářský a sociální výbor vznikl Římskými smlouvami v roce 1957. Je poradním orgánem a jeho úloha spočívá ve vytváření evropských právních předpisů a ve snaze o propojení institucí EU s jednotlivými občanskými společnostmi. Je využíván Radou EU, Evropskou komisí nebo Evropským parlamentem k závazným

i nezávazným konzultacím. Je zapojen do rozhodovacího procesu tím, že může vydávat stanoviska v Ústředním věstníku EU k jakékoliv záležitosti EU – takto se vyjadřuje i k regionální politice EU [3]. Administrativní činnost Výboru je zajištěna generálním sekretariátem. Sídlí ve stejné budově jako Výbor regionů a sdílí i část zaměstnanců [4].

Evropská investiční banka

Byla zřízena Římskými smlouvami v roce 1957. Jedná se o neziskovou banku, která je vlastněna členskými státy. Finanční prostředky získává operacemi na finančních trzích [5]. Hlavním úkolem Evropské investiční banky je přispívat k integračnímu procesu a k vyváženému ekonomickému a sociálnímu rozvoji regionu členských států EU. Může se podílet na projektech soudržnosti a konvergence regionu EU [6].

Výbor regionů

Výbor regionů je poradní orgán EU a byl založen v roce 1994 na základě článku 263 Smlouvy o ES (ve znění Amsterdamské smlouvy) [7]. Komise a Rada musí před rozhodnutím v oblastech, které se týkají místních a regionálních orgánů členských států (regionální politika, životní prostředí, vzdělání a doprava) oslovit Výbor regionů. Výbor se pak k daným otázkám vyjadřuje stanovisky, která pak předkládá Komisi, Radě a Parlamentu [8]. Výbor regionů také navrhuje stanoviska k úpravám právních předpisů EU, týkajících se místních a regionálních orgánů členských států.

Principy regionální politiky Evropské unie

V realizaci poslání EU mají právě regiony, regionální a strukturální politika významnou úlohu. Ta je založena na jednotlivých principech (Wokoun 2000, 2008). Tyto principy představují zásady, kterými by se měla regionální politika řídit a realizovat. Principy lze rozdělit na obecné a zvláštní. Obecné principy (soudržnost, solidarita, subsidiarita a kompatibilita) jsou obsaženy v primárním právu a musí být dodržovány i při tvorbě sekundárních legislativních aktů regionální politiky EU. Zvláštní principy jsou zakotveny v nařízeních – tedy v sekundárních legislativních aktech. Byly zřízeny reformou v roce 1988 a jedná se o principy koncentrace, partnerství, koordinace, doplňkovosti, monitoringu a vyhodnocování.

Obecné principy regionální politiky EU

Prvním je hospodářská a sociální soudržnost, která je souběžně i hlavním cílem regionální politiky. Její pozice je několikrát zakotvena v primárním právu – v preambuli, v článku 2 a v hlavě XVII ve smlouvě o ES, dále v preambuli a článku 1 a 2 Maastrichtské smlouvy. Dalším principem je princip solidarity, který se projevuje ve většině politik EU a v oblasti regionální politiky se podílí především na redistribuci finančních prostředků, kdy vyspělejší státy svými příspěvky do společného rozpočtu financují rozvoj méně ekonomicky zdatných států. V tomto principu viděl již Robert Schuman základ evropské integrace. Jen vzájemná solidarita členů EU může vést k úplné evropské integraci. Významně se také projevuje princip subsidiarity, který je zakotven v primárním právu ve Smlouvě o ES, Maastrichtské smlouvě a také v Protokolu o použití principů subsidiarity a proporcionality, který je součástí Smlouvy o ES. Hlavním posláním tohoto principu je přijímat opatření vždy co nejbližší občanovi, značí tedy decentralizaci rozhodování na tu nejnižší úroveň, aby bylo rozhodování nejefektivnější a co nejlépe reagovalo na dané problémy. Dalším principem je princip kompatibility. Ten má zajistit, že politiky Společenství, vyjmenované v článku 3 Smlouvy o ES, budou prováděny v souladu s komunitární legislativou.

Zvláštní principy regionální politiky Evropské unie

K obecným principům, které se vztahovaly k vytváření a realizaci regionální politiky EU se pro období 2007-2013 předefinovaly nové zásady. Jedná se o zvláštní principy regionální politiky EU – partnerství, programování, koncentrace, doplňkovost a monitoring a vyhodnocování.

Cíle regionální politiky jsou realizovány pomocí projektů, které jsou víceleté. Princip programování byl zaveden v první fázi vývoje regionální politiky a v současné době probíhá na základě dokumentů, které musí respektovat limity položené strategickými obecnými zásadami společenství. Členské státy definují v Národním strategickém referenčním rámci jejich představu o oblastech, které by měly být regionální politikou podporovány. Je zde také určen počet operačních programů a jejich zaměření. Tento dokument je pak postoupen Komisi, která se vyjádří ke konkrétní podobě a formě pomoci dané členské zemi. Komise tak může velmi silně ovlivňovat podobu regionální politiky. V roce 1993 byly zavedeny jednotné programové dokumenty, které v návaznosti na kritiku složitosti, zavádějí

jednodušší procedury. Je zřejmé, že schvalování projektů v rámci programovacích období vneslo do regionální politiky EU přehlednost a stabilitu. Na druhou stranu se přijímání jednotlivých projektů může zdát zdlouhavé a velmi komplikované. Každopádně princip programování otevřel prostor pro vznik nových specializovaných subjektů – např. rozvojové agentury.

Dalším principem je princip partnerství. Ten má zajistit, aby členské státy (na místní či národní úrovni) a Komise spolupracovaly ve snaze splnit cíle regionální politiky EU. Spolupráce by měla probíhat po celou dobu přípravy, realizace, monitorování a hodnocení operačních programů. Partnerství probíhá jak na vertikální, tak i horizontální úrovni (tzn., že instituce na úrovni členského státu, ale i příjemci musí vzájemně spolupracovat). Princip partnerství se podílí na efektivnějším zacílení projektů na problematické oblasti regionů a států.

Na princip koncentrace se nahlíží jako na princip koncentrace úsilí, který spočívá v co nejefektivnějším čerpání finančních prostředků k realizaci předem stanovených cílů. Největší finanční prostředky směřují do nejpostiženějších regionů.

Velmi důležitou zásadou je i princip adicionality, který stanovuje, že finanční zdroje získané státem jsou pouze doplňkem veřejných výdajů. Rozhodně nemohou být použity jako náhrada vlastních rozpočtových výdajů. Financování projektů ze strukturálních fondů slouží pouze k posilování národních zdrojů. Umožní tak rychlejší realizaci projektů, než by bylo možné jen s využitím veřejných finančních zdrojů.

Princip monitorování je také významným principem, protože zajišťuje efektivní čerpání finančních prostředků. Za vyhodnocování a monitoring je zodpovědný národní monitorovací výbor. Nařízení č. 1260/1999 považuje tento princip za jeden z hlavních pro zajištění průhlednosti a efektivnosti operací strukturálních fondů. Realizace tohoto principu však má i své kritiky, protože kontrolní mechanismus EU je často duplikován národními mechanismy. Monitoring je zaměřen hlavně na finanční otázku projektů a nezohledňuje jiné aspekty, jako jsou např. soulad s prioritami regionální politiky EU.

Pro období 2007-2013 jsou principy regionální politiky definovány v hlavě I, kapitole IV, článcích 9-17 v Nařízení Rady (ES) č. 1083/2006 z 11. 7. 2006 jako zásady pomoci. Ty se liší od zásad pro období 2000-2006. Jedná se o princip

doplňkovosti, provázanosti, koordinace a souladu, princip proporcionální intervence, princip sdíleného řízení a princip adicionality.

Doplňkovost v regionální politice má být zajištěna fondovou podporou, která doplňuje a integruje priority Společenství. Cílem je také provázat priority Společenství a jeho politiky a činnosti. Koordinaci jednotlivých fondů zajišťuje Komise a členské státy.

Územní úroveň provádění – členské státy nejsou odpovědné za provádění operačních programů. To samozřejmě nesmí být v rozporu s institucionálním uspořádáním daného státu.

Zásada proporcionální intervence říká, že finanční a správní zdroje jsou proporcionálně navázány na míru financování EU. V rámci principu sdíleného členství se Komise a členské státy podílí na plnění rozpočtu, který byl přidělen fondům.

Finanční nástroje a rámce regionální politiky EU

Veškeré finanční prostředky, které jsou využívány k naplnění cílů regionální politiky, jsou přerozdělovány strukturálními fondy a Fondem soudržnosti.

Strukturální fondy

Evropský fond regionálního rozvoje (ERDF – European Regional Development Fund)

Na summitu Evropské rady bylo dohodnuto zřízení Evropského fondu regionálního rozvoje. Jeho zřízení podpořila i Thomsonova zpráva, která v roce 1973 vyjádřila nutnost zmírnit regionální rozdíly ve Společenství, aby bylo možné naplnit cíle jednotného volného trhu (Fiala, Pitrová 2003: 448).

Fond zahájil svou činnost až 1. ledna 1975, protože velmi dlouho trvalo, než se Společenství usneslo na výši finančních prostředků, kterými měl fond disponovat. Fond byl nakonec vyhodnocen jako omezený (Fiala, Pitrová 2003: 448). Do roku 1988 prodělal několik reforem, které posílily jeho pozici. Na dalším rozvoji se významně podepsalo i přijetí Jednotného evropského aktu, který se v článku č. 23 zmiňuje o strukturálních fondech a ustavuje Komisi zodpovědnou za vypracování analýzy vedoucí ke zvýšení efektivity užívání strukturálních fondů (Fiala, Pitrová 2003: 450). Došlo tak i k navýšení finančních prostředků pro čerpání podpor. Působení ERDF je od prvního programovacího období zakotveno v nařízeních

Evropského parlamentu a Rady. Jsou zde určeny cíle, které má ERDF podporovat i rozsah finanční pomoci, která může být využita na investice na podporu regionálního rozvoje. V období 2000–2006 nedošlo u ERDF k výraznějším změnám, pouze se snížil počet podporovaných cílů regionální politiky na dva. ERDF tedy podporuje regionální potenciál, příhraniční spolupráci, ochranu životního prostředí, rozvoj technologií a výzkumu, informační společnost, investice do cestovního ruchu, kultury a rovnost mužů a žen. Důraz klade i na rozvoj zaměstnanosti. Pro období 2007–2013 se zaměření fondu nezměnilo, nařízení jsou pouze lépe strukturována a obsah jednotlivých oblastí pro rozvoj je lépe rozvinut a charakterizován. V současné době fond podporuje všechny tři cíle regionální politiky.

Evropský sociální fond (ESF – European Social Fund)

Byl zakotven již v Římské smlouvě o založení EHS v roce 1957, v tomto roce také vznikl. Jedná se o nejstarší strukturální fond a je zaměřen na podporu zaměstnanosti v EU (König, Lacina 2004: 174). V prvním programovacím období bylo působení ESF součástí nařízení č. 4255/88. Fond podporoval projekty, které se týkaly investic do rekvalifikací, školení, podpory začleňování dlouhodobě nezaměstnaných atd. V dalším období nedošlo k velkým změnám v obsahu nařízení. V letech 2000-2006 se v návaznosti na plnění cílů evropské strategie zaměstnanosti začala zdůrazňovat potřeba zlepšení fungování na evropském trhu práce. V tomto i současném období ESF usiluje o investování do lidského kapitálu podporami vzdělávání, podílí se na boji proti diskriminaci na trhu práce.

Evropský zemědělský podpůrný a záruční fond (EAGGF – European Agricultural Guidance and Guarantee Fund)

Jeho založení se také datuje k založení EHS a Římské smlouvě v roce 1957. Fond vznikl za účelem financování společné zemědělské politiky a je činný od roku 1961 [9]. EAGGF má dvě sekce – záruční a podpůrnou. Mezi strukturální podporu se řadí pouze sekce podpůrná, která přispívá na rozvoj venkova a inovace, modernizaci a zlepšení struktur v zemědělství (König, Lacina 2004: 174).

V prvním programovacím období byla oblast podpory začleněna do nařízení 4256/88. Podpůrná část se týkala rozvoje zemědělství a trvale udržitelného rozvoje. V dalším programovacím období se fond začal více věnovat i dopadům zemědělské

činnosti na životní prostředí. V období 2007-2013 byl celý fond začleněn do společné zemědělské politiky. Není již tedy součástí strukturálních fondů.

Finanční nástroj pro podporu rybolovu (FIFG – Financial Instrument for Fisheries Guidance)

Tento nástroj byl vytvořen Maastrichtskou smlouvou v roce 1993 jako nutnost restrukturalizace rybářského sektoru. Cílem bylo sjednotit strukturální fondy pro rybolov a akvakulturu (König, Lacina 2004: 174). Jako strukturální fond byl ustaven v roce 2000. Podporuje oblast inovací a modernizaci rybářského průmyslu, snaží se zvýšit konkurenceschopnost oblastí, které jsou závislé na rybolovu a akvakultuře.

Kohezní fond – Fond soudržnosti (CF – Cohesion Fund)

Je zakotven v Maastrichtské smlouvě a je ustanoven nařízením Rady 1164/94. Nejedná se o strukturální fond. Finanční příspěvky jsou určeny pro celé státy nikoliv pro jednotlivé regiony. Podporu mohou čerpat pouze členské státy, které svým HNP na obyvatele (měřené paritou kupní síly), nedosahuje 90% průměru celé EU. Pro roky 2007-2013 jsou definovány cíle podpory především v oblasti transevropských dopravních sítí a projekty podporující životné prostředí.

Dvěma hlavními fondy regionální politiky EU, které poskytují dotace od roku 1989 dodnes, jsou ERDF a ESF. ERDF a FIFG jsou již součástí společné zemědělské politiky, kde financují její aktivity. Velmi významným se stal CF, schvalující jednotlivé projekty mimo strukturální programy.

Výše finančních podpor pro regionální politiku EU se zvyšovala v jednotlivých programovacích obdobích (období 1989-1993 69 mld. ECU, období 1994-1999 168 mld. ECU, období 2000-2006 213 mld. EUR, období 2007-2013 336 mld. EUR) [10]. Role regionální politiky pro EU tedy roste.

Finanční prostředky investované na regionální politiku představovaly v období 1989-1993 25% celkového rozpočtu, v období 1994-1999 to bylo 33%, stejně tak to bylo i v následujícím období. Od roku 2007 do roku 2013 se jedná o 35,7%, což je největší položka v rozpočtu EU, proto je regionální politika řazena mezi nejvýznamnější [11].

Územní jednotky regionální a strukturální politiky v EU

Pro statistické účely EU a zařazení regionů do různých úrovní byla nařízením Evropského parlamentu v r. 2003 vytvořena společná nomenklatura územních statistických jednotek tzv. NUTS (La nomenclature des unités territoriales statistiques). Ty mají 3 úrovně (NUTS 1,2,3), každý členský stát pak může NUTS 3 dělit na svém území v menší územní jednotky, tzv. lokální administrativní jednotky LAU, které ale nejsou legislativně vymezené. Jednotky NUTS 2,3 mají přímou vazbu na strukturální fondy a podle nich jsou regiony zařazovány pro podporu z těchto fondů.

Legislativně je regionální a strukturální politika EU zajištěna Smlouvou o Evropském společenství a 33 nařízeními Rady EU ke strukturálním fondům (Wokoun 2008 in Wokoun a kol. 2008)

Priority regionální a strukturální politiky EU po roce 1988

Regionální politika hraje významnou roli mezi ostatními politikami EU. V minulosti byly schvalovány pouze jednotlivé projekty. Oproti tomu se v současné době jedná o komplexní systém činností směřující k naplnění cílů regionální politiky. Regionální politika je zakotvena v primárním právu EU, z něhož vychází i její priority, strategie a cíle.

Do roku 1988 byla regionální politika EU zahrnuta ve Smlouvě o založení ES a v Jednotném evropském aktu a to tak, že Společenství musí podporovat takové činnosti, které vedou k harmonickému rozvoji ekonomických aktivit. Za podpory rozvoje dalších aspektů - tím pádem ke snižování regionálních rozdílů.

V r. 1992 se EHS přetransformovalo Maastrichtskou dohodou v Evropské společenství, jeden ze tří pilířů Evropské unie (EU). EU založilo 12 států – Belgie, Dánsko, SRN, Řecko, Španělsko, Francie, Irsko, Itálie, Lucembursko, Nizozemsko, Portugalsko, Spojené království Velké Británie a severního Irsku. Poslání Evropského společenství definuje Smlouva o Evropské unii, Hlava II, G, čl. 2 z r. 1992. Jde prakticky o úpravu článku 2 Smlouvy EHS z roku 1958. Posláním je vytvoření společného trhu a hospodářské a měnové unie a prováděním společných politik podporovat harmonický a vyvážený rozvoj hospodářských činností ve Společenství, trvalý a neinflační růst respektující životní prostředí, vysoký stupeň

konvergence hospodářské výkonnosti, vysokou úroveň zaměstnanosti a sociální ochrany, zvyšování životní úrovně a kvality života, hospodářskou a sociální soudržnost a solidaritu mezi členskými státy EU.

V dalších dokumentech není regionální politika předmětem diskuze a není jí věnována zvláštní pozornost (Smlouva z Nice, Lisabonská smlouva). Přesto je od počátku do současnosti její prioritou harmonicky udržovat a podporovat hospodářský a sociální rozvoj v regionech a napomáhat zmenšování disparit mezi jednotlivými regiony EU. V každém programovacím období jsou stanoveny oblasti, ve kterých má být regionální politika EU realizována. Přesná definice těchto cílů je pak součástí sekundárních legislativních aktů. Sekundární akty se snaží blíže specifikovat cíle jednotlivých programovacích období a také nástroje, ze kterých jsou financovány.

Období 1989 - 1993

Pro první programové období byla důležitá reforma strukturálních fondů z r. 1998, kdy byly zavedeny nové principy a Reformní balíček Delors I navýšil i finanční zdroje, které mohou strukturální fondy využívat. Bylo stanoveno 5, resp. 6 cílů, na které se regionální politika zaměřila: podpora zaostávajících regionů; přeměna regionů nebo jejich částí, které jsou ohroženy hospodářským úpadkem; boj proti dlouhodobé nezaměstnanosti, podpora integrace mladých lidí a osob vyřazených z trhu práce do pracovního procesu; adaptace pracovních sil na hospodářské změny a změny ve výrobě; podpora rozvoje venkovských regionů. Ze strukturálních fondů bylo nejvíce finančních prostředků - 52,18 ECU (82,8%) vynaloženo z ESF (König, Lacina 2004: 179).

Jednotlivé iniciativy Společenství za toto období získaly 7,75% finančních prostředků – 5,29 ECU (König, Lacina 2004: 181). Jednalo se o iniciativy: INTERREG, REGIS, ENVIREG, REGEN, STRIDE, TELEMATIQUE, PRISMA, LEADER, RECHAR, RENAVAL, RESIDER, RETEX, KONVER, NOW, HORIZON, EUROFORM.

Období 1994 - 1999

V tomto období nedošlo k žádným větším změnám. Cíle regionální politiky (5) byly převzaty z předchozího období. Po přistoupení Švédska a Finska byl zařazen i Cíl 6 pro podporu oblastí s mimořádně nízkou hustotou zalidnění. Role regionální

politiky se posílila přijetím balíčku Delors II, který zdvojnásobil finanční prostředky pro přerozdělování.

V tomto období byla také vydána První kohezní zpráva, která identifikovala oblasti, na které by se cíle regionální politiky měly v budoucnu zaměřit s ohledem na přistoupení několika nových členů z postkomunistických zemí. Jedná se o zaměstnanost, konkurenceschopnost, ochranu životního prostředí a rovnost žen a mužů. Evropská komise v roce 1997 představila dokument Agenda 2000, který se zabýval nejen reformou regionální politiky, ale i rozvojem všech ostatních politik EU s ohledem na plánované masivní rozšíření EU [12].

Na financování cílů z celkových 168 mld. ECU přišlo 138,2 mld. ECU, což představuje 84,6% všech prostředků. Při porovnání s předchozím obdobím se jedná o stejný procentuální podíl, přesto však objem finančních prostředků byl zdvojnásoben vzhledem k reformnímu balíčku (König, Lacina, 2004: 185).

Počet iniciativ byl v tomto období snížen na 13, které se zaměřily především na příhraniční, národní a nadnárodní spolupráci, rozvoj venkova, pomoc nejdlehlším oblastem, podporu zaměstnanosti a rozvoj lidských zdrojů a řízení změn v průmyslu (König, Lacina, 2004: 185-186).

Období 2000-2006

V tomto období byl snížen počet prioritních cílů na 3. Reforma byla provedena na základě dokumentu Agenda 2000. Reforma měla zajistit a udržet úroveň hospodářské a sociální soudržnosti jako nutné podmínky integrace EU [13].

V roce 2000 byla také přijata Lisabonská strategie, která si klade za cíl vytvořit z EU nejdynamičtější a nejkonkurenceschopnější světovou ekonomiku. V roce 2001 byla doplněna o Göteborgské cíle, které celou strategii kompletují. Zaměřují se na hospodářský rozvoj. Lisabonská strategie je tedy založena na rozvoji ekonomiky, sociální transformaci a ochraně životního prostředí [14].

V roce 2001 byla vydána Druhá kohezní zpráva, která zhodnotila dosavadní činnost regionální politiky. Na ní navázala v roce 2004 Třetí kohezní zpráva, která se zabývala dopady regionální politiky na jednotlivé státy, ale věnovala se i budoucím programům regionální politiky. Potvrzuje, že musí být v souladu s prioritami Lisabonské a Göteborgské strategie a navrhuje tři prioritní oblasti pro programovací období 2007-2013.

V letech 2000-2006 byla cílem 1 podpora zaostávajících regionů, tedy regionů s nižším HDP na obyvatele než je 75% průměru Evropské unie. Cíl 1 směřoval na jednotky NUTS II. Cíl 2 se zaměřoval na podporu regionů se strukturálními problémy. Byl tedy zaměřen na jednotky NUTS III nebo jejich části. Cílem 3 byla podpora vzdělávání a zaměstnanosti a rozvoje lidských zdrojů v regionech, které nezískávají podporu v rámci Cílů 1 a 2. (Cíl 3 pokračuje v současném období).

Realizaci těchto cílů pomáhaly 4 strukturální fondy (viz. Str. 36), z nichž část prostředků byla vyčleněna na samostatné Iniciativy Společenství (programy INTERREG I-III, URBAN, LEADER+, EQUAL). Fondy byly rozděleny následně: *Evropský fond regionálního rozvoje (ERDF)*, *Evropský sociální fond (ESF)*, *Evropský zemědělský podpůrný a záruční fond (EAGGF)*, *Finanční nástroj pro podporu rybolovu (FIFG)*. Kromě těchto strukturálních fondů existuje ještě *Fond soudržnosti (CF)*.

Pomoc rozvoji společného trhu zajišťovala a dále zajišťuje Evropská investiční banka, která nabízí, nevýdělečné poskytování půjček a usnadňuje financování investičních programů.

Celkově cíle získaly z rozpočtu strukturálních fondů 91% finančních prostředků (před 185 mld. EUR) [15]. Nárůst finančních prostředků a snižování disparit potvrzuje, že regionální politika EU má nezastupitelnou roli (König, Lacina, 2004:189).

Iniciativy Společenství:

INTERREG představuje podporu přeshraniční, nadnárodní a meziregionální spolupráce. V tomto období to byl program INTERREG IIIA zaměřený na přeshraniční spolupráci mezi sousedními regiony. INTERREG IIIB podporoval periferní (např. horské) a ostrovní regiony a lepší integraci mezi členskými a kandidátskými státy a dalšími sousedskými zeměmi, INTERREG IIIC zahrnoval výměnu zkušeností i s regiony mimo EU, zvláště v zemích usilujících o vstup do EU.

Iniciativa URBAN podporovala hospodářskou a sociální obnovu cca 50 měst a příměstských oblastí procházejících krizovým obdobím. Iniciativa LEADER+ byla zaměřená na rozvoj venkovských oblastí prostřednictvím Evropského zemědělského záručního a podpůrného fondu. EQUAL (inovace, zlepšení postavení ve společnosti, partnerství a transnacionální spolupráce v oblasti zaměstnanosti) je nadnárodní

spolupráce zaměřená na boj proti všem formám diskriminace a nerovností na trhu práce.

Období 2007-2013

Unii tvoří v současnosti 27 států. Rozšíření o deset nových zemí a následně i Rumunsko a Bulharsko se projevilo i při přípravě finanční perspektivy na roky 2007-2013. Oproti předchozímu období došlo k další redukci Cílů ze tří na dva (Cíl 2 a 3 se spojují v jeden) a ke zrušení Inicativ s tím, že INTERREG III je samostatným cílem. Prvním a prioritním cílem je cíl **Konvergence**, který je určen na rozvoj zaostávajících států a regionů, na zlepšení podmínek pro růst a zaměstnanost prostřednictvím zvýšení investic do hmotného a lidského kapitálu. Tento cíl prakticky nahrazuje dosavadní Cíl 1. Pro jeho financování se využívá zdrojů ERDF, ESF a Kohezního fondu. Je zaměřen na jednotky NUTS II, kde HDP na obyvatele je nižší než 75% průměru EU. V případě Kohezního fondu jde o podporu států, kde je HND (hrubý národní důchod) nižší než 90% průměru Společenství.

Druhý cíl je zaměřen na **Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost**. Cíl, který je mimo nejméně rozvinuté regiony zaměřen na posílení konkurenceschopnosti a atraktivnosti regionů prostřednictvím zvyšování množství a kvality investic do lidského kapitálu, inovací, podpory znalostní společnosti a podnikání a zlepšování životního prostředí. Tento cíl nahrazuje dosavadní Cíl č. 2 a Cíl č. 3 a je pro jeho financování jsou využity zdroje ERDF a ESF.

Třetím cílem je **Evropská územní spolupráce** (přeshraniční, nadnárodní, meziregionální). Hlavními prioritami se stávají podpora vědy, výzkumu a informační společnosti, podpora životního prostředí a ochrana před riziky, řízení vodních toků. Zdrojem finanční podpory je Evropský fond regionálního rozvoje (ERDF), Evropský sociální fond (ESF) a Fond soudržnosti (CF) (EC 2006a). Iniciativy z minulého období byly převedeny pod Cíl 3. Současné iniciativy JASPERS, JEREMIE, JESSICA a JASMINE slouží jako asistence při čerpání z fondů regionální politiky EU. Nejsou tedy financovány ze strukturálních fondů EU, ale z EIB, Evropskou bankou pro obnovu a rozvoj a Evropskou komisí [16]. Na Cíle regionální politiky bylo v tomto období alokováno 308 mld. EUR, které byly 100% rozděleny [17].

V roce 2007 byla publikována Čtvrtá kohezní zpráva, která hodnotí programovací období 2000-2006. Také připomíná, že regionální politika EU přispívá

k realizaci cílů Lisabonské a Göteborgské strategie, proto je klíčovým nástrojem pro dosažení cílů EU.

Jednotlivé Cíle regionální politiky a jejich vývoj v posledních dvaceti letech naznačuje, že postupně dochází ke zjednodušení a efektivnějšímu čerpání finančních prostředků z fondů. Přes veškeré změny je prioritou regionální politiky stále stejná. Došlo sice ke sloučení Cílů a snížení počtu nástrojů, ale priorita se neodchýlila od podpory rozvoje oblastí a snižování disparit mezi regiony.

Regionální politika v České republice

Strategie a legislativa současné české regionální politiky

Rozvojové strategie směřují k integraci rozvoje pólů růstu s rozvojem okolních regionů a venkova, a to na poli dopravní dostupnosti, rozšiřování telekomunikačních sítí, rozvoje nových hospodářských činností mimo zemědělství (cestovní ruch, malé podnikání), rozvoje vybavenosti a služeb, ochrany kulturních a přírodních hodnot území.

Regionální politika byla prováděna na základě několika usnesení vlády – např. č. 245 z r. 1998 „Zásady regionální politiky“, č. 682 z r. 2000 „Strategie regionálního rozvoje České republiky“ a navazující „Programy rozvoje krajů ČR“, operační programy na úrovni NUTS 2 a „Společný regionální operační program“.

V r. 2000 byl přijat zákon č. 248/2000 Sb. o podpoře regionálního rozvoje, který stanovuje podmínky pro poskytování podpory regionálnímu rozvoji s cílem vyváženého rozvoje státu nebo území kraje. Definiuje základní institucionální zabezpečení regionální politiky, kdy základním koordinačním orgánem je Ministerstvo pro místní rozvoj. Dále stanovuje podmínky podpory regionálního rozvoje a obsah Programu rozvoje územního obvodu kraje. V souvislosti s realizací regionální politiky na nadnárodní úrovni definiuje Regiony soudržnosti na úrovni jednotek NUTS II, které mohou čerpat podporu ze strukturálních fondů. Definiuje také regiony podporované na úrovni státu, které vymezuje Ministerstvo pro místní rozvoj. Jedná se o regiony se soustředěnou podporou státu. Jsou to: *strukturálně postižené regiony*, kde se soustřeďují negativní dopady strukturálních změn, dochází k útlumu odvětví a výrobních podniků a k růstu nezaměstnanosti. K jejich vymezení slouží ukazatelé charakterizující trh práce a rozvoj podnikání. Dále *hospodářsky slabé regiony*, které vykazují podstatně nižší úroveň rozvoje, než je průměrná úroveň v ČR. K jejich vymezení slouží ukazatelé charakterizující trh práce, hospodářskou úroveň a strukturu a úroveň příjmů obcí a obyvatel. *Venkovské regiony* jsou charakterizovány nízkou hustotou zalidnění, poklesem počtu obyvatel a vyšším podílem zaměstnání v zemědělství. K jejich vymezení slouží ukazatelé

charakterizující zejména vývoj počtu obyvatelstva, strukturu jeho zaměstnanosti a podíl obyvatelstva ve venkovských obcích.

Kromě těchto zmíněných regionů zákon definuje i tzv. *ostatní podporované regiony*, jejichž podpora státem je žádoucí z jiných důvodů. Jedná se například o pohraniční regiony, bývalé vojenské prostory, regiony postižené živelnými pohromami, regiony s narušeným životním prostředím, regiony s méně příznivými podmínkami pro rozvoj zemědělské výroby a regiony s vyšší mírou nezaměstnanosti, než je průměr ČR.

Zákon také definuje Strategii regionálního rozvoje jako základní koncepční dokument regionální politiky v ČR zejména analýzu stavu regionálního rozvoje, charakteristiku silných a slabých stránek v rozvoji jednotlivých krajů a okresů a strategické cíle regionálního rozvoje v České republice (Zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje ve znění pozdějších předpisů).

V r. 2006 byla schválena nová Strategie regionálního rozvoje České republiky“ pro roky 2007-2013. Cílem je implikace nových nařízení EU v oblasti politiky hospodářství a sociální soudržnosti do strategie, priorit a opatření české regionální politiky. Vychází ze „Strategie hospodářského růstu“ a „Národního strategického referenčního rámce“. Každý kraj musí mít zpracován svůj program podpory regionálního rozvoje.

V období 2007-2013 je pro ČR vyčleněno 5x více finančních prostředků na politiku soudržnosti než v období 2004-2006. Česká republika tak může využít 688 mld. Kč především na zmírnění negativních regionálních disparit při využití vnitřního potenciálu jednotlivých regionů (pozitivních regionálních disparit).

Členění území ČR

Současná česká regionální politika je založena na koncepci součinnosti státu, regionálních a místních orgánů. Území tvoří od 1. ledna 2000 14 krajů a 77 okresů. Podle Eurostatu do NUTS 1 spadá celá Česká republika, do NUTS 2 osm územních jednotek (sdružené kraje), do NUTS 3 čtrnáct krajů, do NUTS 4 sedmdesát sedm okresů, do NUTS 5 cca 5259 obcí. Jednotky NUTS 1-3 čerpaly pomoc

v předvstupním období do EU z programů PHARE (přípravný program na Strukturální fondy EU), ISPA (program na podporu infrastruktury a životního prostředí, resp. příprava na Fond soudržnosti) a SAPARD (program rozvoje zemědělství a venkova). NUTS 4 a NUTS 5, dnes nazývané Lokální administrativní jednotky (LAU 1, LAU 2, velikostí odpovídají našim obcím)

Z hlediska socioekonomického rozvoje v ČR existuje 5 typů regionů: *rychle se rozvíjející* (Praha), *rozvíjející se* (části Středočeského a Jihomoravského kraje), *regiony s nízkou dynamikou růstu* (Jihočeský, Královéhradecký, Pardubický, Zlínský, Liberecký kraj), *zaostávající regiony* (Vysočina, Karlovarský kraj), *regiony v poklesu* (Olomoucký, Moravskoslezský a Ústecký kraj) (Wokoun 2008).

Nerovnoměrný rozvoj regionů je u nás způsoben rozdílnou polohou a stupněm urbanizace, poklesem výroby a zaměstnanosti v těžkém, textilním a elektrotechnickém průmyslu, snižováním počtu pracovníků v zemědělství, koncentrací rozvíjejícího se terciárního sektoru do velkých měst a aglomerací, nestejným rozvojem soukromého podnikání, rozdílnou územní infrastrukturou, neuspokojivým stavem životního prostředí.

Velké městské aglomerace s diversifikovanou ekonomickou strukturou vytvářejí tzv. póly rozvoje. V evropském měřítku je u nás pól rozvoje pouze Praha, v národním (regionálním) měřítku pak městské (urbanizační) oblasti I. a II. řádu (např. Brno, Ostrava). Urbanizační oblasti nebo centra jsou v ideálním případě propojeny tzv. rozvojovými osami, tj. kanály, kterými se šíří socioekonomický růst z pólů rozvoje do okolí. Venkovské oblasti a periferní regiony, které leží mimo póly rozvoje a rozvojové osy patří mezi méně hospodářsky výkonné.

Regionální, pohraniční a přeshraniční spolupráce

Význam a důvody spolupráce

Důvodem spolupráce různých subjektů je tzv. „synergický efekt“. Jedná se o situaci, kdy lze společně dosáhnout významnějšího výsledku, než kdyby se každý subjekt pokoušel o dosažení cíle sám. Z hlediska zúčastněných partnerů mohou být jednotlivými partnery složky státní správy, samosprávy, podnikatelský sektor, neziskové organizace a občané. Spolupráce se může uskutečňovat v různých kombinacích jednotlivých složek, a umožňuje jim dosahovat synergického efektu. Pokud hovoříme o spolupráci v rámci veřejného sektoru, rozlišujeme situaci v rámci státní správy a samosprávy. Jednotlivé subjekty státní správy se zabývají řízením zvláště vymezených oblastí, které spolu častěji úzce souvisí, z čehož plyne i nezbytnost jejich zřejmých vzájemných interakcí. Vztahy mezi jednotlivými složkami státní správy lépe vystihuje označení koordinace, jejíž náplní je zajištění vlastních úkolů tak, aby nebyly v rozporu s úkoly jiných složek. Spolupráce je tedy významný prvek rozvoje regionů. Současné pojetí regionální politiky, jejímž úkolem je přispívat ke snižování rozdílů mezi úrovněmi rozvoje regionů, vyžaduje spolupráci obcí při rozvoji daného prostoru. Pomáhá jim realizovat rozvojové záměry na svém území a připravovat rozvojové projekty, které by pro jednotlivé obce byly nedosažitelné. Snaží se tak eliminovat problémy, které plynou z jejich malé velikosti nebo územní odlehlosti. Subjekty spolupráce pak očekávají, že alespoň jeden z nich si polepší, a ostatní si nepohorší, nebo že všechny subjekty získají nějaké výhody (Galvasová 2007).

Definování forem spolupráce

Regionální spolupráci lze definovat jako společnou aktivitu regionálních aktérů, primárně směřující k oboustrannému rozvoji regionů, ve kterých aktéři působí. Sekundárně pak i k rozvoji aktérů samotných. Tato spolupráce může být realizována za součinnosti státu, nebo bez této součinnosti. Nicméně i pro kooperaci bez státního vlivu by mělo platit, že veřejný zájem (rozvoj regionu) převažuje nad soukromým (rozvoj aktérů) (Dočkal 2005: 12).

Perkmann (2003: 158) rozděluje regionální spolupráci podle charakteru území. V případě regionů, které nevytvářejí jednotný geografický celek, hovoří o meziregionální spolupráci a jako příklad uvádí spolupráci mezi jednotlivými městy.

Spolupráci mezi regiony, které vytvářejí dohromady jednotný geografický celek, nazývá přeshraniční spoluprací.

Z pohledu evropské integrace spadají počátky současné přeshraniční spolupráce do r. 1950, kdy začaly na hranicích mezi západoevropskými zeměmi (Německo-Nizozemsko, Německo-Francie, Norsko-Švédsko-Finsko) vznikat iniciativy na podporu příhraničních regionů a jejich rozvoje s cílem překonání historických bariér a zajištění míru, řešení problémů s okrajovou polohou a zvýšení životní úrovně (Jeřábek, Dokoupil, Havlíček a kol. 2004: 163). V rámci současné Evropy je přeshraniční spolupráce ovlivňována legislativními podmínkami jak jednotlivých států, tak legislativou mezinárodní.

Podpora přeshraniční spolupráce na evropské úrovni

Přeshraniční spolupráce a naplňování cílů zmírňování efektu hranice a evropské integrace je v současnosti velmi aktuální. Její rozvoj lze však zaznamenat až v posledních dvaceti letech. Evropský integrační proces hrál důležitou roli již od poloviny 20. století. Prvním hybatelem v rozvoji přeshraniční spolupráce a prostorového plánování byla Rada Evropy. Její význam je v této sféře nezanedbatelný. Aktivita Rady Evropy navázaly na reakce jednotlivých regionů, které začaly prosazovat společné zájmy. Po druhé světové válce vycházel sjednocovací proces z příhraničních regionů, které se snažily o odstranění hraničních bariér. Občané těchto oblastí zjistili, že kvůli chybějícím legislativním a administrativním kompetencím dosáhnou jen částečného úspěchu. Rada Evropy tedy začala působit jako konzultační organizace pro rozvoj regionalismu a přeshraniční spolupráce. Poté vznikl záměr vytvořit sdružení příhraničních regionů.

AEBR – Asociace evropských hraničních regionů

Rostoucí počet přeshraničních subjektů měl za následek vytvoření organizace, která umožňovala jejich setkávání a výměnu zkušeností. Návrh na vytvoření organizace vzešel na Mezinárodní konferenci regionálního plánování v Basileji roku 1965. Poté v červnu roku 1971 vytvořilo 10 příhraničních regionů Stálou konferenci evropských hraničních regionů, která přijala jméno Asociace evropských hraničních regionů AEBR (Association of European Border Regions). AEBR v r. 1981 (novelizace 1995) přijala „Evropskou chartu hraničních a přeshraničních regionů“ (Špalek, Vališ, Postránecký 2000). Ta charakterizuje hranice jako „jizvy dějin“.

Přeshraniční spolupráce se pak snaží zmírnit nevýhody příhraničních regionů a překonat jejich periferní polohu v rámci národních států a zároveň zlepšit životní podmínky obyvatel příhraničních regionů. Zahrnuje všechny sféry života. Mezi cíle organizace patří: odhalovat specifické problémy členů, příležitosti, povinnosti a aktivity; zastupovat jejich zájmy při konfrontaci s parlamenty jednotlivých zemí a dalšími institucemi, podporovat vzájemnou spolupráci v rámci Evropy, podporovat výměnu know-how a informací. Porozumění odlišným sociálním, jazykovým, kulturním a ekonomickým charakteristikám sousedních regionů je nezbytnou podmínkou každé úspěšné přeshraniční spolupráce (AEBR 2004). Zvyšuje se tak efekt kontaktní, kooperační a integrační při otevřené hranici.

Hraniční regiony jsou uvažovány jako stavební kameny a mosty v procesu evropského sjednocování, přeshraniční spolupráce napomáhá zmírňování nevýhod hranic, zlepšování životních a ekonomických podmínek obyvatel. Přeshraniční spolupráce je založena na principu vertikálního a horizontálního partnerství a subsidiarity.

Cíle evropského propojování se od 80. let minulého století staly součástí vize orgánů Rady Evropy a Evropské komise. Asociace evropských hraničních regionů (AEBR) na začátku 90. let asistovala při vzniku řady podpůrných programů Evropské unie a Rady Evropy pro rozvoj přeshraniční spolupráce (INTERREG II, LACE PHARE CBC). V roce 1985 se AEBR stala členem Sdružení evropských regionů (Assembly of European Regions).

Prostorové plánování a mezinárodní legislativa spolupráce

Mezinárodní prostorové plánování nabylo na významu v poválečném období. Odrazem toho byly iniciativy Rady Evropy – Řídící výbor pro regionální a městské záležitosti, Konference místních a regionálních orgánů Evropy a CEMAT (Evropská konference ministrů zodpovědných za regionální plánování). Tyto iniciativy fungovaly jako platforma setkávání a různých konferencí a seminářů na dané téma.

Mezinárodní legislativu pak představuje „Evropská rámcová úmluva o přeshraniční spolupráci mezi územními společenstvími nebo orgány“ (European Outline Convention of Transfrontier Cooperation between territorial Committees or Authorities) z roku 1980, známá jako Madridská konvence. Postupně k ní přistoupilo

více než 30 států Rady Evropy, platná je však pouze ve 25 státech, které ji ratifikovaly. Přeshraniční spolupráci pak specifikuje jako „souhrn všech administrativních, technických, ekonomických, sociálních a kulturních opatření, směřujících k upevnění a rozvíjení sousedských vztahů mezi oblastmi po obou stranách hranice, obdobně jako k uzavření příslušných smluv k řešení problémů, které v těchto regionech existují, resp. mohou vzniknout“ (Matoušek 1995).

K Madridské smlouvě byl v roce 1995 dopsán Dodatkový protokol, který dovoluje územním společenstvím uzavírat dohody o spolupráci. Předpokládá vznik orgánů přeshraniční spolupráce s možnou právní subjektivitou. Tímto orgánem nemusí být přímo územní společenství – tedy osoba veřejnoprávní, ale i právnická osoba soukromě-právní (Dočkal, 2005: 21-22).

Podpora přeshraniční spolupráce Evropskou Unií

Přeshraniční spolupráce, podporovaná EU přišla až jako reakce na kroky Rady Evropy a vznik Euroregionů. Jednalo se především o Iniciativu INTERREG a PHARE.

INTERREG, PHARE

Rozpad komunistického systému a otevření řady státních hranic ve střední a východní Evropě koncem 80. a začátkem 90. let uvolnily prostor pro daleko intenzivnější přeshraniční vztahy a pro vznik různých přeshraničních iniciativ. Typické přeshraniční iniciativy mají funkční základ a jsou zaměřeny na definování příležitostí a problémů v oblastech jako ekonomický rozvoj, infrastruktura, životní prostředí, kultura atd. Řada iniciativ má značný politický vliv vyplývající z vůle regionálních politiků rozšířit své pole působnosti. Jejich úspěch či neúspěch závisí na funkčním propojení a na politické dynamice, včetně postojů místních a národních vlád (Keating 1998: 181).

V této době tedy dochází k rozšiřování EU o nově přístupující státy a k odstraňování vnitřních hranic v rámci EU ve snaze o větší a nové kontakty.

Na vnitřních stranách hranice EU byl již v roce 1990 implementován program INTERREG, který byl reakcí na decentralizaci a regionalizaci jednotlivých členských států. Omezení pouze na vnitřní hranice se projevilo jako limitující, v následujících letech se již neobjevilo. V tomto programovacím období bylo

schváleno 31 operačních programů, zabývajících se obchodem, vzděláváním, turistickým ruchem nebo rozvojem venkova, s celkovou dotací 1082 ECU [18]. V roce 1994 byl INTERREG modifikován na INTERREG II. Mezi způsobilé žadat o finanční podporu se po změně podoby programu zařadily i oblasti NUTS III na vnitřních i vnějších hranicích členských států EU, dále mohly čerpat i oblasti NUTS III s mořskou hranicí [19]. Iniciativa INTERREG II se dělila na 3 skupiny: INTERREG IIA – podpora příhraničních regionů na vnitřní i vnější hranici EU, INTERREG IIB – účelová mezinárodní spolupráce při budování energetických sítí, INTERREG IIC – nadnárodní spolupráce v územním plánování při vytváření dlouhodobých strategií a politik regionálního rozvoje. Celkově bylo v Iniciativě vyplaceno 2400 milionů ECU v cenách roku 1994 [20].

INTERREG byl jednou z nejvýznamnějších iniciativ Komise EU, proto pokračoval i v následujícím období 2000-2006 jako INTERREG III. Tuto iniciativu tvořily tři části (IIIA – přeshraniční, III B – nadnárodní, III C – meziregionální). Podporovanými oblastmi byly opět územní jednotky NUTS III, podél vnějších i vnitřních hranic EU. Cílem iniciativy IIIA je podpora rozvoje měst, venkova a pobřeží, rozvoj regionálního rozvoje a zaměstnanosti, spolupráce ve výzkumu, ve správních a právních oblastech, ochrana životního prostředí, spolupráce v oblasti kulturní, vzdělávání, spolupráce mezi občany a institucemi. INTERREG IIIB měl napomáhat lepší integraci Unie vytvořením velkých skupin evropských regionů. INTERREG IIIC se snažilo zvýšení efektivity politik a nástrojů regionální politiky skrze sdílení informací a zkušeností. Celkově rozpočet tvořil 4,875 mld. EUR, podpora vycházela z ERDF [21].

Na základě usnesení Evropského parlamentu v roce 1995 vznikl program přeshraniční spolupráce CBC Phare (Cross Border Co-operation), určený pro kandidátské země usilující o vstup do EU a sousedící s členskými zeměmi EU (v tehdejší době i pro Českou republiku) (Dočkal 2005: 29). Phare CBC byl harmonizován s iniciativou INTERREG II, která řeší podporu příhraničních oblastí vnitřních a vnějších hranic. INTERREG byl však financován z ERDF a tato podpora byla pouze pro členské státy, proto bylo třeba zajistit financování jiným způsobem.

V roce 1996 vznikl program PHARE CREDO, který měl za úkol podpořit přeshraniční spolupráci s členskými státy EU a podpořit dobré sousedské vztahy.

Rozpočtové období 2007-2013 je propojeno s programovacím obdobím regionální politiky EU, ve kterém se přeshraniční spolupráce stala samostatným

cílem. Má za úkol podporu meziregionální a nadnárodní spolupráce regionů a stejně jako iniciativa INTERREG je financován z ERDF. EK dává přeshraniční spolupráci větší prostor – schválila 35 programů, z nichž mohou čerpat členské státy, Turecko, státy západního Balkánu, Norsko, Švýcarsko, Bělorusko, částečně může na finanční podporu dosáhnout i Rusko [22]. Pro roky 2007-2013 přidělila EU na regionální politiku 348 mld. EUR, z toho 278 mld. EUR strukturálním fondům a 60 mld. EUR Koheznímu fondu [23], Cíl 3 – Evropskou regionální spolupráci 8.7 mld. EUR, z toho na přeshraniční spolupráci 6.44 mld. EUR [24].

Podpora přeshraniční spolupráce v ČR a její vývoj

Od roku 1994 je přeshraniční spolupráce ČR spjata s podporou EU. První projekty, které byly spojeny s podporou PHARE CBC, se objevily již v roce 1994 na hranicích s Německem a Rakouskem [25]. Od roku 1999 poskytuje Evropská unie finanční prostředky na rozvoj česko-polského a česko-slovenského příhraničí a vzájemné spolupráce. Nejprve to bylo prostřednictvím programu PHARE CBC. Podporovaly se projekty mnoha oblastí – dopravní infrastruktura, telekomunikace, ekologie nebo vodní hospodářství. Cílem byla snaha odstranit nevýhody vyplývající z periferní polohy a dlouhodobé izolace regionů v pohraničí. Z počátku se jednalo o velké investiční projekty, které byly centrálně řízeny. Ke změně došlo v letech 1996-1997, kdy se pravomoci delegovaly na regionální úroveň a došlo také ke vzniku Fondu malých projektů (jedná se o menší neinvestiční projekty) [26]. Zavedením grantového schématu se iniciativa PHARE CBC přiblížila standardním programům EU. Finanční prostředky byly rozdělovány do těchto skupin: velké investiční projekty (modernizace silniční a železniční sítě k hraničním přechodům, technická infrastruktura, vodní hospodářství), společný fond malých projektů a grantová schémata. V letech 1994-2003 bylo pro ČR v rámci programu PHARE CBC vyčleněno 220 mil. EUR [27]. Jak již bylo řečeno, česko-německé a česko-rakouské pohraničí mělo větší šanci využít evropských peněz k financování velkých projektů než česko-polské a česko-slovenské pohraničí. Pro česko-polskou oblast byla v této době k dispozici iniciativa PHARE CREDO (viz. kap. Financování Euroregionu Glacensis). Fond malých projektů je spojen především s „měkkými“ neinvestičními projekty zaměřených především na projekty „people to people“.

Jedná se o projekty v oblasti kultury a vzdělávání. Tyto programy byly a i v současné době jsou nejvíce podporovány v rámci přeshraničních projektů. V letech 2000 až 2004 bylo nutné přiblížit iniciativu PHARE CBC iniciativě INTERREG IIIA. Oba programy měly podobné cíle, a to integrovat příhraniční regiony a snížit vliv státní hranice a vytvořit tak společný socio-ekonomický prostor. Proto byly vytvořeny Společné programové dokumenty pro program PHARE a INTERREG III (JDP – Joint Programming Documents) [28].

Po vstupu ČR do EU v roce 2004 se mohly regiony zapojit do programu INTERREG IIIA. Předchozí program PHARE CBC se snažil přiblížit iniciativě INTERREG, měl tedy za úkol zlepšit propustnost hranic a odstranit problémy spojené s periferním územím. INTERREG pak navazuje na vytvořený základ a snaží se dále podporovat integraci (více viz. kap. Financování Euroregionu Glacensis). Na tento program navazují Operační programy přeshraniční spolupráce ČR-PR a ČR-SR na období 2007-2013, které jsou součástí Cíle 3 s názvem „Evropská územní spolupráce“ (více viz. kap. Financování Euroregionu Glacensis).

Pokračuje i Fond mikroprojektů navazující na program INTERREG IIIA. Tento fond je nástrojem pro realizaci neinvestičních a malých investičních projektů s finanční podporou ze strany EU v rozmezí 2 000 EUR až 30 000 EUR při maximálních celkových nákladech projektu 60 000 EUR.

Typy přeshraničních struktur

Přeshraniční spolupráce regionů je velmi výhodná. Příhraniční oblasti států EU jsou většinou málo ekonomicky rozvinutá území. V ohledu jádro-periferie stojí na okraji. Izolovanost od ekonomicky rozvinutého jádra je rysem většiny příhraničních regionů v Evropě, přičemž kořeny tohoto stavu lze hledat ve vnímání těchto oblastí jako ochranného pásu, jež lze pozorovat ve všech historických dobách (Dokoupil 1999: 2). Silná přeshraniční spolupráce může nepříznivé efekty odstraňovat, slabá může zvětšit vliv hraničního efektu.

Státní hranice oddělují území se značnou různorodostí přírodní, hospodářskou, kulturní a historickou. Přeshraniční spolupráce proto vyžaduje řadu právních dohod mezi státními, regionálními i lokálními orgány i specifické organizační struktury. Nejčastějšími typy přeshraničních struktur jsou podle

Dokoupila (Dokoupil 2001): *euroregiony* (právnícké osoby, mnohoúčelové, s rozsáhlými oprávněními); *pracovní společenství* (jsou založena na pracovních dohodách s omezenými oprávněními) a *institucionální organizace* (s nebo bez právní formy).

Partnery přeshraniční spolupráce mohou být orgány státní správy a samosprávy na úrovni národní, regionální i lokální. Organizačně mohou mít společný či oddělený sekretariát, pracovní tým, finanční zdroje apod.

Dalším možným způsobem dělení přeshraniční spolupráce je dělení podle její intenzity (Dokoupil 2002). Jedná se o Struktury typu A - dlouhodobě integrované přeshraniční struktury (jejich současná podoba byla utvářena několik desetiletí, jejich intenzita spolupráce je velmi vysoká a komplexní, většinou mají společné řídicí centrum), struktury typu B - integrované regiony svázané s konkrétními přeshraničními programy (vznik těchto struktur je vázán na strukturální politiku EU, chybí jim tedy historický rozměr spolupráce, organizační struktura a směřování je vázáno na konkrétní program), struktury typu C - propojené struktury (jsou charakteristické nižším stupněm integrace, struktury mají často oddělené sekretariáty, součástí mohou být státní reprezentace), struktury typu D - přeshraniční informační a konzultační centra (nabývají různých podob, nejčastěji se jedná o formu partnerství regionálních a místních orgánů, jež mají ve strukturální politice pouze neformální roli).

Z hlediska geografické polohy hranic příhraničních regionů EU lze rozlišit dva základní typy regionů: regiony na vnitřních hranicích EU a regiony na vnějších hranicích. Rozvoj regionů na vnitřních hranicích spadal především do působení projektů INTERREG I – Cíle 1, 2. Kromě pozitivních funkcí překonání bariéry hranice – např. zlepšení technické infrastruktury v oblasti meziregionální dopravy, podpora ochrany životního prostředí, společné územní plánování – vyvstávala a přetrvává řada problémů a negativ vzhledem k obyvatelům v důsledku strukturálních reforem zemědělství, nevyřešeného trhu práce a s ním spojených sociálních problémů, v důsledku vzrůstu toku lidí dojíždějících za prací za hranice, chybějících alternativních zaměstnání pro pracovníky, kteří ztratili pracovní pozici v souvislosti s realizací jednotného evropského trhu apod.

Příhraniční regiony na vnější hranici EU lze z hlediska přeshraniční spolupráce rozdělit do 4 typů:

- spolupráce s vyspělými zeměmi Evropského sdružení volného obchodu (Norsko, Švýcarsko) – tzn. spolupráce mezi ekonomicky vyspělými regiony,
- spolupráce se zeměmi střední a východní Evropy, které mají s EU zvláštní asociační dohody („Evropské smlouvy“),
- spolupráce s ostatními zeměmi střední a východní Evropy (Albánie, Ruská federace),
- spolupráce na námořní hranici se zeměmi Středomoří včetně Maroka. V tomto typu probíhá spolupráce ale i v rámci vnitřních hranic EU (např. spolupráce mezi Velkou Británií – Francií – Belgií, Dánskem a Německem, Dánskem a Švédskem apod.) (Dočkal 2005).

Přeshraniční struktury ve střední a východní Evropě vykazují určité odlišnosti od struktur západoevropských. Západoevropské vznikaly většinou živelně a až jejich rozšíření mělo za následek určitou regulaci. Přeshraniční struktury ve střední a východní Evropě vznikaly většinou na základě stimulu z EU. Dalším specifikem je právní zakotvení a kompetence. Většina západoevropských struktur je založena na mezinárodních smlouvách na rozdíl od středo a východoevropských, které vznikají na základě soukromoprávních úkonů. To samozřejmě limituje pole jejich působnosti. Západoevropské struktury se snaží kontrolovat širokou škálu oblastí, zájem středo a východoevropských je daleko užší – příhraniční spolupráce se zde většinou týká kulturních a vzdělávacích projektů, které patří mezi nejsnáze realizovatelné. Proto cílem struktur ve střední a východní Evropě není vždy prohlubování integrace, ale většinou snaha o získání finančních prostředků. Toto jsou základní rozdílnosti, které se mohou samozřejmě v jednotlivých případech lišit (Zdeněk 2000).

Euroregiony

Euroregiony mají mnoho definic. Centrum pro regionální rozvoj ČR vymezuje euroregion jako: „nadmárodní typ svazků či sdružení měst a obcí, jehož cílem je podpora a realizace projektů odrážející všechny formy spolupráce mezi smluvními stranami. Zakládání takovýchto svazků je důsledkem snahy o odstraňování nerovností mezi regiony na obou stranách hranice. Jejich spolupráce zasahuje do všech oblastí života občanů na kulturní, sociální, hospodářské a infrastrukturní úrovni“ [29].

Z institucionálního hlediska lze euroregion definovat jako formální strukturu pro příhraniční spolupráci, která zahrnuje zástupce z místní a regionální úrovně a také sociální a hospodářské komory (Praktický průvodce pro přeshraniční spolupráci). Z geografického hlediska se jedná o rekonstituci původních regionů, které byly násilně rozděleny státní hranicí. Euroregionalismus je přirozený proces regionální integrace v důsledku odbourávání národních hranic. Z politického hlediska jde o zájmová sdružení, která využívají strategie supranacionality k posilování svých možností lobování za své zájmy u adresátů (Šťastník, 2006).

Důvodem vzniku euroregionů bylo prosazování společných zájmů obcí a regionů. První euroregiony začaly vznikat po druhé světové válce, tedy v 50. letech 20. století v oblastech Beneluxu, SRN, Francie, Švýcarska a Skandinávie. Většinou vznikaly přirozenou cestou, podle potřeb příhraničních území, principem „zdola – nahoru“ (což umožňuje zapojení co největšího počtu subjektů). První euroregion, který byl v Evropě vytvořen, byl Euroregion Gronau na nizozemsko-německých hranicích (na území Enschede a Gronau) v roce 1958 (Netolický 2007:15). Vznikl s cílem obnovit vzájemnou důvěru dříve znesvářených států a spolupracovat v oblastech rozvoje příhraničního regionu, který patřil, jako mnoho dalších, mezi nejzaostalejší v Evropě. Zakládání euroregionů v sedmdesátých a osmdesátých letech mělo za cíl zvládnout problémy rozvoje regionů a zharmonizování správních činností. V devadesátých letech se začal projevovat nový motiv zakládání euroregionů – euroregiony se stávají nástrojem k získání finančních prostředků z programů EU (příkladem může být řada euroregionů založených v roce 1992 na německo-polské a německo-české hranici, které podporovala iniciativa Společenství PHARE CBC).

Úloha euroregionů je obecně směřována na spolupráci v otázkách územního plánování a uspořádání, zachování a zlepšování životního prostředí, zvyšování životní úrovně obyvatel, na spolupráci v oblasti vědy, vzdělávání, kultury, na společnou podporu investic a ekonomických programů, rozvoj a zlepšení infrastruktury přesahující hranice, rozvoj spolupráce při likvidaci požárů a přírodních katastrof, rozvoj turistiky a kultury a na zlepšování mezilidských vztahů.

V současné době je v Evropě registrováno více než 180 hraničních a příhraničních regionů, většina z nich však nemá žádnou nebo jen velmi limitovanou právní subjektivitu.

Mapa Euroregionů v Evropě

Zdroj: AEBR

Vysvětlivky:

1 až 16: velké celky přeshraniční spolupráce (Large scale Cross-border Cooperation)

oranžová – členové a částeční členové AEBR, *žlutá* – nečlenové AEBR

1 až 185: hraniční a přeshraniční regiony (Border and Cross-border Regions)

červená – členové AEBR, *zelená* – nečlenové AEBR (6. Euroregion Glacensis)

přerušovaná – plánované začlenění

Seskupení územní spolupráce (European Grouping of Territorial Cooperation) –

fialová

Euroregion Glacensis ve vztahu k ostatním euroregionům Evropy

Glacensis je jedním ze 186 příhraničních a hraničních euroregionů, které jsou registrovány v Evropě k r. 2011. Podle časového kritéria doby vzniku (1996) spadá zhruba do třetí „vlny“ vzniku euroregionů, přičemž první euroregion na holandsko-německé hranici vznikl krátce po ukončení války (1958), další pak mezi Německem a Holandskem, Německem a Francií a ve skandinávských státech v 70.(80.) letech. Tyto první euroregiony vznikly spontánně na základě iniciativy „zdola“, neboť řešení problémů v příhraničních oblastech nebylo dostatečně řešeno z „centra“ s cílem zajištění míru, oslabení záporného efektu hranice, zlepšení životní úrovně, řešení specifických problémů, vyrovnávání s vnitrozemím. Impulsem k zakládání euroregionů v 90. letech byly demokratizační procesy ve střední a východní Evropě. Ustanovení Evropské rámcové úmluvy o spolupráci přesahující hranice mezi územními celky a orgány (1980) umožňuje, aby regionální a místní úřady uzavíraly mezinárodní dohody na úrovni svých pravomocí přímo, ale pod vedením státních orgánů. Z této Evropské rámcové dohody vychází i Česko-polská spolupráce v rámci euroregionů - je realizací Dohody mezi vládou České republiky a vládou Polské republiky o přeshraniční spolupráci z 1994, na niž navázalo zřízení Česko-polské mezivládní komise pro přeshraniční spolupráci. Systém odpovídá ověřenému systému dohod uzavíraných ve státech západní Evropy. Euroregion Glacensis geografickou polohou náleží k euroregionům středoevropským, tedy k euroregionům uvnitř Evropské unie. Svou velikostí odpovídá malým euroregionům, vysoká intenzita spolupráce ho řadí dle mého názoru do přechodné fáze mezi vyvíjecími se a integrovanými euroregiony ve smyslu klasifikace Perkmanna. Geografická pozice na rozhraní západní a východní Evropy a dlouhodobý historický kontakt se západní kulturou umožnil rychlé přijetí evropských standardů – což je rozdíl některých členů euroregionů vzniklých a vznikajících na území bývalého východního sektoru (Ukrajina, východobalkánské státy, pobaltské státy.) Politický a hospodářský vývoj na území obou partnerů euroregionu Glacensis byl od konce II. sv. války v hrubých rysech obdobný a zajistil tedy vstup do euroregionu na zhruba stejné hospodářské úrovni, bez potřeby řešit otázku mírového soužití různých etnik na rozdíl např. od balkánských států, konkrétně nástupnických po rozpadu Jugoslávie, které se ještě nedávno zmítaly ve válečném konfliktu (euroregionu Eurobalkan – Bulharsko, Makedonie, Srbsko). Rozvoj prochází od sociálně – kulturní spolupráce do

spolupráce sociálně – ekonomické, což odpovídá procesům integrace v rámci malých euroregionů, kterými prošly i nejstarší a hospodářsky současně nejvyspělejší euroregiony západní Evropy. Výhodou je i jazyková blízkost češtiny a polštiny, pouze bilaterálního euroregionu Glacensis na rozdíl od vícečlenných euroregionů, zahrnujících specifické jazyky jako např. maďarštinu (West-Pannonia euroregion, Danube-Kris-Mures-Tisza euroregion) nebo finštinu (Karelia euroregion).

Euroregiony v České republice

Nejvýznamnějšími strukturami přeshraniční spolupráce v České republice jsou euroregiony. První projekty této spolupráce začaly vznikat počátkem 90. let. Nejstarším euroregionem v ČR je Euroregion Nisa, který byl založený v roce 1991. V ČR je v současnosti 13 euroregionů, které fungují na základě bilaterálních či trilaterálních smluv. Na území České republiky vznikly nejprve regiony s Německem a částečně s Rakouskem (r. 1991 Nisa, r. 1992 Labe, Krušnohoří, r. 1993 Ergensis, Šumava). Cílem bylo postupné oboustranné seznamování se a přibližování především na úrovni přeshraniční turistiky a kulturních akcí, což souviselo jednak s desítkami let trvající „železné oponou“ a dále s odlišnou pozicí ve vztahu k EU (Německo zakládající člen, Česká republika v té době začala usilovat o splnění podmínek pro přijetí do Evropské unie). Pro Německo zcela jistě otevření hranice znamenalo i možnost průniku na nenasycený hospodářský trh bývalých socialistických států. Vytváření euroregionů tomu jistě napomáhalo. Tedy diametrální rozdíl od cílů vzájemné spíše hospodářské spolupráce mezi „západními“ euroregiony. Přeshraniční spolupráce s Polskem v rámci Euroregionů nastala až o několik let později (1996 Glacensis, 1997 Praděd, 1998 Silesia, Těšínské Slezsko). Toto období bývá označováno jako II. vlna zakládání euroregionů u nás. Jednou z příčin pozdějšího zakládání euroregionů mohla být i skutečnost, že styky hospodářské a kulturní mezi oběma státy od konce války nebyly díky RVHP přerušeny. Euroregion Glacensis je pouze česko-polský a finanční dotace z EU mohly oba státy čerpat až po přijetí do EU (2004). Nebyla zde tedy finanční motivace k zakládání Euroregionu. Následně byly založeny euroregiony na hranici česko-rakouské (r. 1999 Pomoraví) a česko-slovenské (r. 2000 Beskydy, Bílé Karpaty) a jako poslední Silva Nortica (2002) opět na rakousko-české hranici. Motivací k založení euroregionů či k jejich náplni jsou často příklady z jiných

fungujících euroregionů. První euroregion spojující východní a západní Evropu – Nisa – byl založen na vzoru německo-holandského Gronau.

Charakteristika česko-polského pohraničí

Česko-polská hranice dosahuje délky 762 km, k ní vázané příhraniční oblasti jsou z hlediska fyzické a socioekonomické geografie velmi rozdílné, což významně ovlivňuje možnosti a prosperitu jejich přeshraniční spolupráce.

Teoretické modely vztažené k česko-polskému pohraničí

Typologií českého pohraničí se zabýval Řehák (Řehák 2004:67-74). Aplikoval na něj tři teoretické modely: model potenciálu obyvatelstva, Reillyho model a gravitační model.

Potenciál obyvatelstva je dle prvního z modelů na česko-polské hranici nejvyšší v průmyslové oblasti Ostravska (město Ostrava má přes 340000 obyvatel), nejnižší je v prostoru Jesenicka. Vztáhneme-li model na oblast euroregionu Glacensis, pak největší potenciál představuje oblast Náchodska a Hradce Králové (rovněž oblasti s rozvinutým průmyslem a zemědělstvím), nejnižší již zmiňované Jesenicko, příhraniční oblast Broumovského Mezihoří a horské oblasti Krkonoš. Je zřejmé, že euroregion Glacensis, je z hlediska osídlení a interakcí obyvatelstva podstatně ovlivněn odlišnými geografickými podmínkami, resp. hornatým až horským terénem převážné části příhraničních oblastí v kontrastu s nížinným a podhorským charakterem např. Královéhradecka a Náchodska.

Aplikace „Reillyho modelu“ prakticky potvrzuje výstupy modelu potenciálu obyvatelstva. Na celé česko-polské hranici výrazně dominuje okolí Ostravy jako sféra vlivu silného osídlení. Z hlediska příhraničí euroregionu Glacensis největší vliv osídlení (ovšem nesrovnatelně menší než Ostravsko) vykazuje opět Náchodsko spolu s Hronovem. V ostatních částech pohraničí se jedná převážně o středně silné až menší obce, které nepředstavují dostatečně silné základny (centra) pro rozvoj šířící se od nich do zázemí.

Gravitační model vychází z podkladů o dopravě, migraci apod. Úzce souvisí s osídlením oblasti. V případě příhraničí a přeshraniční spolupráce ale také s dopravní sítí na opačné straně hranice, s potenciálem osídlení a obyvatelstva. Na

celé česko-polské hranici jsou v tomto smyslu nejdůležitější hraniční přechody, a to v Českém Těšíně (opět průmyslová ostravská oblast) a v Náchodě (euroregion Glacensis - přechod pro dálkové trasy ze středních Čech a Královéhradecka do Wrocławu nebo na Horní Slezsko). V rámci euroregionu Glacensis by aktuálně upravený model zahrnoval jako významný prvek další hraniční přechody na silnicích I. třídy spojující Mikulovice – Glucholazy, Kralovec – Lubawka, Náchod – Kudowa Slone, Bílý Potok – Paczków, Dolní Lipka – Boboszów [29].

Dělení dle kritérií

Česko-polské pohraničí lze charakterizovat z různých hledisek (kritérií). Dokoupil (2004, 137-147) např. uvádí členění na základě kulturně-správních (administrativních) jednotek na česko-hornoslezské a česko-dolnoslezské. Dle historie pak členění na hranici česko-polskou a moravsko-slezsko-polskou. Euroregion Glacensis z tohoto pohledu zahrnuje části obou hranic. Dokoupil dále rozlišuje členění podle potenciálu lidského, hospodářského, potenciálu životního prostředí a podle spolupráce přes hranici.

Vzhledem k euroregionu Glacensis a jeho přírodním podmínkám (atraktivní horské prostředí, pískovcová skalní města, relativní dostatek vodních ploch k rekreaci prakticky v každé části pohraničí krkonošského, broumovského, orlického a jesenického) má velký potenciál životní prostředí (na rozdíl např. od Ostravska v další části česko-polského pohraničí). S ním souvisí možnost většího rozvoje terciární sféry – především cestovního ruchu. Velký potenciál je i ve spolupráci přes hranici, která nejen v euroregionu Glacensis nabývá v posledních letech stále většího objemu a do budoucna (pro období po r. 2013) je rozpracovávána vize spojení euroregionů Nisa a Glacensis. Výhodná je i poloha regionu z pohledu možného rozvoje propojení s mezinárodní dopravní sítí.

Naproti tomu lidský potenciál je v česko-polském pohraničí dle Dokoupila velice nízký. Vychází z toho, že tato oblast se při porovnání s ostatními příhraničními oblastmi vyznačuje nepříznivou věkovou strukturou, díky horskému a podhorskému terénu nízkou hustotou osídlení a i přes historicky silnou průmyslovou a zemědělskou základnu je zde značná míra nezaměstnanosti.

Obr. č. 1: Mapa silniční sítě

Zdroj: Ředitelství silnic a dálnic ČR (http://www.rsd.cz/sdb_intranet/sdb/img/mapy/cr_a3_e.png)

Euroregion Glacensis

Euroregion Glacensis vznikl 5. 12. 1996 v Hradci Králové podpisem smlouvy o založení euroregionu na základě iniciativy dvou smluvních stran. Česká strana byla zastoupena Regionálním sdružením Euroregionu Pomezí Čech, Moravy a Kladska – Euroregionu Glacensis, za polskou stranu to bylo Sdružení měst Kladské oblasti. Euroregion Glacensis je nejstarší strukturou takového typu na česko-polské hranici. Hlavním cílem sdružení je odstraňování nerovností mezi regiony na obou stranách hranice, které vedou k postupnému vyrovnávání ekonomického i sociálního rozvoje a podpora česko-polské přeshraniční spolupráce. Snaží se zmírnit nevýhody, které vyplývají z příhraniční polohy území.

Na české straně je aktuálně součástí euroregionu 110 měst a obcí okresů Hradec Králové, Chrudim, Jeseník, Náchod, Rychnov nad Kněžnou, Semily, Svitavy, Trutnov, Ústí nad Orlicí. Dalšími členy jsou Královéhradecký, Pardubický a Olomoucký kraj. Některým obcím zprostředkovávají členství jejich sdružení – např. dobrovolný svazek obcí mikroregionu Brodec, Dobrovolný svazek obcí Region Orlické hory, Svazek obcí 1866, svazek obcí Žacléřsko. Na polské straně pak 33 měst a obcí powiatů Dzierżonowski, Kłodzki, Strzeliński, Świdnicki, Wałbrzyski a Ząbkowicki.

Cíle a úloha spolupráce

Důvodem, proč byl Euroregion Glacensis na území Čech, Moravy a Kladska vytvořen, je snaha o rozšíření spolupráce mezi Českou republikou a Polskem. Jedná se především o odstranění nerovností mezi regiony, postupné vyrovnávání ekonomického i sociálního rozvoje na obou stranách hranice, vytváření nových sociálních sítí a potlačení negativního vlivu státní hranice (Heřmanová 2005). Dlouhodobým cílem je integrovat izolované oblasti, které jsou v příhraničí a řešit jejich problémy, plynoucí z jejich periferní polohy.

Euroregion Glacensis si stanovil několik dílčích cílů, které směřují k podpoře přeshraniční spolupráce a rozvoji daného regionu. V roce 2002 byla vypracována Strategie rozvoje euroregionu, ve které jsou definovány globální a dílčí cíle: využití

regionálních specifických výhod a možností k oživení hospodářství a rozvoji nových ekonomických aktivit, eliminace geografické izolace regionu odstraňováním bariér a úzkých míst v infrastruktuře a jeho napojením na mezinárodní komunikační síť, využití regionálního potenciálu a přírodně-historických památek ke zvýšení celkové úrovně cestovního ruchu, zkvalitnění organizovanosti podnikatelského sektoru a přitažení zahraničních investorů do regionu, další zlepšování kvality životního prostředí a obnova venkova (Strategie rozvoje euroregionu Glacensis, 2002).

Sdružení usiluje o realizaci řady projektů, které by podpořily regionální rozvoj a evropský integrační proces. Principy, na kterých je založena činnost Euroregionu jsou univerzální – platí tedy jak pro přeshraniční, tak i pro meziregionální a nadnárodní spolupráci. Jsou to: „partnerství“ stran, subsidiarita, solidarita, tvorba koncepcí a strategií přeshraniční spolupráce, dobré sousedství obyvatel příhraničí, zachování národní a místní identity, dobrovolnost spolupráce, parita a rotace, pragmatismus, přátelství a důvěra, konsensus a apolitičnost vnitřních struktur Euroregionu“ (Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Glacensis, 2006).

Principy partnerství, subsidiarity, solidarity, parity a rotace se dají označit za nejvýznamnější z hlediska přeshraniční spolupráce. Velmi důležité jsou horizontální vazby partnerství na obou stranách hranice. Princip je založen na rovnosti partnerů. Princip subsidiarity spočívá v zajištění pomoci ze strany národních i nadnárodních subjektů směrem k regionálním a místním společenstvím. Princip parity je splněn tím, že ve všech organizačních složkách Euroregionu je stejný počet zástupců z obou zemí. Principu rotace je dosaženo pravidelnými změnami v místech pořádání jednání a setkávání (Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Glacensis, 2006)

Cíle se daří naplňovat pomocí poradenských služeb a dotačních titulů z Evropské unie. Výsledky finanční podpory jsou vidět v množství kulturních, sportovních a hospodářských akcí. Bez finanční pomoci Evropské unie by výsledky spolupráce nebyly tolik znatelné. Důležitost Euroregionu Glacensis, ale i ostatních euroregionů spočívá v zodpovědnosti za správu a administraci Fondu mikroprojektů v rámci Operačního programu přeshraniční spolupráce Česká republika – Polsko 2007-2013 (Branda 2009).

Význam euroregionu lze dále nalézt v informačních a koordinačních aktivitách. Euroregion pomáhá malým obcím v příhraničních oblastech při přípravě projektů s polským, resp. českým partnerem a zajišťuje informovanost členů

o možnostech čerpání finančních prostředků ze strukturálních fondů Evropské unie. Dále se podílí na vytváření koncepčních dokumentů a rozvojových strategií. Realizuje také řadu projektů se zaměřením na publikační a propagační činnost s cílem zvýšení povědomí o regionu a podpory cestovního ruchu (Peková 2005).

Struktura euroregionu Glacensis

Spolupráce je zaměřena na koordinaci hlavních aktivit v souladu se záměry Euroregionu. Jeho jednotlivé orgány působí na základě právních norem svých států.

Orgány české části Euroregionu jsou: Regionální kongres, Rada sdružení, Předsednictvo, Předsedové, Sekretariát, Revizní komise a Pracovní skupiny. Nejvyšším orgánem sdružení, který se skládá z delegovaných zástupců všech členů, je Regionální kongres. Kongres se schází nejméně jednou ročně a schvaluje základní organizační dokumenty, rozpočet a určuje směr dalšího vývoje regionu.

Výkonným orgánem se všeobecnou působností je Rada sdružení. Funkční období Rady je čtyřleté a ze své činnosti se odpovídá Kongresu. Sestává se z české a polské části, přičemž každá z nich má svého předsedu a dva místopředsedy. Současným předsedou je Jaroslav Kocián, starosta Bílé Vody na Jesenicku. Jeho polským protějškem je Czeslaw Krecichwost. Jejím úkolem je projednávat a předkládat materiály Regionálnímu kongresu a jmenovat či odvolávat sekretáře Sdružení.

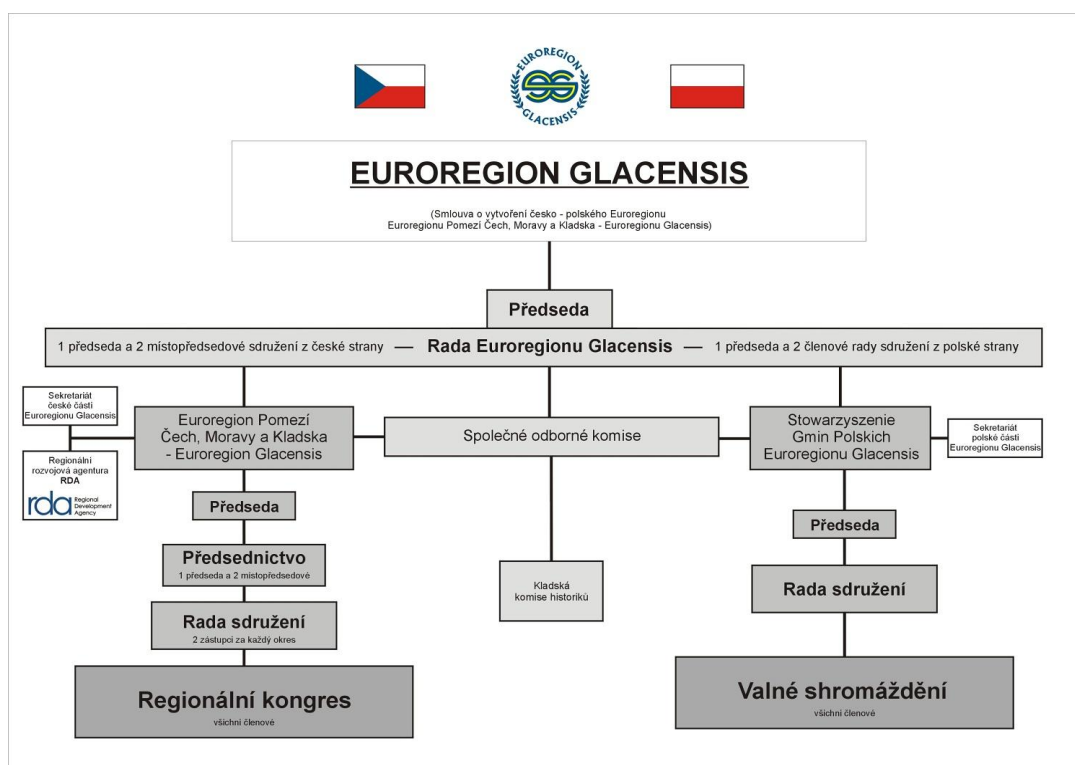
Mezi entity s nadnárodním působením patří i Společné odborné komise složené z pracovních skupin. Pracovní skupiny bývají složeny ze zástupců Sdružení a dalších odborníků a zřizují se pro řešení stálých problémů. Jejich funkční období není tedy omezeno (Netolický 2007:35)

Dalším společným česko-polským orgánem Euroregionu Glacensis je Sekretariát. Je tvořen dvěma sekretáři – v Čechách je to Jaroslav Štefek a v Polsku Radoslaw Pietuch. Sekretariát zajišťuje administrativní chod orgánů a vzájemně koordinuje jejich činnost. Česká strana Sekretariátu nemá vlastní zaměstnance, jeho činnost přímo řídí zaměstnanci Regionální rozvojové agentury (Regional development agency). Ta byla založena 17. 8. 2000 za účelem podpory a koordinace hospodářského, sociálního a kulturního rozvoje území Euroregionu Glacensis s

důrazem na příhraniční spolupráci s Polskem. Sekretář J. Štefek je tedy zaměstnancem RRA a je zároveň jejím ředitelem. RRA je pouze na české straně, na polské straně její přítomnost chybí. Hlavní činností Agentury je zajišťování chodu Sekretariátu, příprava a realizace projektů a administrace programů příhraniční spolupráce.

Činnosti Euroregionu by prospělo duplikování činností RRA i na polské straně Euroregionu. Lze soudit, že polská strana je v rámci Euroregionu slabší (rozhovor s M. Vlasákem).

Obr. č. 2: Euroregion Glacensis

Zdroj: www.euro-glacensis.cz

Právní status Euroregionu Glacensis

Euroregion Glacensis nemá stejně jako jiný Euroregion v ČR právní subjektivitu. Z hlediska vymezení euroregionů podle AEBR spadá do kategorie: „asociace lokálních a regionálních autorit na obou stranách hranice, se společným prezidiem“ (AEBR). Právní předpis, kterým se dá fungování euroregionů upravit je §55 zák. č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů. V praxi se využívá jako řešení otázky právního statusu i založení dobrovolného zájmového sdružení měst a obcí rozkládajících se na území České republiky a Polska – podle §20 zák. č. 40/1964 Sb. Při vzniku Euroregionu byla zratelná i absence dohod o spolupráci mezi ČR a ostatními státy. Proto Euroregion čerpal zkušenosti z Německa a z evropských dokumentů, zabývajících se příhraniční spoluprací – tzn. Madridskou úmluvou, Evropskou chartou hraničních a příhraničních regionů nebo Evropskou chartou místní samosprávy. Určité prvky zakládající smlouva převzala i z Dohody mezi vládou České republiky a vládou Polské republiky o příhraniční spolupráci z 8. 9. 1994. Pro popis právního zakotvení je tedy potřeba vycházet ze zakládajících smluv – v tomto případě ze Smlouvy o založení Zájmového sdružení právnických osob Euroregionu Pomezí Čech, Moravy a Kladska – Euroregionu Glacensis.

Právní status Euroregionu naráží na to, že ani v ČR ani v Polsku nelze vytvořit jeden příhraniční subjekt s vlastní subjektivitou. V současné době má Euroregion schválený záměr vytvořit evropské uskupení územní spolupráce (ESÚS), který by zajistil právní subjektivitu.

Vztahy Euroregionu k ostatním aktérům

Jedná se převážně o horizontální úroveň, na níž jsou vztahy rozvinuté. Euroregion spolupracuje s Královéhradeckým, Pardubickým a Olomouckým krajem, s Hospodářskými komorami. Spolupráce s kraji vyplývá z faktu, že dvě největší města jsou na území Euroregionu. Hradec Králové i Pardubice byly v minulosti členy Euroregionu, ale po určitých neshodách se svého členství vzdaly. Kraje v počátcích neměly vliv na regionální politiku a Euroregion už disponoval prostředky z Fondu malých projektů. Situace se vyřešila a v současné době již všichni aktéři spolupracují. Kraje nyní mají větší vliv na rozdělování finančních prostředků a tak pomáhají Euroregionu s předfinancováním, což je velmi důležité pro získání

finančních podpor z EU a následnou úspěšnou realizaci projektů. Euroregiony pomáhají krajům v oblastech, ve kterých nejsou tolik silné. Kraje jsou již členy Euroregionu a pětinovým podílem se účastní jeho financování. Jejich zájmy jsou reprezentovány i v rámci institucionální struktury (rozhovor s M. Vlasákem).

Míra spolupráce s hospodářskými komorami závisí na zaměření jednotlivých komor. Mezi nejaktivnější komory patří Hospodářská komora v Hradci Králové. Příklad spolupráce je uveden v kapitole Případové studie.

Vztahy s ostatními euroregiony jsou korektní a samozřejmě nejvíce rozvinuté jsou vztahy s ostatními euroregiony na česko-polské hranici.

Vertikální úroveň vztahů s regionálními aktéry není příliš rozvinuta. Spolupráce se svazky obcí nejsou tolik propojené. Např. u Svazku měst a obcí Orlicko jsou členy Euroregionu jednotlivé obce, nikoliv celý svazek. Naopak Dobrovolný svazek obcí region Orlické hory (s 29 členskými obcemi), nebo menší svazky – např. Dobrovolný svazek Mikroregionu Brodec, Svazek obcí Žacléřsko, jsou členy celé svazky.

Euroregion má velmi dobré vztahy s Parlamentem ČR, protože někteří aktéři z vedení Euroregionu se stali poslanci či senátory. Dobré vztahy také převládají s jednotlivými ministerstvy. To je velmi důležité při pomoci Euroregionu jednotlivým členským obcím na hranicích, které neznají jednotlivé procedury na evropské nebo národní úrovni (rozhovor s M. Vlasákem). Euroregion má také výhodu při navazování partnerství s polskou stranou, má také možnost dodat projektové manažery, kteří jsou schopni pomoci s žádostí o finanční podporu.

Základní charakteristika regionu

Cílem této kapitoly je popis základních prvků a charakteristik Euroregionu Glacensis z hlediska historie území, pohledu fyzicko-geografického, socioekonomického, demografického a administrativního.

Historie území

Historický vývoj území, které v současnosti náleží pod euroregion Glacensis, je velmi bohatý. Jedná se o jeden z regionů Evropy, kde historie několikrát změnila jazyk i kulturu. První zmínky o tomto území spadají až do druhé poloviny 2. století, kdy byly za vlády římského císaře Marca Aurelia popsány tzv. „Vandalské hory“ (dnešní Jeseníky a části okolních pohoří) a jejich obyvatelé, vandalský kmen Silingů (odtud pravděpodobně pochází název území „Slezsko“). Vykopávky však potvrzují, že tato oblast byla již v době železné osídlena Kelty, ke kterým potom přibýly – zhruba v šestém století před našim letopočtem – germánské kmeny (mezi nimi i zmínění Silingové) a následně pak Slované. Silingové na tomto území setrvali prakticky 1000 let, ačkoliv byli již od 5. století postupně vytlačováni slovanskými kmeny na západ. Celé území dnešního euroregionu Glacensis se pak za vlády knížete Svatopluka I. stalo součástí Velkomoravské říše a po jejím rozpadu v celém rozsahu na čas součástí českých zemí.

K prvnímu „dělení“ v rámci území dnešního euroregionu Glacensis došlo za vlády piastovského knížete Mieszka I. (vládl v letech 960-992), který připojil Slezsko ke státu Polanů (pozdější Polsko). Západní část Dolního Slezska připojil k Polsku Mieszkův nejstarší syn, Boleslav I. Chrabrý (vl. 992-1025). Již v této době do Dolního Slezska přicházelo ze západu mnoho německých osadníků, kteří osidlovali území převážně ve vyšších polohách.

Součástí Zemí Koruny české se Dolní Slezsko – v naší problematice pak tedy celé území současného euroregionu Glacensis – stalo za vlády Jana Lucemburského. V područí Země Koruny české pak byla oblast Dolního Slezska po dalších 274 let, kdy se, po porážce českých stavů v bitvě na Bílé Hoře, Země Koruny české stala součástí Habsburské monarchie. Habsburská monarchie o oblast Dolního Slezska přišla za vlády císařovny Marie Terezie roku 1742, kdy bylo Kladsko a velká část Slezska anektována pruským králem Fridrichem II. Velikým (po porážce Rakouska

v První slezské válce a uzavření tzv. „Berlínského míru“, v důsledku kterého byly tyto oblasti postoupeny Prusku). Dolní Slezsko poté zůstalo součástí Pruska až do roku 1945, kdy se v rámci Postupimské dohody stalo – po téměř 600 letech – opět součástí Polska.

Vztahy na česko-polské hranici prošly v průběhu její 67 let trvající existence několika krizovými obdobími. Prvním byla „diplomatická válka“ mezi Československem a Polskem v r. 1945-47 o Kladsko v souvislosti s ustanovováním nové polské hranice v důsledku postupimské dohody. Dne 10. března 1947 byla ve Varšavě uzavřena československo-polská smlouva, v níž československá vláda uznala nové poválečné státní hranice. Z Kladska začala nová státní moc vyhánět německé obyvatelstvo a do země začaly ihned přicházet proudy Poláků, kteří byli vystěhováni z bývalých polských území zabraných Sovětským Svazem (tzv. kresy), tj. z východního Haliče a území připadlých Bělorusku. Polské úřady tehdy kladským Čechům začaly zabavovat jejich majetky včetně nemovitostí, Od září 1945 do dubna 1946 opustilo Kladsko pod nátlakem 1811 Čechů, kteří našli nové domovy především na Náchodsku a Hronovsku. Počet českých uprchlíků se do června 1947 zvýšil na 2709. V září 1946, kdy v Praze vychází „Kladský sborník“, již podle prof. Václava Černého žilo na Kladsku jen 5100 Čechů, zbytek pak odchází se slezskými Němci do okupovaných zón Německa. Některé menší vesnice či osady nebyly po druhé světové válce osídleny a zanikly (Blažejov *Błażejów*, Březová *Brzozowie*, Nouzín *Ostra Góra*) nebo byly přeměněny v léčebné a rekreační areály (Bukovina *Bukowina Kłodzka*, Ostrá Hora *Ostra Góra*). Polská strana se snažila vymazat z vědomí obyvatel skutečnost, že v tomto regionu vytvářeli Němci, Češi a Židé kulturu a dějiny kladské země. Vyhnání a transfer německého obyvatelstva ze Slezska a Kladska pak přinesl zánik německé kultury, která od 13. století dávala svébytný ráz tomuto historickému území. Nově příchozí obyvatelstvo nenavázalo, a ani nemohlo, na tento dějinný odkaz (Chocholatý 2008).

Druhá krize nastala v souvislosti se vstupem vojsk Varšavské smlouvy na území Československa v r. 1968. Hranice včetně několik metrů širokého rozoraného pruhu v blízkosti hranice byla až do pádu socialismu objektem intenzivního střežení především polskými pohraničníky. Teprve po roce 1989 získává česko-polská hranice a její obyvatelé historickou možnost stát se oním mostem v středoevropském prostoru, který byl v průběhu dějinného vývoje zbořen. Jednou z cest bylo vytvoření euroregionu Glacensis.

Historický vývoj spolupráce Euroregionu Glacensis

Počátky současné podoby česko-polské přeshraniční spolupráce se objevují v 80. a 90. letech 20. století, kdy v obou zemích došlo k rozvoji demokracie. V té době dochází ke spolupráci příhraničních měst a Nakladatelství Kladska a Polsko-česko-slovenské solidarity začíná publikovat přeshraniční měsíčník „Zemia Klodzka – Od Kladského pomezí – Glatzer Bergland“ a také pořádat každoroční Polsko-české dny křesťanské kultury.

Konference, která zahájila stálou přeshraniční spolupráci, se konala v květnu roku 1991 v Náchodě a účastnilo se jí přes 150 zástupců české i polské strany. V roce 1992 byla založena Kladská komise historiků, která v roce 1997 začala plnit funkci Komise pro výzkum a regionální vzdělávání Euroregionu Glacensis. Výsledkem její práce je řada publikací zaměřených na historii a vztahy Čechů a Poláků (př. Hlušíčková R.: Kladsko a Československo v letech 1945-1947. Studie a dokumenty, Hradec Králové – Wrocław, 1999, Malina J., Klimaszevska I.: Bibliografie dějin Kladska. Výběrová speciální bibliografie české a polské knižní a časopisecké literatury. Hradec Králové – Wrocław, 1999, Musil F., Pregiel P.: Chrestomatie k dějinám Kladska. Hradec Králové, 2002, Smutný B.: Potštejská manufaktura na česko-kladském pomezí. Hradec Králové, 2002).

Samotný euroregion vznikl až 5. prosince 1996, kdy byla podepsána Rámcová smlouva mezi Stowarzyszenie Gmin Zemi Klodzkiej a Regionálním sdružením příhraniční spolupráce Čech, Moravy a Kladska o založení euroregionu s názvem Euroregion Pomezí Čech, Moravy a Kladska – **Euroregion Glacensis**.

Fyzicko-geografické a administrativní faktory

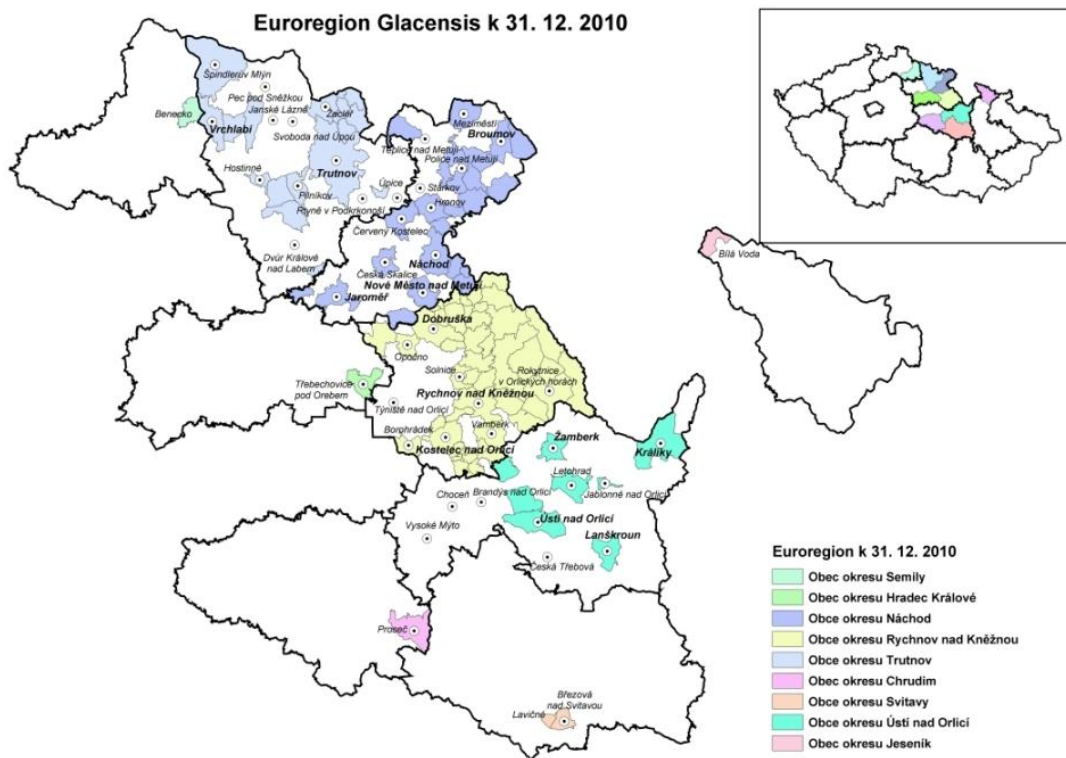
Česká část euroregionu Glacensis leží při severní hranici s Polskem. Euroregion sousedí s Euroregionem Nisa (Libereckým krajem) na západě a Euroregionem Praděd (Olomoucký kraj) na východě.

Převážná část území se nachází v nadmořské výšce 400-700 metrů nad mořem. Geografická poloha a charakter regionu je spíše rekreační než průmyslový, s čímž souvisí i kvalita životního prostředí. V české části se nachází horský masiv Krkonoš, Orlických hor, Rychlebských hor, Králického Sněžníku

a Jeseníků. Na polské straně jsou to pak část Orlických hor a Králického Sněžníku (Góry Orlickie, Masyw Śnieżnika), Stolové (Góry Stolowe), Soví (Góry Sofie), Zlaté (Góry Złote), Bystřické (Góry Bystrzyckie), Bialské (Góry Bialskie) a Bardské hory (Góry Bardzkie). Atraktivní horská a podhorská krajina umožnila vznik Krkonošskému národnímu parku, Národním přírodním rezervacím Adršpašsko-teplickým skalám, Králickému Sněžníku a Chráněným krajinným oblastem Broumovsku a Orlickým horám. Na polské straně Euroregionu se rozkládá Národní park Stolové hory a krajinné parky Snieznický, Książanský, Sových hor a Walzbryzské Sudety. Velmi navštěvované jsou také přírodní rezervace – mezi nejznámější patří Jaskinia Niedzwiedzia, Szczeliniec Wielki, Vodopád Wilczky nebo Bledne Skaly (Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Glacensis, 2006).

Vnitřní územně prostorová struktura české části euroregionu reflektuje Ústavní zákon č. 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územně správních celků a změnu Ústavního zákona č. 1/1993 Sb., tedy Ústavy České republiky. V roce 2000 bylo zřízeno 14 vyšších územně správních celků (VÚSC), včetně Královéhradeckého, Pardubického, Libereckého a Olomouckého. V rámci reformy veřejné správy bylo dále v každém kraji ustaveno několik správních obvodů obcí s rozšířenou působností (tzv. malé okresy a SO ORP), dále pak správní obvody s pověřenými obecními úřady. Pověřené obecní úřady spravují obce v území, které je skladebné do okresů i do správních celků s rozšířenou působností. Kromě SO ORP vznikly ještě Správní obvody pověřených obecních úřadů (POU). Ty byly stanoveny vyhláškou Ministerstva vnitra č.388/2002 Sb. a aktualizovány v roce 2004. Obvody jsou vymezeny výčtem obcí, uvedených ve vyhlášce, jsou skladebné do správních obvodů s rozšířenou působností, respektují hranice krajů, ale nemusejí respektovat území okresů. (Do euroregionu Glacensis, resp. do rámce jeho aktivit, můžou – jak již bylo uvedeno – dobrovolně vstoupit či vystoupit kterékoli ze všech obcí). Území na úrovni okresů (LAU 1) můžeme rozčlenit z hlediska periferiality (resp. centrality) na dvě skupiny. První skupinu tvoří okresy centrálně položené ve vztahu k České republice – jedná se o okresy Hradec Králové, Jičín, Pardubice, Chrudim a Svitavy. Druhou skupinu tvoří okresy s typickou příhraniční polohou (sousedí přímo s Polskem). Do této skupiny patří okresy Trutnov, Náchod, Rychnov nad Kněžnou, Ústí nad Orlicí, Semily, Šumperk a Jeseník.

Obr. č. 3: Členské obce Euroregionu Glacensis

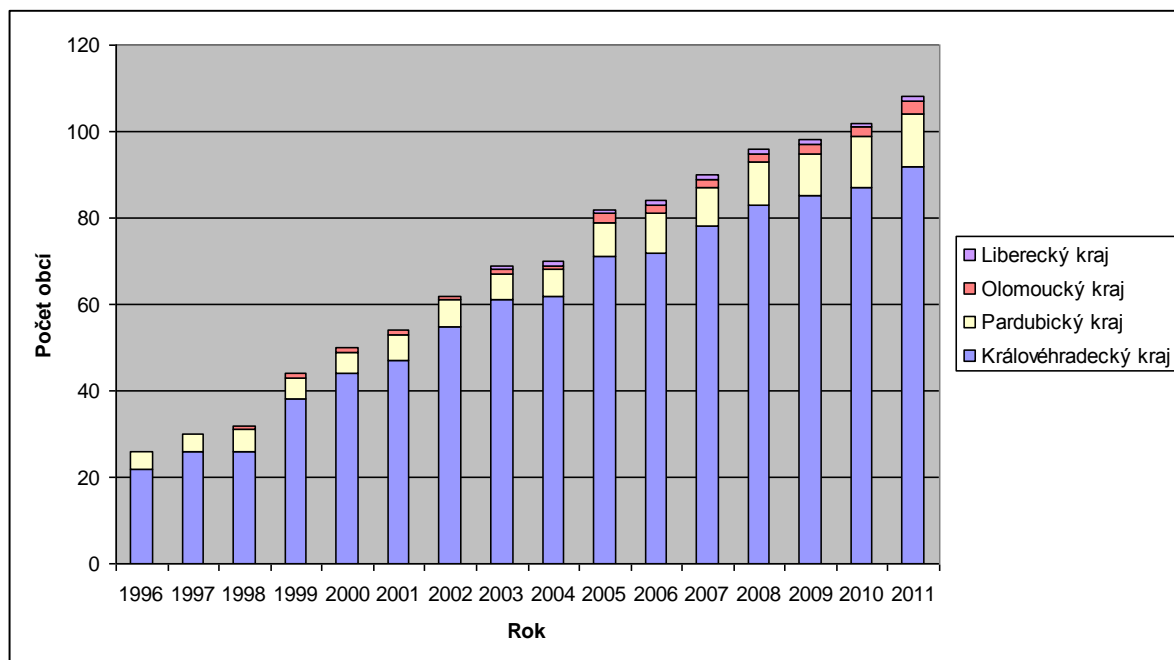
Zdroj: ČSÚ

Jelikož je Euroregion Glacensis dobrovolným sdružením, obce do něj vstupují buď jako samostatné subjekty nebo jako dobrovolná sdružení obcí. Jejich současný počet – 110 členů na české straně – je platný k 28. 6. 2011.

Konkrétně je v současnosti euroregion tvořen 79 obcemi (jako samostatné subjekty), dvěma dobrovolnými sdruženími – DSO Region Orlické hory (23 členů) a DSO Mikroregion Brodec (6 členů). Kromě toho jsou členy Euroregionu i Pardubický, Královéhradecký a Olomoucký kraj. Členská základna Euroregionu Glacensis není stálá, průběžně se vyvíjí a mění. Následné analýzy poukazují na velikostní strukturu obcí a na jejich přeshraniční spolupráci.

V období vzniku měla česká část necelých 30 členů. Během prvních pěti let existence se jejich počet zdvojnásobil. V současné době je jejich počet poměrně stabilní. Graf č. 1 ukazuje vývoj počtu členských obcí a zároveň zastoupení obcí v jednotlivých krajích.

Graf č. 1: Vývoj počtu členských obcí na české straně Euroregionu Glacensis

Zdroj: Vlastní zpracování podle dat Euroregionu Glacensis

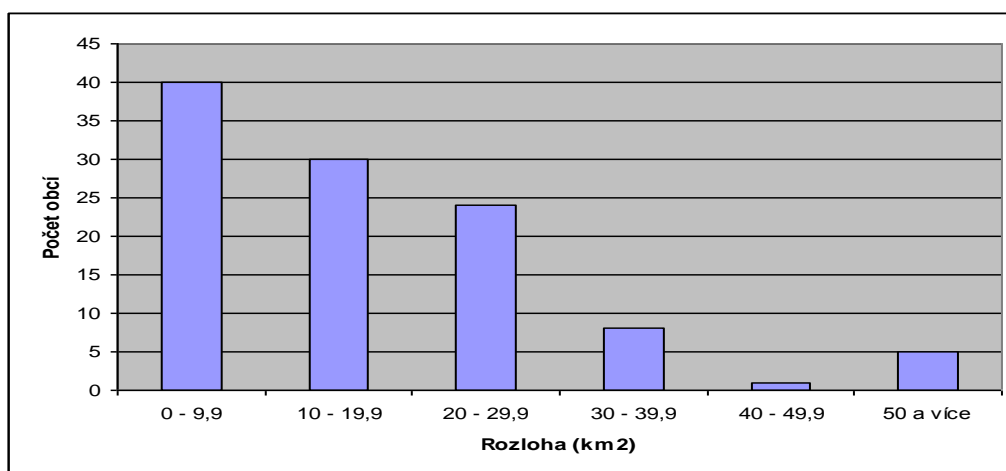
Nejvíce obcí v členské základně tvoří obce Královéhradeckého kraje. V letech 1998-1999 se členská základna rozrostla o obce Pardubického kraje. V letech 2006, 2008 a 2009 některé obce z Euroregionu vystoupily. Jednalo se hlavně o obce, které jsou vzdálené od hranice s Polskem. To je patrně důvodem obecně menšího zájmu obcí Pardubického kraje na participaci v Euroregionu Glacensis. Nízký počet členských obcí Olomouckého kraje lze zdůvodnit existencí dalšího euroregionu – Euroregionu Praděd. Mimo vymezené území tří krajů – Královéhradeckého, Pardubického a Olomouckého je i obec Benecko, která se nachází na území kraje Libereckého.

Podle informací z Českého statistického úřadu, databáze přeshraniční spolupráce (2004-2012) zaujímají tato tři kraje plochu 14545 km² s celkovým počtem 1712342 obyvatel. Členské obce představují pouze část území těchto tří krajů. Podle Českého statistického úřadu - Databáze přeshraniční spolupráce (2004-2012) v r. 2005, pro nějž jsou dostupná data jak z české části, tak z polské části euroregionu, (pro ostatní roky není databáze kompletní) zaujímala plocha české části 209 272 km², což je 14,42% z celkové rozlohy krajů, polské části 325 859 km², celkem tedy 546 131 km². Počet obyvatel obcí euroregionu na české straně tvořil

518 632, což je 30,28% z celkového počtu obyvatel. Na polské straně to bylo 493 396, celkem tedy 1 012 028 obyvatel.

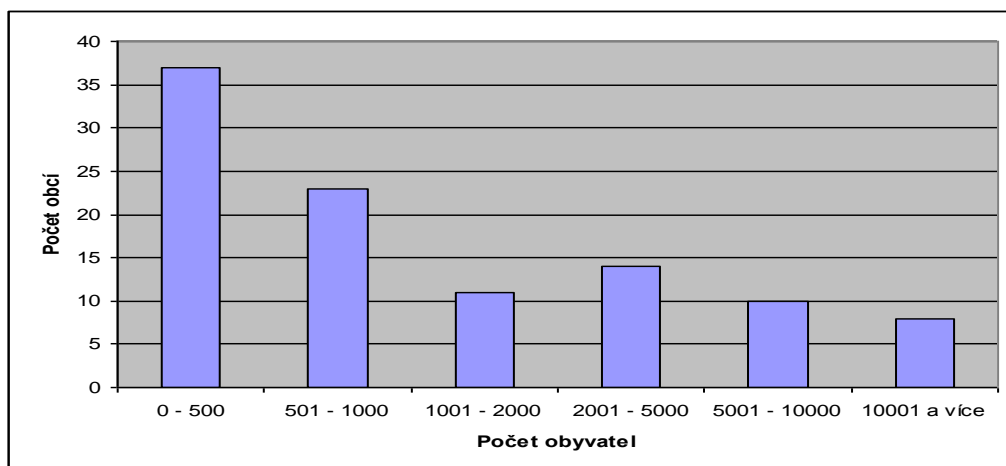
Z následujících grafů, které znázorňují rozdělení obcí do skupin podle rozlohy a rozdělení obcí podle počtu obyvatel, je zřejmé, že členy Euroregionu Glacensis jsou především malé obce o rozloze do 20 km² a s počtem obyvatel pod 1000.

Graf č. 2: Rozdělení členských obcí podle rozlohy¹

Zdroj: Vlastní zpracování podle dat Euroregionu Glacensis a ČSÚ

Graf č. 3: Rozdělení obcí podle počtu obyvatel

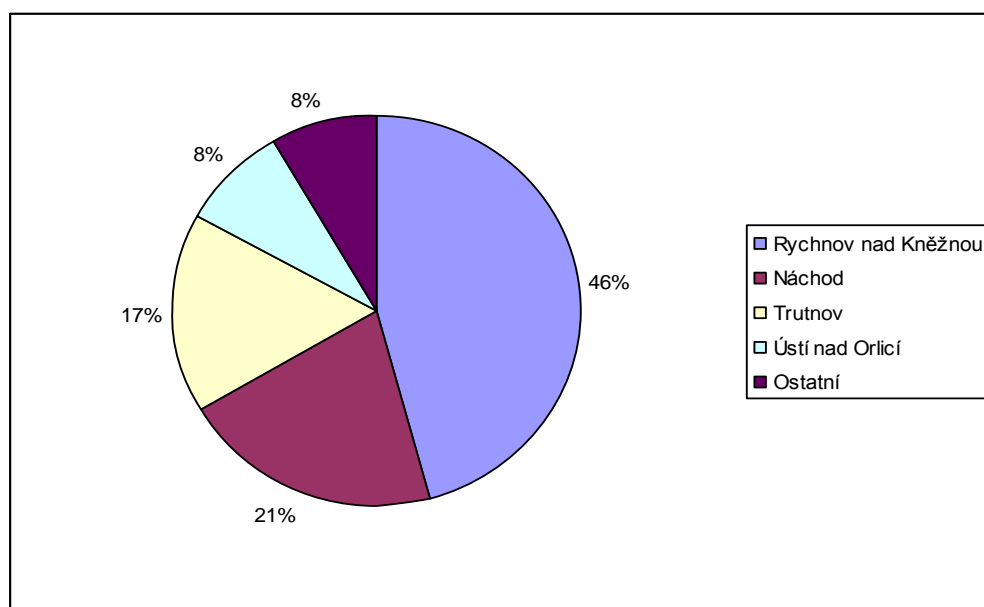

Zdroj: Vlastní zpracování podle dat Euroregionu Glacensis a ČSÚ

¹ Pro analýzu přeshraniční spolupráce obcí Euroregionu Glacensis bylo nejdříve potřeba vypracovat datovou základnu charakterizující stav v dané oblasti. Toto bylo velmi obtížné s ohledem na následující skutečnosti. Není povinností obcí a měst ohlašovat formy meziobecní spolupráce, proto nejsou všechny tyto údaje sledovány. Dalším problémem je chybovost, nepřesnost, neaktuálnost a nejednotnost oficiálních datových údajů. Rozdílná je i metodika zpracování jednotlivými institucemi.

V dalších grafech je znázorněna příslušnost jednotlivých obcí do okresů. Některé okresy – např. Pardubice, nemají v Euroregionu zastoupenou žádnou obec.

Graf č. 4: Rozdělení členských obcí podle okresů

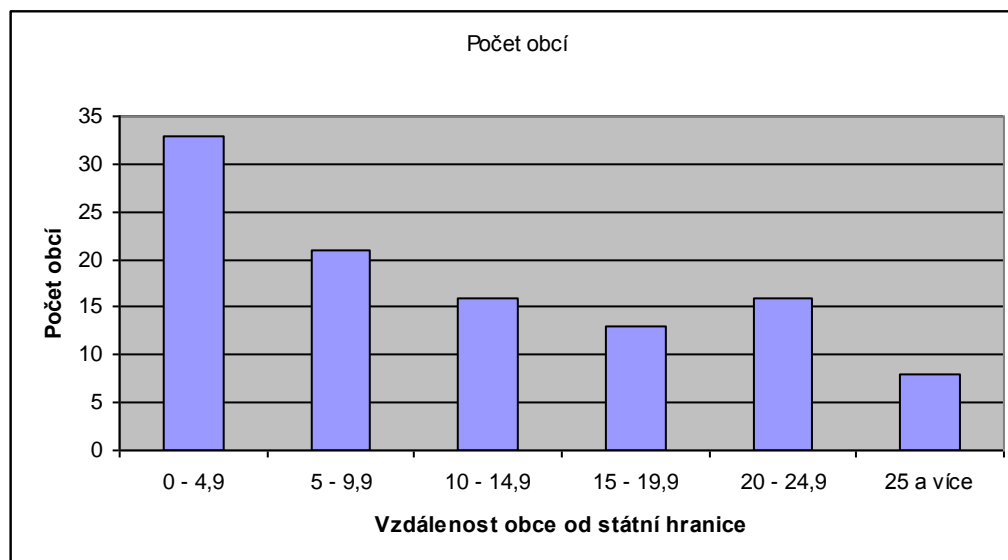
Zdroj: Vlastní zpracování podle dat Euroregionu Glacensis a ČSÚ

Obce okresu Rychnov nad Kněžnou mají největší zastoupení v Euroregionu Glacensis. Z celkových 110 obcí je právě 49 z tohoto okresu. Dalšími okresy s velkým počtem členských obcí, jsou: Náchod, Trutnov a Ústí nad Orlicí. Další okresy byly označeny jako „ostatní“, protože zastoupení obcí těchto okresů v Euroregionu je velmi malé (Hradec Králové, Chrudim, Jičín, Jeseník, Šumperk a Semily – mají po jedné členské obci). Z výše uvedeného tedy vyplývá, že nejvíce členských obcí leží v okresech, které sousedí s polskou hranicí.

Obce ležící v rychnovském okrese mají mezi sebou 49 obcí, z celkového počtu 89, které jsou členem Euroregionu Glacensis – což je 61% (velkou roli zde hraje členství DSO Orlické hory, jehož 20 členských obcí je z tohoto okresu). V náhodském okrese je to pak 29 % obcí a v trutnovském 24% obcí. U ostatních okresů se pak procento zastoupení obcí v Euroregionu Glacensis pohybuje kolem jednoho procenta.

Důležitým determinantem je tedy vzdálenost obcí od státní hranice, což je patrné z následujícího grafu.

Graf č. 5: Rozdělení členských obcí podle vzdálenosti od státní hranice

Zdroj: Vlastní zpracování podle www.mapy.cz

Nejpočetnější skupina se nachází v těsné blízkosti hranice (do 5 km), ale vysoký je i počet členských obcí, které jsou od státní hranice dále než 20 km (24 %).

Demografické a socioekonomické faktory rozvoje Euroregionu Glacensis

Tato kapitola se zaměřuje na analýzu nejvýznamnějších charakteristik regionálního rozvoje. Zkoumá základní předpoklady rozvoje regionu v oblasti demografické, sociální a ekonomické s přihlédnutím ke specifickým aspektům rozvoje příhraničních oblastí. Pro zhodnocení potenciálu a možností rozvoje Euroregionu Glacensis (resp. krajů, na jejichž území se Euroregion nachází) byla vytvořena časová řada zachycující vývoj jednotlivých charakteristik v posledních deseti letech. Je tedy možné pozorovat změny, které nastaly v souvislosti se vstupem České republiky do Evropské unie v květnu roku 2004. Časová řada částečně zahrnuje také programovací období regionální politiky Evropské unie 2007-2013.

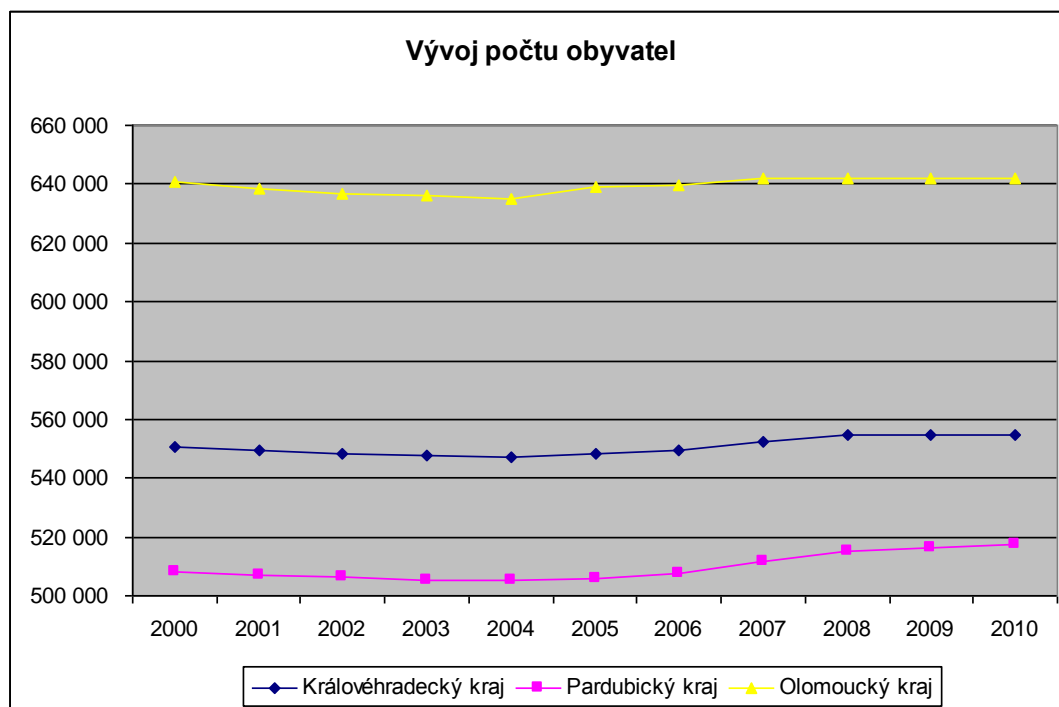
V časových řadách není uveden Liberecký kraj, protože součástí Euroregionu Glacensis je pouze obec Benecko.

Vývojové trendy a prostorové rozmístění obyvatelstva

Vývoj počtu obyvatel v časové řadě deseti let v jednotlivých krajích je uveden v tabulce č. 1. Z grafu je patrná stabilita počtu vývoje obyvatel, což ukazuje na dobrý předpoklad rozvoje regionů z pohledu kvantitativních charakteristik lidského potenciálu.

Pokud se zaměříme na jednotlivé části časové řady, je u všech třech krajů patrný nejdříve mírný pokles a poté setrvalý vzestup. Jako zlomový rok vývoje počtu obyvatel Královéhradeckého, Pardubického a Olomouckého kraje můžeme označit rok 2004, tj. rok vstupu České republiky do Evropské unie. Z výše uvedeného a s ohledem na blízkost hranice s Polskem můžeme usoudit, že se nejedná o náhodný fakt. Vstup do Evropské unie byl pro oba státy rozvojovým impulsem z hlediska atraktivity regionu pro rezidenty i nerezidenty. Velkou roli zde také hrál očekávaný vstup České republiky a Polska do Schengenského prostoru.

Graf č. 6: Vývoj počtu obyvatel

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Demografické trendy jsou v Euroregionu Glacensis podobné, jako v celé České republice. Přes klesající úmrtnost dochází od roku 1991 ke snižování přírůstku v důsledku nízké porodnosti. Počet obyvatel Euroregionu Glacensis byl k 31. 12. 2010 518 632. Mezi obce s nejvyšším počtem obyvatel patří Náchod, Trutnov, Rychnov nad Kněžnou, Jaroměř, Lanškroun, Ústí nad Orlicí nebo Vrchlabí. V příhraničních okresech žije téměř třetina obyvatel. Je tedy zřejmé, že poloha okresů, jejich dostupnost, historický vývoj a velikost jsou základními determinanty prostorového rozmístění obyvatel, tj. rozmístění obyvatel mezi jednotlivé okresy. Tento ukazatel je zachycen v tabulkách č. 2, 3 a 4.

Tab. č. 1: Prostorové rozmístění obyvatel v Královéhradeckém kraji

	2003	Podíl okresu na kraji (%)	2009	Podíl okresu na kraji (%)
Hradec Králové	159885	29,20	163378	29,45
Jičín	77066	14,07	80165	14,45
Trutnov	119780	21,88	119814	21,60
Náchod	112423	20,53	112294	20,24
Rychnov nad Kněžnou	78409	14,32	79152	14,27
Královéhradecký kraj	547563	100	554803	100

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Tab. č. 2: Prostorové rozmístění obyvatel v Pardubickém kraji

	2003	Podíl okresu na kraji (%)	2009	Podíl okresu na kraji (%)
Pardubice	159583	31,57	167481	32,44
Chrudim	103396	20,45	104439	20,23
Svitavy	104847	20,74	105208	20,38
Ústí nad Orlicí	137660	27,23	139201	26,96
Pardubický kraj	505486	100	516329	100

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Tab. č. 3: Prostorové rozmístění obyvatel v Olomouckém kraji

	2003	Podíl okresu na kraji (%)	2009	Podíl okresu na kraji (%)
Šumperk	125924	19,79	124246	19,36
Jeseník	42148	6,62	41095	6,40
Olomouc	224333	35,25	231843	36,13
Přerov	134599	21,15	134324	20,93
Prostějov	109439	17,20	110214	17,17
Olomoucký kraj	636443	100	641722	100

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Česká republika má značně roztržštěnou sídelní strukturu a je tvořena velkým počtem velikostně diferencovaných obcí. Kombinací ukazatele prostorového rozmístění obyvatel dle okresů a jejich rozlohy vznikne ukazatel hustoty zalidnění v jednotlivých okresech.

Tab. č. 4: Hustota zalidnění podle okresů – rok 2009

	Rozloha (km ²)	Počet obyvatel	Hustota zalidnění (ob./km ²)
Hradec Králové	892	163378	183,16
Jičín	887	80165	90,38
Trutnov	1147	119814	104,46
Náchod	852	112294	131,80
Rychnov nad Kněžnou	982	79152	80,60
Královéhradecký kraj	4760	554803	116,56
Pardubice	880	167481	190,32
Chrudim	993	104439	105,18
Svitavy	1379	105208	76,29
Ústí nad Orlicí	1267	139201	109,87
Pardubický kraj	4519	516329	114,26
Šumperk	1313	124246	94,63
Jeseník	719	41095	57,16
Olomouc	1620	231843	143,11
Přerov	770	134324	174,45
Prostějov	845	110214	130,43
Olomoucký kraj	5267	641722	121,84

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Nejhustěji zalidněné jsou okresy, ve kterých se nacházejí krajská města – Hradec Králové, Pardubice a Olomouc. Z výše uvedeného vyplývá výrazná dichotomie mezi příhraničními a centrálními okresy z hlediska obyvatelstva a hustoty zalidnění. Hraniční efekty jsou patrné i v základních charakteristikách příhraničních oblastí. Současný stav lze charakterizovat jako stabilitu vývoje počtu obyvatel a výrazný rozdíl na straně hustoty zalidnění jednotlivých okresů. Faktory, které ovlivňují tuto skutečnost jsou: odlišný vliv hranice a hraničního efektu na jednotlivé okresy a vstup České republiky do EU a poté do Schengenského prostoru.

Sídelní struktura je z hlediska budoucího vývoje spíše nevýhodná – je rozdrobená a nerovnoměrná. V posledních letech ubylo obyvatelstva na venkově. Hustota zalidnění je nižší než celorepublikový průměr a na venkově se bude pravděpodobně i nadále snižovat. V hustotě osídlení se samozřejmě odráží atraktivita regionu z hlediska cestovního ruchu a sportovního vyžití. Zvláště v zimní sezóně počet obyvatel a hustota návštěvníků narůstá v oblasti Krkonoš, Orlických hor a Jeseníků.

Věková a vzdělanostní struktura obyvatelstva, mzdy, nezaměstnanost

Věková a pohlavní struktura obyvatelstva je jednou z kvalitativních charakteristik obyvatel žijících ve vymezeném prostoru. Je jedním z atributů rozvojového potenciálu regionu. V rámci ČR patří obyvatelstvo regionu k nejstaršímu, s vysokým podílem obyvatel v postproduktivním věku.

Lidský potenciál je v Euroregionu pod celorepublikovým průměrem. Důvodem je nižší podíl obyvatel s vysokoškolským vzděláním, nevhodná kvalifikace obyvatelstva, ale i výše průměrného výdělku, který je také nižší než celorepublikový průměr. Dlouhodobě se výše mezd (údaje za roky 2002-2010) pohybuje okolo 85 % republikového průměru. Podle mediánů mezd v krajích se tak Královéhradecký kraj řadil v r. 2006 na 12. místo, Pardubický na poslední 14. a Olomoucký na 9. místo mezi kraji. Do r. 2010 se situace mírně zlepšila – Královéhradecký kraj postoupil spolu s Olomouckým na 8. místo mezi kraji, Pardubický na 11. (Kahoun 2011). Na trhu práce vládne nerovnováha, vyvolaná nesouladem mezi kvalitativní a kvantitativní strukturou v nabídce a poptávce pracovních sil. Z hlediska dlouhodobé nezaměstnanosti (více jak 12 měsíců) se v r. 2010 Královéhradecký kraj podílel na celkové republikové nezaměstnanosti 3,1 % a Pardubický 4,4 %, což je nejméně v republice. Olomoucký kraj zaznamenal 7,8 % dlouhodobé

nezaměstnanosti. Počet uchazečů o práci v tomtéž roce byl v Královéhradeckém kraji 4,4 % ze všech uchazečů v republice, v Pardubickém 4,9 %, v Olomouckém 7,5% (Kahoun 2011). Podíl dlouhodobě nezaměstnaných je především v lokalitách Broumova, Rokytnicka, Žacléřska, Králicka, Chrudimska a Jesenicka.

Míra registrované nezaměstnanosti v krajích samotných v období 2000-2011 se dost výrazně liší, avšak vykazuje shodný trend: nejmenší nezaměstnanost byla v letech 2006-2007, nejvyšší v r. 2009 v době domácí hospodářské recese, v r. 2011 byl zaznamenán mírný pokles nezaměstnanosti. Konkrétně v Královéhradeckém kraji představovala nejnižší nezaměstnanost 4,8 % v r. 2008, nejvyšší 8 % v r. 2009 a v r. 2011 poklesla na 6,9 %.

V Pardubickém kraji nejnižší nezaměstnanost byla v r. 2007, a to 5,4 %, nejvyšší 9,9 % v r. 2009, v r. 2011 poklesla na 7,7 %. Olomoucký kraj ale vykazuje třetí nejvyšší nezaměstnanost v republice: v r. 2007 to bylo 6,7 %, v r. 2005 a 2010 až 12,5 %, v r. 2011 pokles na 10%. Nejlepší uplatnění na trhu práce mají absolventi technických škol a řemeslníci.

Sociální struktura v podobě školství je v Euroregionu na poměrně vysoké úrovni – nachází se zde šest vysokých škol a odpovídající počet ostatních školských zařízení, která se vyvíjejí s celorepublikovými tendencemi a demografickými charakteristikami. Jedním z cílů Euroregionu zůstává vytvoření společné vysoké školy na základě spolupráce s Wroclawskou univerzitou. Na Univerzitě v Hradci Králové byly zavedeny hodiny polského jazyka pod záštitou Nakladatelství Ziemia Klodzka a Veřejné knihovny v Oldrzychowicach Klodzkich.

Součástí sociální infrastruktury jsou i zdravotnická zařízení a péče o bezpečnost obyvatel. Zdravotní péče je dostupná všem obyvatelům Euroregionu. Problém však může nastat v důsledku nárůstu počtu obyvatel v postproduktivním věku a následně ve zvýšené potřebě míst v domech pro seniory. Důležitou součástí zdravotnické péče v regionu jsou i lázeňská zařízení (Velichovky, Jánské Lázně, Lázně Bělohrad).

Ekonomická charakteristika

Struktura hospodářství Euroregionu Glacensis je z velké míry ovlivněna historickým vývojem oblasti. Převažuje zemědělsko-průmyslová výroba s dominujícím spotřebním průmyslem v Královéhradeckém kraji a hutnictvím, strojírenstvím a těžbou v Olomouckém kraji. V níže položených oblastech je intenzita zemědělské výroby poměrně vysoká, v horských oblastech je žádoucí přechod na jiné formy péče o krajinu, což podmiňuje nutnost čerpání finančních dotací. Ve struktuře podle velikosti podniků převládají spíše podniky malé až střední. V podnicích, které mají podporu ze strany vysokých škol a univerzit se začínají uplatňovat hi-tech technologie. Pro vstup zahraničního kapitálu je region atraktivní (nízká průměrná mzda, zdatná pracovní síla, know-how).

Každoročně se Euroregion účastní veletrhů a prezentací, probíhají také společná školení, zahrnující prvky hospodářské spolupráce mezi městy (např. Hradec Králové – Walbrzych, Dzierzoniow – Lanškroun, Miedzylesie – Králíky), které mají podpořit projekty v oblasti rozvoje společných česko-polských podniků nebo vzniku spolku pro podporu ekonomiky.

Technická vybavenost a obsluha území

Dopravní vybavenost je v regionu špatná. Největším problémem je zdržování výstavby dálnice D 11 (Praha - Hradec Králové - Jaroměř - Trutnov - státní hranice ČR/Polsko), která v současnosti končí před Hradcem Králové a čeká na dostavbu k hraničnímu přechodu Královec (od Jaroměře pokračuje jako rychlostní komunikace R 11 a na polské straně se napojí na dálnici A 3). Druhou plánovanou dopravní tepnou je rychlostní silnice R 35 z Liberce přes Turnov, Hradec Králové, Olomouc do Lipníku nad Bečvou, kde by se měla napojovat na dálnici D47. V roce 2016 by měla být dokončena v úseku ze Sedlic do Mohelnice a z Hradce Králové do Turnova. Regionem prochází několik silnic, které jsou velmi důležité pro nákladní dopravu – jedná se o komunikaci E 67 (Polsko – Náchod – Hradec Králové – Praha), dále o silnici první třídy E 65 (Polsko – Harrachov – Turnov – Mladá Boleslav – Praha – Jihlava – Brno – Břeclav – Slovensko), která by se v budoucnu měla křížit s plánovanou R 35. Celkovou rekonstrukci a rozšíření vyžaduje silnice I/11 směřující od Hradce Králové na Bruntál a Opavu. Dalším problémem regionu je vysoký počet silnic III. třídy, jejichž provoz a údržba jsou velmi nákladné. Železniční

infrastruktura regionu je hustá, nicméně málo kvalitní. Strategicky výhodné a poměrně snadné napojení je na mezinárodní železniční magistralu E 40 (Le Havre – Paris – Frankfurt n. M. – Cheb – Plzeň – Praha – Olomouc – Hranice na M. – Ostrava / Púchov – Žilina – Košice – Čierna n/T – Lvov) a C 59 Swinoujscie – Szczecin – Wrocław – Miedzylesie – Lichkov – Česká Třebová. Další možností je lodní doprava. Pro její úspěšný rozvoj je potřeba splavit Labe až do Pardubic, což ovšem naráží na problém ochrany přírody.

Obecným problémem celého regionu je dopravní obslužnost, kde zvláště menší a od center vzdálenější obce trpí nedostatkem autobusových, příp. železničních spojů.

Technická vybavenost regionu se postupně zlepšuje. Většina obcí je napojených na plynofikaci a má vybudovanou svou čističku odpadních vod, což se pozitivně odráží i na stavu životního prostředí. Euroregion Glacensis pomáhá budovat nové hraniční přechody (nejvíce jich bylo otevřeno v letech 1996 a 2005). V současné době je na území Euroregionu 15 silničních přechodů (5 na silnicích I. třídy, 6 na II. třídy, 1 III. třídy, 2 místní komunikace), 3 železniční a 21 turistických přechodů. Euroregion také podílí na značení přeshraničních lyžařských tras a cyklostezek.

Kvalita životního prostředí je v regionu průměrná, střídají se méně či více poškozené oblasti. Vývoj stavu životního prostředí po roce 1990 má pozitivní charakter, stejně jako v celé ČR. Pomocí moderních technologií bylo odstraněno i zatížení oblasti emisemi vyprodukovanými hlavně v sousedním Polsku, což se v minulosti negativně podepsalo především na stavu lesních porostů. Velká část z nich byla zařazena do kategorie poškozených, v současnosti naopak řada z nich získává certifikát lesů s šetrným lesním hospodařením FSC (Forest Stewardship Council – příkladem jsou lesy na území KRNAP). Ukončen byl také provoz nezabezpečených skládek odpadů. V oblasti odpadního hospodářství byl zaveden systém recyklace odpadů.

Cestovní ruch

Euroregion Glacensis pořádá konference a semináře zaměřené na česko-polskou spolupráci (např. v roce 1998 seminář Přeshraniční spolupráce Česká republika – Polská republika, v roce 2006 Forum česko-polského příhraničí,

v prosinci roku 2011 Mezinárodní česko-polská konference k 15. výročí založení euroregionu Glacensis). Za účasti obou stran Sdružení probíhá Regionální plánování a zpracování map pro česko-polské příhraničí, byl také zprovozněn počítačový systém s turistickými informacemi a možností rezervace ubytování.

Stav životního prostředí se významně podílí na potenciálu cestovního ruchu v regionu. Ten je v oblasti Euroregionu Glacensis velmi rozvinutý díky přírodním hodnotám horských a podhorských oblastí, ale i velkému množství historických a kulturních památek, včetně lokalit, kde se rozvinulo lázeňství. Turistická infrastruktura poněkud zaostává za evropskými standardy v oblasti ubytovacích a restauračních zařízení. Výrazná specializace regionu na zemědělství umožňuje rozvoj agroturistiky.

SWOT analýza

V této kapitole budou zhodnoceny výše uvedené ukazatele, předpoklady a problémy rozvoje Euroregionu Glacensis pomocí SWOT analýzy. SWOT analýza je jednou z metod, používaných pro tvorbu strategie. Je nutné definovat silné (Strengths) a slabé (Weaknesses) stránky regionu a odhalit možné příležitosti (Opportunities) a hrozby (Threats) na zkoumaném území – tj. v Euroregionu Glacensis s důrazem na rozvoj přeshraniční spolupráce.

Silné a slabé stránky jsou tvořeny vnitřními faktory, které působí na rozvoj regionu, příležitosti a ohrožení jsou tvořeny vnějšími faktory, které region nemůže ovlivnit nebo jen velmi omezeně a zprostředkovaně.

Analýza využívá i komparaci se strategií rozvoje euroregionu z r. 2002. Byla zjištěna poměrně vysoká heterogenita mezi jednotlivými okresy. Současné výzkumy (Wilam 2004) ukazují na existenci diferenciačních procesů, které se projevují na třech úrovních. Jedná se o diferenciaci mezi pohraničím a vnitrozemím, dále pak regionální heterogenitu uvnitř vlastního pohraničí a tzv. diferenciaci navenek, tedy vůči přilehlým územím sousedních států. Podle realizovaných průzkumů je největší dynamika těchto diferenciačních procesů sledována mezi jednotlivými okresy v pohraničí a do budoucna se předpokládá jejich prohlubování.

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> • vhodná geografická poloha ve střední Evropě • historická pestrost průmyslových odvětví, podpořená množstvím surovin • přírodní a historické zajímavosti, široké kulturní zázemí, • rozrůstající se kvalitní síť hraničních přechodů • rozvoj cestovního ruchu • prostorová stabilita osídlení • setrvalý stav počtu obyvatel • růst vzdělanostního potenciálu regionu • míra nezaměstnanosti a její vývoj • nevyužitý lidský potenciál • zkušenosti z více než 15 let existující česko-polské spolupráce • přítomnost zahraničních investorů v regionu • prostor a plochy pro obnovu některých zrušených tradičních provozů nebo výstavbu nových • spolupráce obcí v rámci svazků měst a obcí, místních akčních skupin, mikroregionů 	<ul style="list-style-type: none"> • nedostatek kvalifikovaných pracovních sil • nesoulad nabídky školství a poptávky trhu • nesoulad mezi kvantitativní a kvalitativní strukturou v nabídce a poptávce pracovních sil je • nedostatečná informovanost o strategii rozvoje regionu a nedostatečná spolupráce při jeho rozvoji • rozdrobená a nerovnoměrná sídelní struktura • zastaralá dopravní infrastruktura a nevyhovující obslužnost • chybějící obchvaty městských center euroregionu • nízká znalost jazyka sousedního státu • malá hustota sídelní sítě • nízká hustota zalidnění periferních okresů • horší vzdělanost obyvatelstva na periferiích • nerovnoměrný růst populace • pokles počtu turistů • nedostatečná protipovodňová opatření • nízké rozpočty příhraničních samospráv

Příležitosti	Ohrožení
<ul style="list-style-type: none"> • využití prostředků regionální politiky EU • pokračující odstraňování hraničního efektu • prohlubování evropské integrace • intenzivnější všestranná spolupráce s polskou stranou • lepší koordinace spolupráce podnikatelského sektoru a vzdělávacích zařízení • intenzivnější a efektivnější využívání mezinárodní železniční dopravy • pěstování energetických a technických plodin a chov skotu a ovcí • navázání na pestrost průmyslových a řemeslných odvětví v minulosti, podpora malých a středních podnikatelů • příležitosti pro zahraniční kapitál díky nízkým mzdám v regionu a nezaměstnanosti • lepší využití přírodních podmínek při respektování trvale udržitelného rozvoje 	<ul style="list-style-type: none"> • hospodářská krize v ČR i v celé EU • růst nezaměstnanosti zvláště mladých lidí • odliv mladší generace z periferie • pesimistická očekávání vývoje ekonomiky • ztráta atraktivity ČR z hlediska zahraničních turistů • restrukturalizace zemědělských podniků • ztráta velké části dotací z regionální politiky EU po r.2013 • převaha nevýrobní sféry nad výrobní

Zhodnocení silných a slabých stránek

Z uvedené SWOT analýzy vyplývá, že sídelní struktura i rozmístění obyvatelstva je poměrně stabilní, což lze spolu s geografickou polohou regionu považovat za silnou stránku, ovšem z pohledu periferie – centrum je osídlení nerovnoměrné. Mezi další silné stránky, které charakterizují současný stav a tendence vývoje regionu, patří ukazatelé ekonomické výkonnosti – jako například HDP, nízká nezaměstnanost a vývojové tendence struktury zaměstnanosti, zvyšování vzdělanosti populace. Významný vliv na rozvoj regionu má cestovní ruch – přírodní podmínky, kulturní a historické památky jsou velmi silnou stránkou tohoto regionu. Zvýšení atraktivity regionu pro zahraniční i domácí návštěvníky lze považovat za jeden z klíčových faktorů rozvoje Euroregionu Glacensis, nejen z pohledu sociálně-ekonomických charakteristik, ale také z hlediska budování přeshraniční spolupráce a tvorby sociálního kapitálu, který lze pak využít při tvorbě přeshraničních projektů financovaných Evropskou unií. Další oblastí, kterou lze považovat za silnou stránku, je rozmanitost průmyslových odvětví, která zde mají svou dlouhodobou tradici. Vlivem zrušení řady provozů v minulých letech je zde velký potenciál v nevyužitých pracovní síle a předpoklad k oživení průmyslové a zemědělské výroby ve formě drobného a středního podnikání. Skutečnost, že na území působí dlouhou dobu zahraniční investoři, lze považovat z jedné strany za silnou stránku (příliv financí a know-how pro rozvoj podnikání), na druhé straně ale zahraniční kapitál vytlačuje z trhu domácí konkurenci.

Ze slabých stránek za nejvýznamnější pro budoucí rozvoj regionu považují nesoulad nabídky školství a poptávky trhu a nesoulad mezi kvantitativní a kvalitativní strukturou v nabídce a poptávce pracovních sil. Od toho se odvíjí řešení dalších slabých stránek, kterými je nedostatek kvalifikovaných sil, slabá jazyková vybavenost, úbytek mladší populace na malých obcích, ale i např. zlepšování dopravní sítě a obslužnosti.

Zhodnocení příležitostí a hrozeb

Při rozvoji regionu je nezbytné podporovat silné stránky, brát v úvahu vliv vnějších podmínek, vhodnými prostředky čelit hrozbám a využívat příležitosti. Příležitosti, které může Euroregion Glacensis využívat, jsou převážně v oblasti přeshraniční spolupráce podpořené v rámci regionální politiky Evropské unie, ve

spolupráci s Polskem v oblasti pracovních míst, pozitivně lze též hodnotit odstraňování bariérového hraničního efektu, které souvisí s prohlubující se evropskou integrací. Mezi velké příležitosti patří využití přírodního potenciálu regionu k rozvoji turistického ruchu a podpora malého a středního podnikání. Stejně jako v celé České republice i v Euroregionu Glacensis dochází k prosazování vlivu desurbanizace, která přispívá k vyváženějšímu rozvoji regionu a ke zvyšování významu odlehlejších prostor okolo větších měst. Z hlediska hrozeb je velmi obtížné ovlivnit globální ekonomické ukazatele a vývoj celosvětové ekonomiky. Proto by se eliminace hrozeb měla týkat již zmíněného cestovního ruchu, a to buď zatraktivněním regionu, nebo snahou o rozvoj šetrného ekologicky přijatelného cestovního ruchu. Jako další hrozbu je nutné zmínit možnou ztrátu dotací pro období po r. 2013. Záleží na nastavení cílů regionální politiky, ale pokud by došlo k překročení hranice pro nárok na podporu v rámci cíle zaměřujícího se na zaostávající regiony, negativně by to ovlivnilo další rozvoj regionu.

Komparace periferních a centrálních okresů

U centrálně položených okresů se, na rozdíl od periferních okresů, ukazuje pozitivní hustota obyvatel a vzdělanostní struktura. Tato situace – nízká hustota zalidnění a nepříznivá vzdělanostní struktura – negativně působí na možnosti využití endogenního rozvoje v příhraničních oblastech. Endogenní rozvoj, který je založen na využívání sociálního kapitálu, znalostech a vzdělání, je v těchto podmínkách těžko aplikovatelný. Proto je třeba doplnit endogenní přístup k regionálnímu rozvoji o prvky exogenního přístupu. Vhodnou kombinací těchto přístupů je možné pozitivně působit na rozvoj regionu i v přeshraničním významu, kde tato kombinace může pomoci při společných projektech přeshraniční spolupráce. Nelze ovšem tvrdit, že periferní nebo centrální okresy mají horší či lepší potenciál rozvoje.

Spolupráce měst a obcí v rámci Euroregionu Glacensis je důležitým faktorem regionálního rozvoje. Lze tak dosáhnout aktivizace místních zdrojů a rozvoje regionu. Vystává zde otázka, zda by měl být větší zájem o spolupráci v hospodářsky méně vyspělých regionech než v regionech rozvinutých – jak tvrdí konvergenční teorie. To by se pak mělo pozitivně projevit na množství finančních prostředků plynoucích do daného regionu.

Financování Euroregionu Glacensis

Euroregiony nakládají se svými finančními prostředky podle svých rozpočtů, které sestavují jako vyrovnané. V případě, že by výdaje převýšily příjmy, je pak třeba schodek vyrovnat úvěrem. Hospodaření euroregionu je vázáno na souhlas valné hromady a s prostředky lze využít pouze ke schválené činnosti (Peková 2005).

Euroregionu Glacensis je financována jako v ostatních euroregionech. Finanční prostředky na realizaci projektů jsou shromažďovány na národních účtech jednotlivých aktérů - nehosodařů tedy jako společný subjekt. Činnost Euroregionu Glacensis je financována ze zdrojů jako jsou členské příspěvky, dotace, podpůrné prostředky, dary a jiné zdroje financování.

Základní zdroj příjmů představují členské příspěvky jednotlivých členů sdružení. U obcí a měst je stanoven příspěvek určitou sazbou na jednoho obyvatele. V roce 2010 byl tento příspěvek u českých obcí stanoven na 4 Kč na obyvatele. U krajů na české straně (okresů a vojvodství na straně polské) je poplatek určen Valnou hromadou členů. V roce 2010 činil 70000 Kč za jeden zastoupený okres. Z těchto příspěvků jsou pak financovány různé struktury Euroregionu Glacensis (např. Sekretariáty). Velký podíl prostředků, které mají euroregiony k dispozici, tvoří finanční podpora z EU. Tyto finance mají velký význam, protože umožňují realizovat i nákladnější projekty.

Euroregion Glacensis nevyvíjí žádnou hospodářskou činnost jako jiné euroregiony – neposkytuje žádné placené služby – je proto zcela závislý na počtu členských obcí a jejich obyvatel. I přesto je jeho rozpočet dlouhodobě vyrovnaný.

V Euroregionu Glacensis měly největší význam čtyři podpůrné programy Evropské unie. Proto další kapitola bude zaměřena na vývoj dotační politiky včetně předvstupních fondů Phare CREDO a Phare CBC, na iniciativu společenství INTERREG IIIA a Nový operační program 2007-2013.

Program Phare CREDO

Program Phare CREDO představovalo nadnárodní grantové schéma, které bylo určené pro projekty příhraniční spolupráce mezi zeměmi střední a východní Evropy a Společenstvím nezávislých států. Tento projekt financovala Evropská unie z programu Phare. Cílem programu Phare CREDO bylo podpořit dobré sousedské

vztahy, zajistit sociální stabilitu a hospodářský rozvoj pohraničí přes projekty, které poskytovaly přínos oběma stranám (Christensen, Phare CREDO Programme).

Projekty realizované přes tento program musely zdůrazňovat možné výhody plynoucí z přeshraniční spolupráce, dále musely splňovat podmínku přesahu samotné životnosti projektu, měly přípravný charakter, vytvářely podmínky pro významnější spolupráci a pro budoucí rozvojovou činnost společnou pro obě strany hranice (Christensen, Phare CREDO Programme).

Program Phare CREDO přispěl k decentralizaci moci na místní a regionální úroveň, zdůraznil realizaci projektů na místní úrovni a v rámci místních strategií (Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Glacensis, 2006). Program Phare CREDO podporoval dva typy projektů. Tzv. „měkké“ projekty zaměřené na výměnu poznatků a odborných konzultací, na ekonomický a obchodní rozvoj a výměnu informací. Zahrnovaly sympozia, semináře, studie, návštěvy a účast na veletrzích, zakládání podnikatelských center a informačních kanceláří. Tzv. „tvrdé“ projekty zahrnovaly finanční podporu pro infrastruktury v menším rozsahu, pokud tvořily nedílnou součást projektového záměru. Jako příklad lze uvést cyklistické stezky, turistická značení, podnikatelské inkubátory atd. (Christensen, Phare CREDO Programme).

Žadatelé, kteří předkládali projekty, museli sídlit v příhraniční oblasti a splňovat daná kritéria (Christensen, Phare CREDO Programme, [31]). Museli sídlit ve střední nebo východní Evropě – země CEC (mezi tyto země patřily Albánie, Bulharsko, Česká republika, Estonsko, Lotyšsko, Maďarsko, Litva, Polsko, Rumunsko, Slovensko a Slovinsko). Žadatel musel mít společnou státní hranici buď se státem CEC nebo s jinou NIS zemí (New Independent States), zahrnující Bělorusko, Moldávii, Rusko nebo Ukrajinu. Pro organizace byla stanovena další kritéria: povinnost sídlit v pohraničním regionu (v případě Euroregionu Glacensis v okresech Šumperk, Jeseník, Ústí nad Orlicí, Rychnov nad Kněžnou, Náchod a Trutnov), být nezisková organizace, u orgánů veřejného sektoru působit v konkrétním regionu, být nezávislé na ústřední vládě a nesměly se podílet na tvorbě národní politiky (Euroregion pomezí Čech, Moravy a Kladska – Euroregion Glacensis, 2006). Partnerské projekty mohly být podpořeny pouze, pokud byly společným projektem minimálně dvou, ale zároveň ne více než sedmi organizací; obě strany musely být respektovány alespoň jednou organizací; roli vedoucího

partnera zastávala organizace vytvořená v CEC zemi v příslušném pohraničním regionu; u projektů, na kterých se podíleli dva partneři z CEC zemí, byl požadován finanční příspěvek obou partnerů; pokud na projektu spolupracovaly CEC země s NIS hranicí, pouze CEC země byla povinna finančně přispět k úhradě nákladů, zatímco partner NIS musel projekt podpořit prezentací historie regionální spolupráce.

V Euroregionu Glacensis byly projekty přeshraniční spolupráce zaměřeny na oblasti (Euroregion pomezí Čech, Moravy a Kladska – Euroregion Glacensis, 2006): ekonomického rozvoje (projekty zaměřené na rozvoj místních ekonomických základů v pohraničí), sociálně – kulturní spolupráce (projekty upřednostňující dlouhodobé přínosy z kulturní výměny v pohraničních regionech), na městské a regionálních služby (projekty podporující rozvoj městských služeb, dopravy a zachování historického městského dědictví), na lidské zdroje (projekty zaměřené na podporu vzdělávání, organizace odborných a firemních seminářů, školení a konferencí), životní prostředí (projekty řešící problémy životního prostředí), místní a regionální správy (projekty na podporu řízení místní a regionální samosprávy).

Programu Phare CREDO se zúčastnilo 26 příhraničních regionů střední a východní Evropy, přičemž česko-polská spolupráce byla tou neaktivnější v celém programu. Česká strana se angažovala již v pilotní fázi programu, zatímco polská navázala až v hlavním kole. Na český a polský sekretariát bylo posláno 62 žádostí, což je 13,7 % všech předložených žádostí v dotčených pohraničních oblastech (Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Glacensis, 2006).

Celková podpora pro českou i polskou stranu Euroregionu Glacensis byla v rámci programu Phare CREDO 489 176, 93 EUR, přičemž na české straně byly podpořeny čtyři projekty v rámci programů Phare CREDO Pilot Round a Phare CREDO Main Round částkou 318 671 EUR, což tvoří 65 % z celkové částky poskytnuté tímto programem (Euroregion pomezí Čech, Moravy a Kladska – Euroregion Glacensis, 2006). Tři z těchto projektů byly realizovány v okrese Trutnov, čtvrtý v okrese Jeseník.

Na polské straně bylo podpořeno 6 projektů, ale výše podpory činila pouze 35 %. Částka 170 505,93 EUR byla také poskytnuta z programu Phare CREDO. Po ukončení tohoto programu byl Euroregion Glacensis zahrnut do programu Phare CBC.

Program Phare CBC

Program Phare lze rozdělit do programových celků. Národní programy Phare byly zaměřené na přípravu ČR na členství v EU a podporovaly investiční projekty v oblasti hospodářské a sociální soudržnosti. Mnohonárodní programy Phare pak sloužily k podpoře spolupráce a přípravě kandidátských zemí na vstup do EU. Dále se jednalo o programy přeshraniční spolupráce (Phare CBC) (Euroregion pomezí Čech, Moravy a Kladska – Euroregion Glacensis, 2006).

Program Phare CBC se stal přípravou na účast v Iniciativě Společenství INTERREG III. Byl zahájen v r. 1994 s cílem podpořit přeshraniční spolupráci regionů v pohraničí, pomoci jim překonat specifické problémy způsobené jejich periferní polohou a vytvořit podmínky pro další rozvoj. Pomoc směřovala zejména k posílení konkurenceschopnosti podniků, podpoře hospodářského rozvoje, zlepšení infrastruktury a zvýšení životní úrovně obyvatel v pohraničí (Euroregion pomezí Čech, Moravy a Kladska – Euroregion Glacensis, 2006).

Program Phare CBC probíhal ve dvou programovacích obdobích (Mahovská in CBC Phare – Fondy Evropské unie). V období 1994-1999 byl program zahájen v česko-německém pohraničí, které mělo jako první možnost čerpat finanční prostředky na odstranění negativního vlivu hranice. V roce 1995 se iniciativa rozšířila o česko-rakouské příhraniční oblasti. O čtyři roky později pak i na česko-polskou a česko-slovenskou hranici. Program byl zpočátku orientován na velké projekty (oblast technické a dopravní infrastruktury). Poté následoval proces decentralizace programu na místní úroveň. Vznikl Fond malých projektů, který umožnil podporu i menších neinvestičních projektů. V období 2000-2006 se program Phare CBC začal přibližovat k programu INTERREG IIIA. Proces upravovala směrnice k programu INTERREG a nařízení Evropské komise k programu Phare č. 2760/98. Způsobem přiblížení těchto dvou programů bylo vytvoření a schválení Společných programových dokumentů Point Programming Documents, které stanovovaly společné strategie, společné programování, výběr projektů a jejich kritérií pro hodnocení. V období 2000-2003 dostaly česko-polské příhraniční oblasti 5 mil. EUR, převážně na realizaci velkých investičních projektů.

Velké investiční projekty byly rovněž zaměřeny na řešení problémů na obou stranách hranice a vyžadovaly konkrétní přínos. Finanční prostředky byly alokovány především na ochranu životního prostředí. Dalším záměrem byla modernizace železniční a silniční sítě podél česko-polské státní hranice. V letech 1995-2003 dosáhla celková podpora velkých infrastrukturních projektů Euroregionu Glacensis částky 18 619 829,91 EUR. Polská strana získala 11 356 934 EUR a Česká republika 7 262 895,91 EUR. Tyto prostředky byly využity na realizaci devíti projektů. Čtyři se týkaly životního prostředí, zbylých pět projektů podpořilo modernizaci dopravní sítě – došlo k rekonstrukci přístupových silnic k hraničním přechodům a modernizaci železničního hraničního přechodu Mikulovice – Glucholazy (Euroregion pomezí Čech, Moravy a Kladska – Euroregion Glacensis, 2006).

Grantová schémata podpořila spíše menší investiční projekty zaměřené na nepřímou podporu podnikatelské infrastruktury a rekonstrukci turistické infrastruktury. Na české straně Euroregionu Glacensis byly v letech 2002 a 2003 např. realizovány dva projekty – městu Žaclěř byla přiznána podpora 156 255 EUR na likvidaci odpadních vod a město Broumov získalo 168 180 EUR na rekonstrukci přístupové komunikace k hraničnímu přechodu (Euroregion pomezí Čech, Moravy a Kladska – Euroregion Glacensis, 2006).

Společný fond malých projektů

Myšlenka vzniku tohoto projektu přišla v letech 1996 a 1997. Po schválení Evropskou komisí byl tento Fond spravován Regionální rozvojovou agenturou se sídlem v Rychnově nad Kněžnou a na polské straně Euroregionem Glacensis (Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Glacensis, 2006).

Fond SFMP byl určen k realizaci malých projektů na podporu místních a regionálních institucí v příhraničních regionech. Program pomohl rozvinout kontakty mezi obyvateli a „People – to – people“ projekty (Euroregion pomezí Čech, Moravy a Kladska – Euroregion Glacensis, 2006).

Fond byl určen na podporu následujících oblastí: Kulturní akce, které zahrnují společná setkání a kulturní výměny mezi občany; dále lidské zdroje – zvyšování povědomí o ekologii; cestovní ruch – spolupráce informačních center, příprava regionálních a místních strategií; hospodářský rozvoj – podpora podnikání

a obchodní spolupráce; místní demokracie – projekty na podporu spolupráce a zvyšování dovedností v organizačních strukturách místní a regionální veřejné správy; plánovací a rozvojové studie – společné územní plánování, příprava projektových záležitostí (Euroregion pomezí Čech, Moravy a Kladska – Euroregion Glacensis, 2006).

Tab. č. 5: Finanční podpora SFMP v rámci Phare CBC v Euroregionu Glacensis

Rok	Česká republika			Polsko		
	Počet předložených projektů	Počet schválených projektů	Výše podpory v EUR	Počet předložených projektů	Počet schválených projektů	Výše podpory v EUR
1996	0	0	0	8	8	108 278
1999	86	39	114 029	38	25	80 000
2000	46	9	81 815	34	20	180 559
2001	37	13	138 870	51	20	133 726
2002	10	7	82 100	32	17	135 799
2003	38	19	138 823	32	13	99 799
Celkem	217	87	555 637	195	103	738 161

Zdroj: Vlastní zpracování na základě publikace Euroregion na pomezí Čech, Moravy a Kladska, 2006

První menší investiční projekty vzešly ze spolupráce ČR, Polska a Německa, ale byly realizovány pouze na polské straně. V roce 1999 bylo na české straně podpořeno 39 projektů, v Polsku 25. Úspěch těchto projektů podpořil další rozvoj Fondu. Z celkového počtu 217 předložených projektů bylo na české straně schváleno 87, což je úspěšnost 40 %. Finanční podpora pro ČR byla ve výši 555 637 EUR. Polsko bylo ve využívání Fondu ještě úspěšnější – podpořeno bylo 52 % projektů, což představuje částku 738 161 EUR.

Hlavní skupinu příjemců dotací tvořily jednotky územní samosprávy – 67 %. Přibližně 79 % všech projektů bylo realizováno ve dvou oblastech podpory – sportovní a kulturní výměny (50 %) a hospodářského a cestovního ruchu (29 %) (Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Glacensis, 2006).

INTERREG IIIA

Členstvím v EU získala Česká republika možnost čerpat finanční podporu v rámci Iniciativy Společenství INTERREG III ve zkráceném programovém období 2004-2006. Byla realizována Evropskou komisí a tvořily ji tři části (Iniciativa Společenství INTERREG IIIA, MMR): INTERREG IIIA – podporoval integrovaný regionální rozvoj v příhraničních regionech, INTERREG IIIB CADSES – podporoval nadnárodní spolupráci zemí prostoru CADSES (středoevropské, jaderské, podunajské a jihovýchodní evropské území), INTERREG IIIC – byl zaměřen na meziregionální spolupráci u přímo sousedících regionů.

Iniciativa INTERREG IIIA byla určena na podporu přeshraniční spolupráce příhraničních oblastí a na zmírnění negativního vlivu periferní polohy regionů. Svým rozsahem patří mezi nejvýznamnější a nejkompexnější části Iniciativy Společenství EU. Program byl určen pro zvýšení celkové socioekonomické úrovně pohraničí se zaměřením na následující oblasti (Odbor programů EU, MMR, 2004): podporu rozvoje měst a obcí; nepřímou podporu podnikání zejména malých a středních firem; rozvoj hospodářské spolupráce a politiky; rozvoj cestovního ruchu a turistiky; zvyšování zaměstnanosti; rozvoj vzdělávání, kultury, vědy, techniky, zdravotnictví; ochranu životního prostředí, podporu obnovitelných zdrojů energie; rozvoj dopravních, informačních a komunikačních sítí; zvýšení komunikace mezi komunitami z obou stran hranice, podpoření malé místní iniciativy a projekty typu „people – to – people“.

Iniciativa Společenství INTERREG IIIA v ČR probíhala prostřednictvím pěti programů – na hranicích s Polskem, Saskem, Bavorskem, Rakouskem a Slovenskem. V programu ČR – Polsko bylo na základě rozhodnutí Evropské komise stanoveno Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, resp. Odbor přeshraniční spolupráce jako odpovědný orgán (Mahovská in CBC Phare – Fondy Evropské unie).

Kromě výše zmíněných kritérií byl oprávněný žadatel Iniciativy INTERREG IIIA definován také právní formou. Následující výčet právních forem byl platný pro všechny priority a opatření programů Iniciativy a vztahoval se i na Fond mikroprojektů (MMR ČR Odbor programů EU, 2004): tj. na „obce/svazky obcí (zákon č.128/2000 Sb., o obcích); města (zákon č. 128/2000 Sb., o obcích); kraje (zákon č. 129/2000 Sb., o krajích); Organizace zřízené nebo založené kraji či

obcemi, které jsou ze 100 % vlastněny těmito kraji nebo obcemi; nestátní neziskové organizace – občanská sdružení (zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů), obecně prospěšné společnosti (zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech), církevní právnické osoby (zákon č. 3/2002 Sb, o církvích a náboženských společnostech), nadace a nadační fondy (zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech); zájmová sdružení právnických osob (zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník); hospodářské a agrární komory (zákon č. 301/1992 Sb., o Hospodářské komoře a Agrární komoře ČR); organizace zřízené nebo založené státem, které jsou ze 100 % vlastněny státem; orgány účastníci se řízení a implementace programu.

Česká republika byla v rámci celé Iniciativy Společenství INTERREG III ve zkráceném programovém období 2004-2006 oprávněná čerpat částku 68,67 mil. EUR z Evropského fondu regionálního rozvoje (ERDF). Největší podíl (55 mil. EUR) z této částky byl alokován na Iniciativu INTERREG IIIA (MMR ČR Odbor programů EU, 2004). Rozložení mezi jednotlivé programy zobrazuje následující tabulka.

Tab. č. 6: Finanční podpora jednotlivých programů Iniciativy Společenství INTERREG IIIA.

Příhraniční region	mil EUR	%
ČR - Sasko	9,9	18
ČR - Bavorsko	8,6	15,64
ČR - Rakousko	11	20
ČR - Polsko	16,5	30
ČR - Slovensko	9	16,36
Celkem	55	100

Zdroj: MMR ČR, 2004

Z tabulky je patrné, že celkové dotace pro program ČR – Polsko tvořily největší podíl, celých 30 %. Jednou z podmínek, která musela být splněna, aby byl projekt schválen, bylo zajištění spolufinancování projektu žadatelem. INTERREG IIIA vyžadoval minimální míru spolufinancování žadatelem 25 % z celkových výdajů, dále maximální účast státního rozpočtu ve výši 5 % a maximální částka,

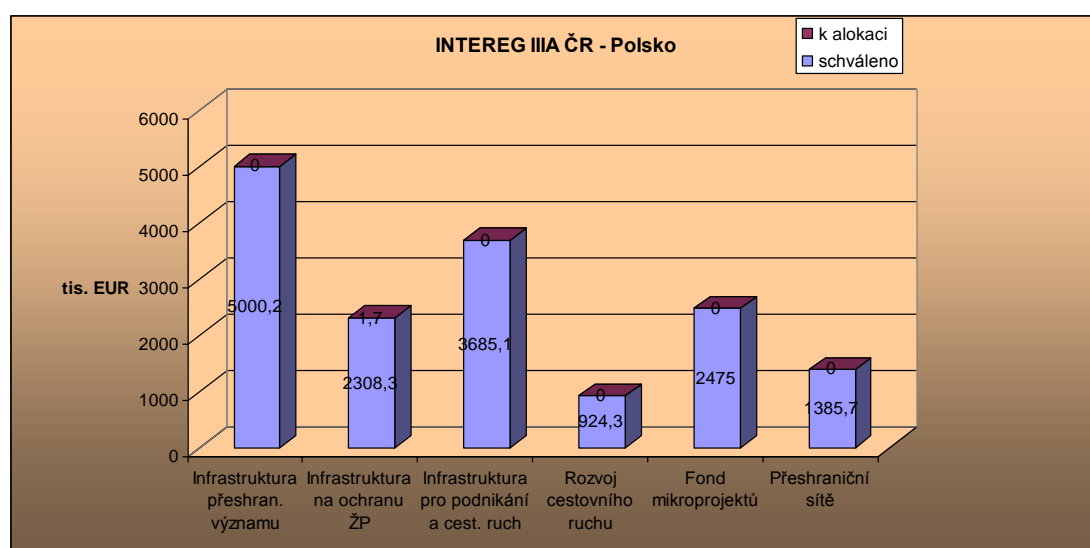
kteřou mohl přispět ERDF, byla 75 % z celkových způsobilých výdajů projektu (MMR ČR Odbor programů EU, 2004).

Česko-polský program

Česko-polský program byl jedním z pěti zmíněných programů, které probíhaly na česko-polské hranici v rámci INTERREGu IIIA. Tento program měl dvě priority (MMR ČR Odbor programů EU, 2004). Priorita 1 představovala další rozvoj a modernizaci infrastruktury na zlepšení konkurenceschopnosti příhraniční oblasti (podpora infrastruktury přeshraničního významu, podpora infrastruktury na ochranu životního prostředí a prevenci záplav a zajištění infrastruktury na podporu podnikání a cestovního ruchu). Prioritou 2 se rozumí rozvoj místní společnosti v přeshraniční oblasti (rozvoj cestovního ruchu, podpora iniciativ místních komunit – Fond mikroprojektů, rozvoj podpora přeshraničních organizačních struktur a sítí).

Na podporu česko-polské příhraniční oblasti byla v rámci INTERREG IIIA vyhrazena dotace ve výši 34,5 mil. EUR, z toho 16,5 mil. EUR na české straně a zbývající část, tj. 18 mil. EUR v Polsku. Alokaci zdrojů na jednotlivé projekty zobrazuje následující graf:

Graf č. 7: Finanční podpora Iniciativy Společenství INTERREG IIIA pro česko-polské pohraničí

Zdroj: Centrum pro regionální rozvoj ČR

Největší finanční podpory dosáhla prioritní č. 1 zaměřená na modernizaci infrastruktury s cílem zvýšit konkurenceschopnost pohraničí, zejména pak na projekty zaměřené na zlepšení dopravní obslužnosti a modernizaci stávající dopravní sítě. Infrastruktura určená pro podnikání a cestovní ruch stála také v popředí zájmu. Podle informací o alokaci finanční podpory na území Euroregionu Glacensis je zřejmé, že prioritní oblasti podpory nejsou zcela v souladu s výše zmíněným výsledkem pozorování komplexní česko-polské spolupráce podél hranic. Tato odlišnost vychází z různých strategií a cílů jednotlivých euroregionů na této hranici. Na české i polské straně Euroregionu Glacensis dominuje orientace na cestovní ruch. Důvodem je velký počet významných kulturních a přírodních památek. V oblasti cestovního ruchu má euroregion velký potenciál, který není zcela využit. Oblasti rozvoje, jako např. agroturistika se teprve začínají rozvíjet a potřebují podporu z ERDF i ze státního rozpočtu. Na území Euroregionu je z přírodního hlediska důležitý Krkonošský národní park a další přírodní rezervace a oblasti. Pracovníci EŘV schválili několik projektů na podporu cestovního ruchu, zahrnující jak velké projekty, tak i menší projekty neinvestičního charakteru. K velkým projektům patřil např. projekt města Trutnov „VIA BELLI 1866-2006 – naučné stezky a cyklotrasy po bojištích z roku 1866, oživení areálů bojišť z roku 1866“ byl schválen III. EŘV ve výši 600 000 Kč. Podpořeno bylo dále např. zajištění infrastruktury v podobě rekonstrukcí hlavních přístupových komunikací (Jeseník), parkovacích ploch (záchytné parkoviště pro turisty Slavný v Broumovských stěnách), výstavba řady cyklostezek (okruh T. G. Masaryka v prostoru obce Velké Poříčí přímo navazující na stavby úseků na k.ú. Náchoda a Kudovy Zdrój) nebo lyžařských tras v Orlických horách. Finanční podpora byla také určena na zlepšení nabídky turistických služeb a systémů (Muzeum Johanna Schrotha v Dolní Lipové), na zajištění propagace venkovských oblastí a agroturistiky.

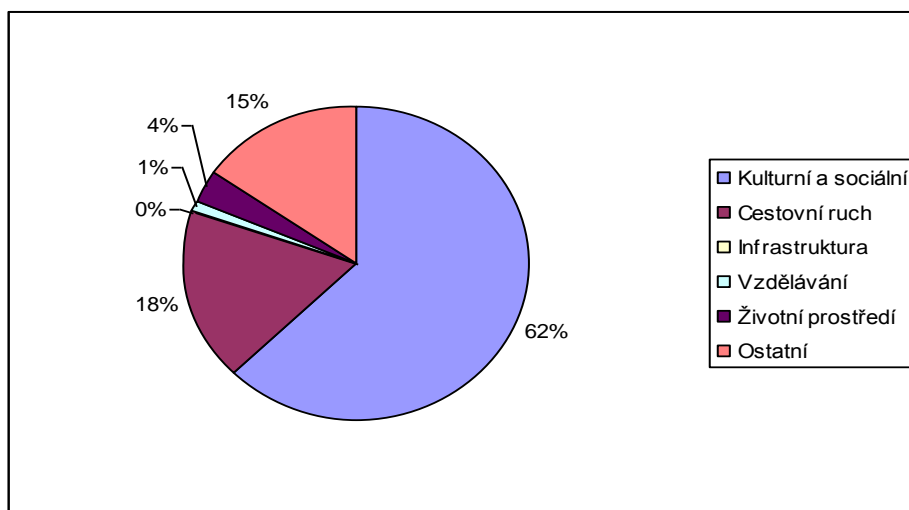
Analýza realizovaných projektů v rámci Iniciativy INTERREG IIIA v letech 2004-2006

Pro podporu přeshraniční spolupráce v období 2004-2006 byla k dispozici Iniciativa INTERREG IIIA navazující na program Phare CBC, který byl určen pro

státy, jež se připravovaly na vstup do Evropské unie. V Euroregionu Glacensis bylo v tomto období schváleno a realizováno celkem 110 projektů s celkovou výší dotace od Evropské unie 28945987,35 Kč. Jak již bylo zmíněno, projekty musely být financovány z národních zdrojů minimálně z 25 procent. Celková výše finančních prostředků využitých na podporu přeshraniční spolupráce byla tedy o 25 % vyšší.

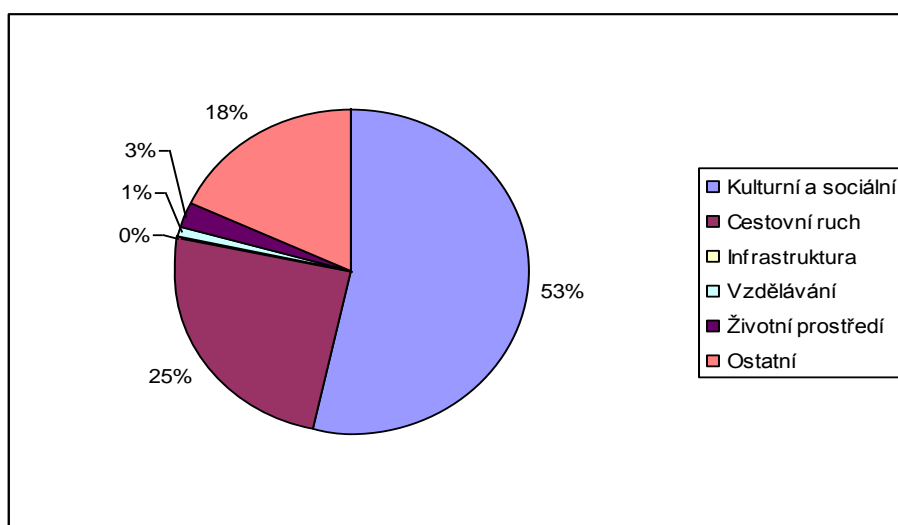
Na základě seznamu podpořených projektů přeshraniční spolupráce byly projekty rozčleněny do kategorií: *kulturní a sociální* – podporující společné kulturní akce, spolupráci v oblasti zachování a obnovy historického dědictví, spolupráci v oblasti volnočasových, rekreačních a sportovních aktivit, spolupráci v oblasti spolkové činnosti a projekty, které pomáhají rozvíjet sociální kapitál vytvářením sociálních sítí. Dále to byly projekty zaměřené na *rozvoj cestovního ruchu* – podporující spolupráci v oblasti společné infrastruktury cestovního ruchu, společné prezentace na výstavách a veletrzích cestovního ruchu nebo tvorbu společných propagačních produktů. Další kategorií tvořily projekty na *rozvoj infrastruktury* – řešící i spolupráci v oblasti krizového řízení. Projekty spolupráce v oblasti péče o přírodu a *životního prostředí* byly další kategorií. Dále se jednalo o projekty na *podporu vzdělanosti* v regionu – jako příklad lze uvést spolupráce škol a mládežnických organizací. Poslední kategorií tvořily projekty, které nelze zahrnout do zmíněných kategorií – jsou tedy označeny jako *ostatní*. V následujících grafech je patrné rozdělení projektů do jednotlivých kategorií a podle výše finančních dotací. V letech 2004-2006 z hlediska počtu projektů převažují kulturní a sociální projekty (62 %). Následují pak projekty zaměřené na rozvoj cestovního ruchu (18 %). Ovšem finanční prostředky plynoucí z Evropské unie a jejich rozdělení do jednotlivých kategorií ukazují na jistou disproporci. Stále sice dominují projekty zaměřené na rozvoj kulturních a sociálních aspektů, ale jsou podpořeny jen 53 % z celkové částky dotací, určených pro Euroregion Glacensis. Následují pak projekty cestovního ruchu (28 %). Překvapivě nízký je podíl žádostí týkajících se ochrany životního prostředí. Tato skutečnost může souviset s relativně kvalitním životním prostředím v regionu. Snaha o podporu ve schválených a realizovaných projektech je tedy alokována na sociální a ekonomický pilíř trvale udržitelného rozvoje.

Graf č. 8: Typologie schválených a realizovaných projektů v období 2004-2006

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat Euroregionu Glacensis

Graf č. 9: Typologie projektů schválených a realizovaných v období 2004-2006 (podle výše dotace)

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat Euroregionu Glacensis

Způsobilým žadatelem pro Iniciativu INTERREG IIIA byly veřejnoprávní korporace a neziskové organizace, nefigurují zde tedy subjekty podnikatelské sféry. Stejně jako byla provedena typologie projektů, byla provedena i klasifikace žadatelů. Nejúspěšnější žadatelé o finanční dotace z Evropské unie jsou subjekty místní správy s 66 schválenými žádostmi. Následují neziskové organizace s 22 schválenými

a realizovanými projekty. Veřejná správa je nejúspěšnější z pohledu množství finančních prostředků získaných z Iniciativy INTERREG IIIA. Subjekty místní správy jsou tedy aktivní, co se týká podávání žádostí, ale jedná se spíše o menší projekty. Regionální subjekty jsou žadateli o větší a finančně náročnější projekty – je zde nutné spolufinancování.

V okresech Chrudim, Svitavy a Jičín nebyl z Iniciativy INTERREG IIIA podpořen žádný projekt. Na území okresů Šumperk a Pardubice to byl jeden projekt. Převážná část finančních prostředků byla tedy alokována do okresů Trutnov, Náchod, Hradec Králové, Rychnov nad Kněžnou, Ústí nad Orlicí a Jeseník. Jedná se tedy – kromě Hradce Králové – o okresy, které sdílí hranici s Polskem. Minimum projektů zasahuje do oblastí vzdálených od společné hranice. Tato skutečnost odpovídá teoretickému vymezení příhraničních oblastí a oslabování vlivu hraničního efektu směrem od hranice do centra. Je zde také patrná absorpční kapacita velkých měst a také hranice, která vystupuje jako rozvojové centrum přeshraničních regionů, kde můžeme pozorovat vysokou koncentraci žádostí o projekty přeshraniční spolupráce.

Nový operační program 2007-2013

Přípravy na nové programovací období 2007-2013 začaly už v roce 2005. Nový program navazuje na předchozí úpravu a zároveň přináší nové změny a principy, které by měly pomoci zefektivnit a prohloubit přeshraniční spolupráci.

Přeshraniční spolupráce je v tomto období zahrnuta v Cíli 3 Politiky soudržnosti, nazývaný Evropská územní spolupráce. Pod tento cíl v ČR spadají všechny regiony a je možné čerpat podporu z devíti operačních programů: OP Přeshraniční spolupráce ČR – Polsko, OP Přeshraniční spolupráce ČR – Bavorsko, OP Přeshraniční spolupráce ČR – Rakousko, OP Přeshraniční spolupráce ČR – Sasko, OP Přeshraniční spolupráce ČR – Slovensko, OP Mezuregionální spolupráce, OP Nadnárodní spolupráce, Síťový OP ESPON 2013 a Síťový OP INTERACT II.

Priority, definované v programovém období 2007-2013 navazují na priority Iniciativy Společenství INTERREG IIIA. Globální cíl programu je definován jako: „podpora socioekonomického rozvoje území česko-polského příhraničí posilováním

jeho konkurenceschopnosti a soudržnosti a propagaci partnerské spolupráce jeho obyvatel“ (CCR ČR).

Tento cíl má být naplňovaný následujícími prioritami (Konig – Strukturální fondy): *Priorita 1* – Posilování dopravní dostupnosti, ochrana životního prostředí a prevence rizik; *Priorita 2* – Podpora rozvoje podnikatelského prostředí a cestovního ruchu; *Priorita 3* – Podpora spolupráce místních společenství (územní spolupráce veřejných institucí, podpora společných aktivit, fond mikroprojektů); *Priorita 4* – Technická asistence (financování aktivit, posouzení projektů, podpora potenciálních žadatelů o dotaci).

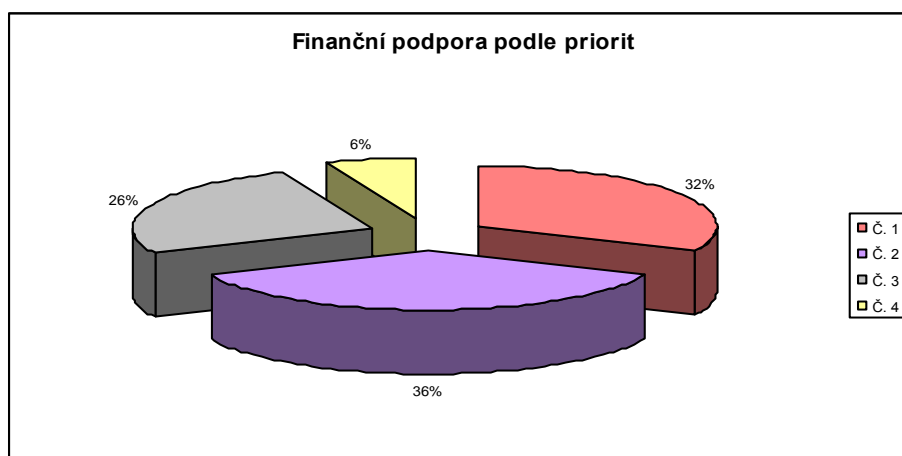
Na operační program ČR – Polsko je z fondu ERDF vyčleněno 219,46 mil. EUR. Tato částka ještě musí být podpořena z českých a polských národních veřejných zdrojů o 38,73 mil. EUR. Pro ČR je určeno 103,68 mil. EUR a pro Polsko zbývajících 115,78 mil. EUR (Konig – Strukturální fondy). Rozložení podpory ukazuje následující tabulka a graf.

Tab. č. 7: Finanční podpora podle priorit

Priorita	Mil. EUR	%
Č. 1	70,2	32
Č. 2	79	36
Č. 3	57,1	26
Č. 4	13,2	6
Celkem	219,5	100

Zdroj: Konig – Strukturální fondy, vlastní zpracování

Graf č. 10: Finanční podpora podle priorit

Zdroj: Konig – Strukturální fondy, vlastní zpracování

Z výše uvedeného vyplývá, že největší finanční podpora bude směřovat na Prioritu č. 2 – tj. na podporu cestovního ruchu a podnikatelského prostředí. Tato podpora převyšuje i Prioritu č. 1, na kterou byl kladen největší důraz v minulém plánovacím období.

Nové období s sebou přineslo také změny ve financování jednotlivých projektů – návrh na zvýšení maximální podpory ERDF ze 75 % na 85 % celkových způsobilých výdajů projektu, maximální podíl financování ze státního rozpočtu ve výši 5 %, požadavek spolufinancování konečným příjemcem byl snížen na 10-15 % celkových výdajů projektu (Zpravodaj Euroregionu, 2. 2006)

Princip vedoucího partnera (LPP – Lead Partner Principle) je zásada, která vznikla společně s novým programovacím obdobím 2007-2013. Byla vytvořena z důvodu posílení a zefektivnění přeshraniční spolupráce. Vyžaduje splnění čtyř kritérií, aby mohla být realizována (CRR ČR): Každý projekt je realizován minimálně dvěma partnery z obou stran hranice. V rámci partnerské smlouvy, která tvoří povinnou přílohu k žádosti o dotaci, si obě strany určí vedoucího partnera. Smlouva musí obsahovat zřetelné vymezení úkolů a zodpovědnosti mezi partnery, a to za přípravu, realizaci, financování a fungování projektu. Každý projekt musí být zpracován na obě strany v jedné společné žádosti. Projekt musí splňovat minimálně dvě ze čtyř forem možné spolupráce: společná příprava projektu, společná realizace projektu, společný personál a společné financování. Oba partneři plní stanovené povinnosti: Vedoucí partner nese zodpovědnost za zdárné dokončení projektu jako celku, jak vůči řídicímu orgánu, tak také vůči EK, předkládá společnou projektovou žádost, přijímá platby a rozděluje je partnerům, ověřuje a potvrzuje účelnost vynaložených plateb, v rozpočtu vyčleňuje prostředky na vedení projektu. Každý partner je zodpovědný za realizaci, ke které se zavázal v partnerské smlouvě, nese zodpovědnost za kontrolu „svých“ výdajů, v rozpočtu musí vyčlenit prostředky na vedení „své“ části projektu.

Tento princip vzájemnou spolupráci prohlubuje. Kromě společného přínosu pro obě strany hranice obsahuje také fázi plánování, tvorby strategie, předkládání žádostí, realizaci projektu a závěrečného vyúčtování. Tím jsou zvýšené nároky na vzájemnou komunikaci a čas při hledání vhodného partnera a společných témat (CRR ČR).

Fond mikroprojektů

Fond mikroprojektů je součástí Operačního programu přeshraniční spolupráce Česká republika – Polsko 2007-2013 (OPPS ČR – PR 2007-2013) a tvoří samostatnou oblast podpory v rámci Prioritní osy 3 – Podpora spolupráce místních společenství. „Hlavním cílem FM je rozvíjet a podporovat rozvoj spolupráce mezi komunitami na obou stranách hranice, se zaměřením na společné zlepšování kulturních, sociálních a ekonomických vztahů. Podpora místních iniciativ může napomoci posílit endogenní faktory rozvoje území, stimulovat schopnost místních aktérů popsat rozvojové potřeby a reflektovat je prostřednictvím lepšího formulování rozvojových projektů, včetně posilování kapacity pro tvorbu větších projektů přeshraniční spolupráce“ (OPPS ČR – PR 2007-2013).

Fond mikroprojektů využívá zkušenosti z předchozích realizovaných programů INTERREG IIIA a PHARE CBC. V rámci programu PHARE CBC fungoval Euroregion jako sekretariát pro výběr projektů. Za tuto činnost získával finanční podporu – tyto prostředky však nebyly hrazeny z technické pomoci programu, ale hradili je euroregionu úspěšní žadatelé (ve výši 5 % poskytnutého grantu). V programu INTERREG IIIA, který ČR využívala od roku 2004 do konce roku 2006, došlo ke změně financování implementace Fondu mikroprojektů. Euroregion Glacensis podal dva „velké“ projekty v rámci výzvy, která se týkala FM. Jeden z projektů se týkal „správcovství“ – tj. správy objemu finančních prostředků, které pak mohlo FM rozdělovat. Druhý projekt zahrnoval administraci (náklady spojené s projektovou přípravou, publicitou, příjmem žádostí, uzavíráním grantových smluv s žadateli atd.). Vzhledem k tomu, že se jednalo o projekty v rámci iniciativy INTERREG, bylo požadováno se, aby Euroregion zabezpečil vlastní podíl ve výši 25%. Na podobném principu funguje i FM v současném plánovacím období 2007-2013 v rámci cíle Evropská územní spolupráce.

Tab. č. 8: Finanční prostředky pro FM 2007-2013 v Euroregionu Glacensis

	Finanční prostředky pro FM (EUR)	Administrace FM (EUR)	Správcování FM (EUR)
Česká strana	6965000	1044750	5920250
Polská strana	5000000	750000	4250000
Celkem	11965000	1794750	10170250

Zdroj: JTS (2011) <http://www.cz-pl.eu/fond-mikroprojektu.html>

Se vznikem FM je spojen i vznik základních pravidel pro žadatele z území působnosti Euroregionu Glacensis a ustavení tzv. Euroregionálního řídicího výboru (EŘV) a stanovení pravidel jednání. EŘV je společný česko-polský orgán, který se skládá ze sedmi českých a sedmi polských hlasujících členů z řad zástupců měst a obcí a dále ze zástupců krajů (vojvodin) a zástupců Euroregionu.

Projekty dotované z Fondu mikroprojektů se liší od tzv. „velkých projektů“. Rozdíly jsou patrné z následující tabulky.

Tab. č. 9: Rozdíly mezi projekty a mikroprojekty

	Mikroprojekt	Velký projekt
Minimální výše dotace EU	2000 EUR	30000 EUR
Maximální výše dotace EU	30000 EUR	není určeno
Maximální míra dotace EU	85%	85%
Maximální míra dotace z rozpočtu ČR	0%	5%
Maximální míra dotace z rozpočtu PR	10%	0%
Maximální celkové náklady projektu	60000 EUR	není určeno
Jazyková verze žádosti	v jazyce žadatele	v jazyce obou partnerů (CZ i PL)
Povinná dohoda o spolupráci na projektu	ne	Ano
Registrace žádosti	příslušný euroregion	JTS + určené pobočky CRR

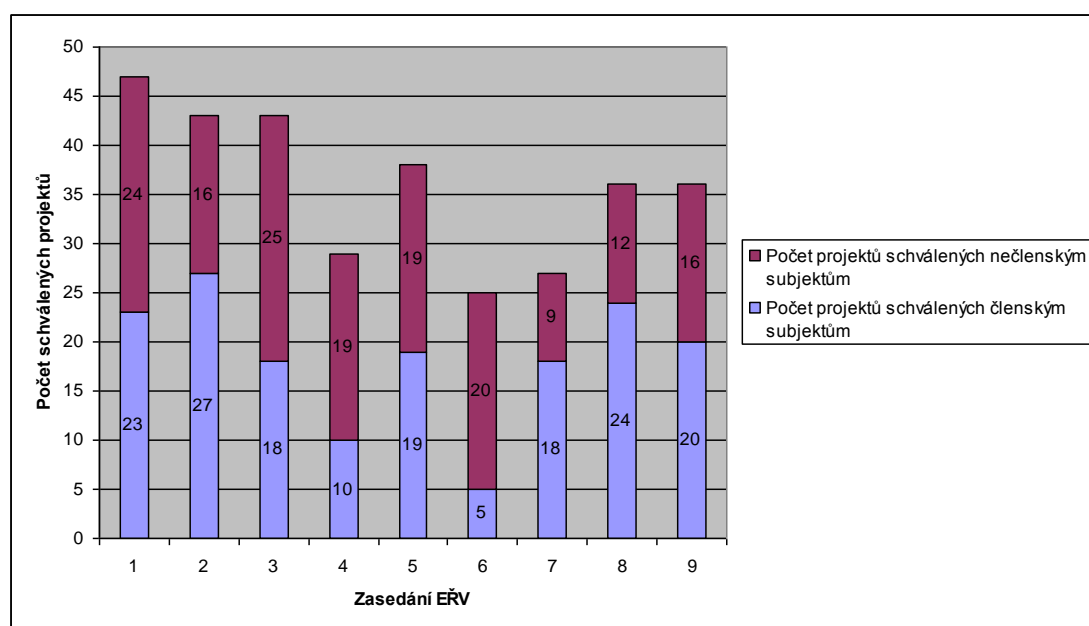
Zdroj: JTS (2011) <http://www.cz-pl.eu/fond-mikroprojektu.html>

Žadatel musí při předložení mikroprojektu garantovat zajištění plného financování vlastními zdroji. Veškeré výdaje se proplácují až po ukončení realizace. Žadatelé nemají možnost využít zálohy ani průběžné platby. Maximální doba trvání mikroprojektu je 18 měsíců.

V rámci FM rozlišujeme tři typy projektů podle zapojení zahraničního partnera do přípravy a realizace mikroprojektu: *Společné mikroprojekty* mají jeden společný cíl a každý z partnerů je zodpovědný za řádnou implementaci svých činností. Probíhají paralelně nebo na sebe navazují. Předkládají se na stejném zasedání EŘV. U těchto projektů je zvláštní pozornost věnována rozpočtům, které se nesmí překrývat. *Zrcadlové mikroprojekty* navazují s určitým časovým odstupem na již realizovaný mikroprojekt partnera z opačné strany hranice. *Samostatně realizované mikroprojekty* jsou z větší části realizovány na jedné straně hranice. I u těchto projektů musí být jasná úloha zahraničního partnera a zřejmý přeshraniční dopad (Směrnice pro žadatele vypracovaní Správcem EŘV).

Euroregion Glacensis umožňuje čerpání finančních prostředků svým členům i dalším subjektům. Následující graf ukazuje zapojení jednotlivých obcí do přeshraniční spolupráce v programovacím období 2007-2013. Jedná se o mikroprojekty.

Graf č. 11: Počty schválených projektů při jednotlivých zasedání EŘV

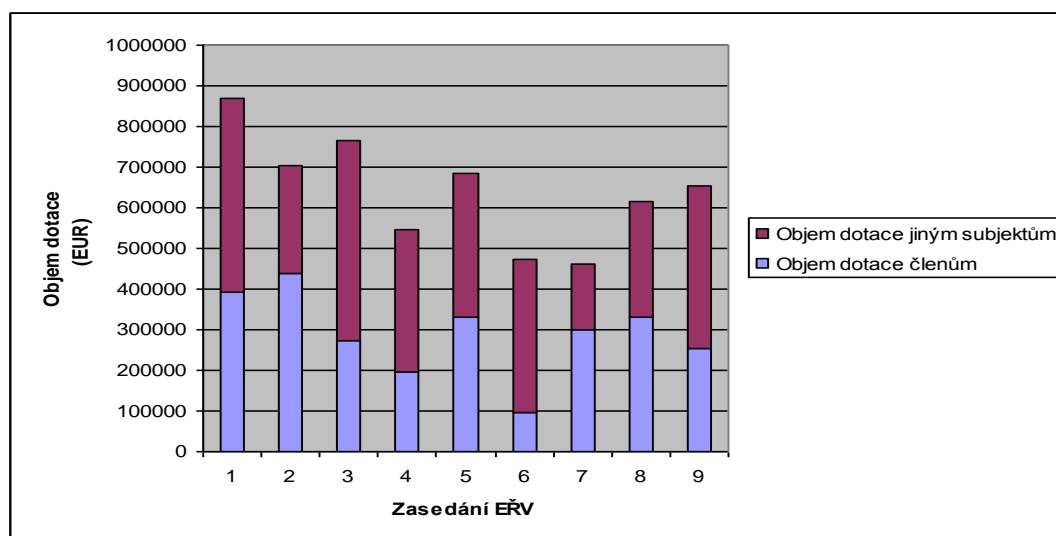

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat Euroregionu Glacensis

Z grafu je patrné, že počty schválených projektů pro členy euroregionu Glacensis a ostatní subjekty nejsou vyrovnané. Nelze tedy určit, která skupina se více podílí na přeshraniční spolupráci. Záleží na počtu žádostí, které si jednotlivé subjekty podají.

Řádově bylo ostatním subjektům vyplaceno o 505 tisíc EUR více než žadatelům z řad členů Euroregionu Glacensis. Průměrná výše dotace u členů Euroregionu Glacensis je nižší než u ostatních subjektů. Průměrná výše schválené dotace pro členský subjekt Euroregionu Glacensis je 15904,82 EUR, což je o 3882 EUR méně než průměrná výše dotace schválená ostatním subjektům. Ostatní subjekty se tedy zaměřují na finančně náročnější projekty.

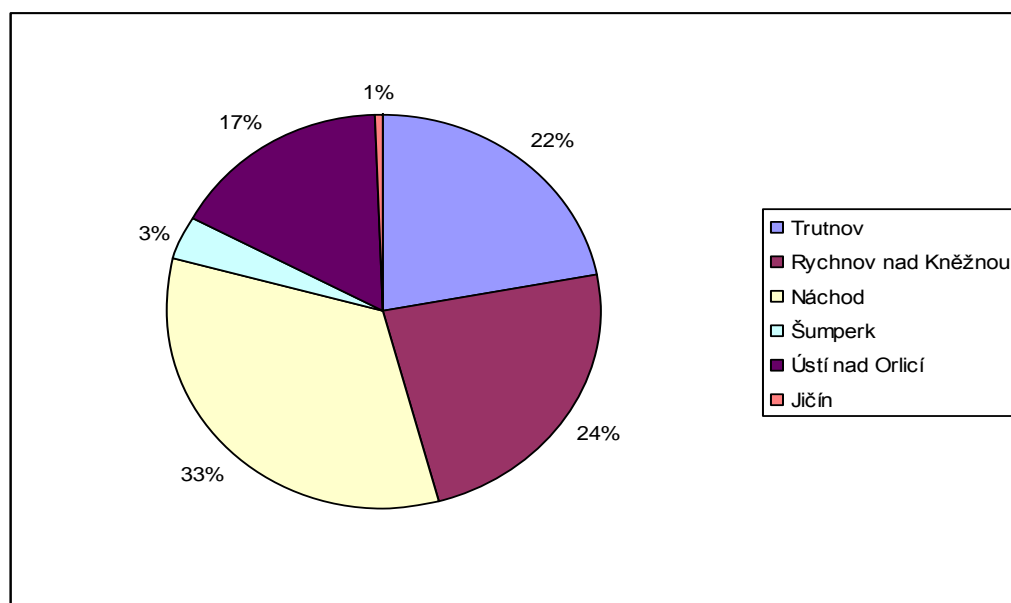
Graf č. 12: Objem schválených dotací při jednotlivých zasedání EŘV

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat Euroregionu Glacensis

Graf č. 13 znázorňuje, jaké procento projektů bylo schváleno členskými obcemi v jednotlivých okresech. Z celkového počtu schválených projektů jich bylo nejvíce schváleno členskými obcemi v okrese Náchod. Můžeme tedy říci, že obce ležící v tomto okrese jsou více zapojeny do přeshraniční spolupráce než členské obce z jiných okresů. Velmi podobně jsou na tom s počtem schválených projektů i členské obce okresů Rychnov nad Kněžnou a Trutnov.

Graf č. 13: Procento schválených projektových žádostí obcemi dle okresů

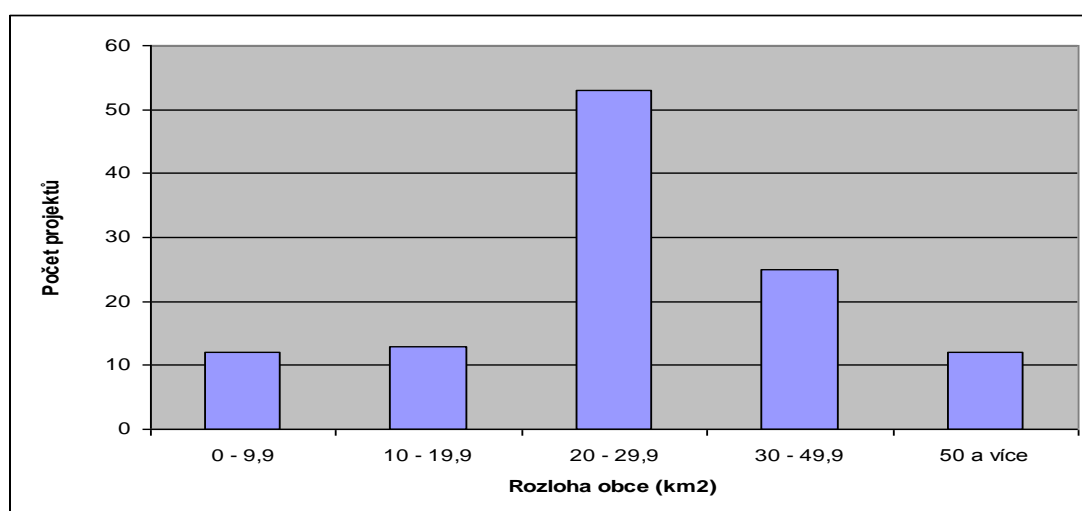

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat Euroregionu Glacensis

Průměrná výše odsouhlasené dotace na projekt pro obce náchodského okresu je nižší oproti obcím v trutnovském okrese. Z toho lze vyvodit, že obce okresu Náchod se zaměřují spíše na menší projekty. V případě trutnovského okresu jsou finance soustředěny na větší projekty a nedochází tak k rozmělnění finančních prostředků.

Další dva grafy ukazují rozdělení schválených projektových žádostí podle velikosti obce a počtu obyvatel obce, která ji vytvořila.

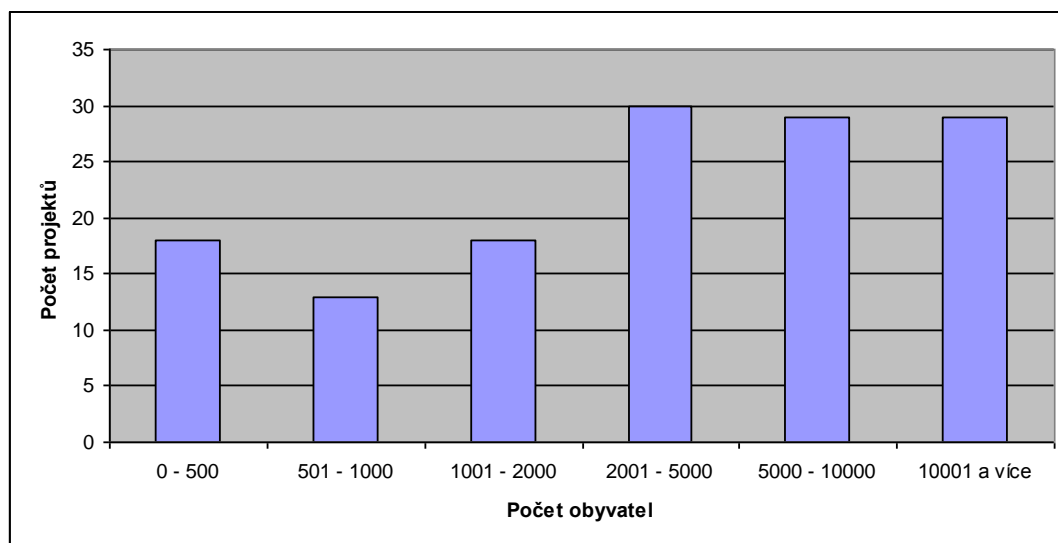
Graf č. 14: Rozdělení schválených projektů podle velikosti obce

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat Euroregionu Glacensis a ČSÚ

Výsledky ukazují, jak velké obce jsou nejčastěji zapojovány do přeshraniční spolupráce. Z grafu je patrné, že více jak 50 % schválených projektových žádostí bylo vytvořeno obcemi o rozloze mezi 20-29,9 km². Do přeshraniční spolupráce jsou tedy nejvíce zapojeny středně velké členské obce. Pokud porovnáme tento graf s grafem č. 2, je patrné, že ačkoliv v členské základně je nejvíce obcí s rozlohou do 10 km², jejich účast na přeshraniční spolupráci je malá.

Graf č. 15: Rozdělení schválených projektových žádostí podle počtu obyvatel žádajících obcí

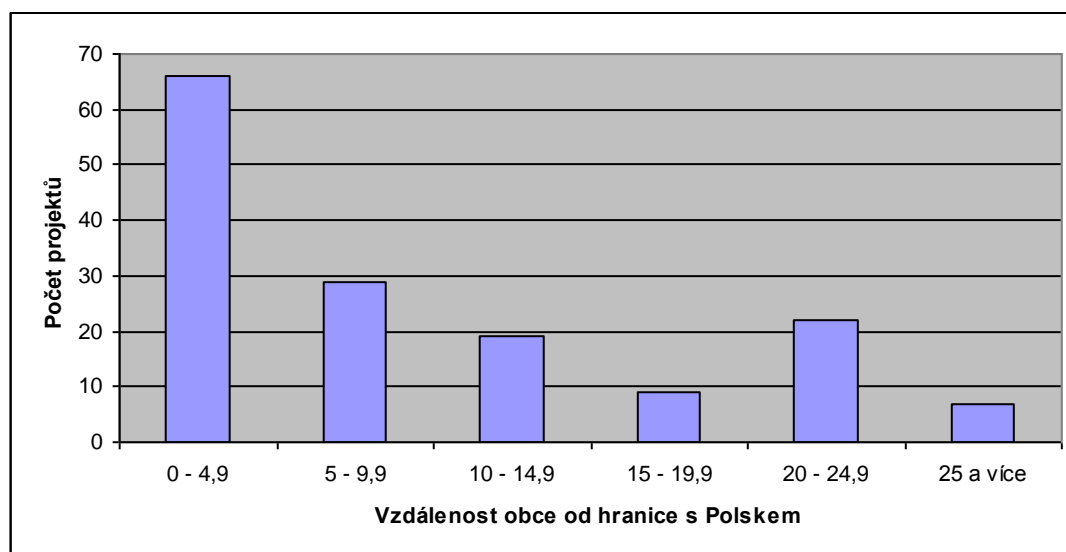

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat Euroregionu Glacensis a ČSÚ

Z grafu č. 15 je patrné, že více jak 65 % schválených projektových žádostí bylo vytvořeno členskými obcemi, jejichž počet je vyšší než 2000 obyvatel. Při porovnání s grafem č. 3 je patrné, že menší obce, do 1000 obyvatel, kterých je v členské základně nejvíce, jsou do přeshraniční spolupráce zapojeny méně.

V následujícím grafu jsou schválené projektové žádosti rozděleny podle vzdálenosti úspěšně žádajících obcí od polské hranice.

Graf č. 16: Vzdálenost obce se schválenou projektovou žádostí od hranice s Polskem

Zdroj: Vlastní zpracování dle www.mapy.cz

Graf potvrzuje fakt, že vzdálenost od státní hranice je důležitým prvkem přeshraniční spolupráce. Nejvíce projektových žádostí je vytvořeno v obcích nacházejících se v těsné blízkosti hranice. Při porovnání tohoto grafu s grafem č. 5 je patrná podobnost u jednotlivých skupin členských obcí zapojených do přeshraniční spolupráce a jejich vztahem ke vzdálenosti se státní hranicí.

Obce, které mají nejvíce schválených projektů, jsou Žacléř, Náchod a Hronov. Jedná se o obce, které se nacházejí v těsné blízkosti polské hranice.

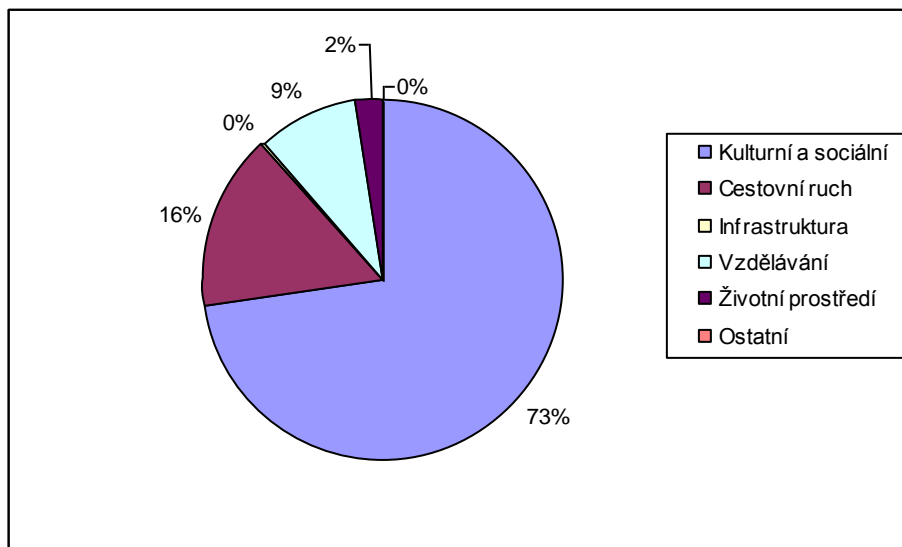
V období od roku 2007-2012 (poslední zasedání EŘV bylo 19. 6. 2012) jim bylo schváleno celkem 164 žádostí (projektů) od členských obcí Euroregionu Glacensis. Tyto obce mají podíl 24 % na celkovém počtu odsouhlasených žádostí. Na celkovém objemu odsouhlasených dotací se tyto obce podílejí 21,3 % procenty a řadí se mezi nejvíce aktivní, co se týká přeshraniční spolupráce v rámci Euroregionu Glacensis.

Analýza projektů přeshraniční spolupráce realizovaných v období 2007-2013

V programovacím období 2007-2013 využívají žadatelé z území euroregionu Glacensis zkušenosti a kontakty vytvořené během realizace malých projektů v rámci Iniciativ Phare CREDO, Phare CBC a INTERREG IIIA. U těchto malých projektů lze hovořit o přímém zapojení struktur Euroregionu.

Pro analýzu malých projektů byla využita stejná typologie jako pro analýzu období 2004-2006. V rámci Fondu mikroprojektů v Euroregionu Glacensis bylo v období 2007-2013 doposud schváleno a realizováno 326 projektů s celkovou dotací 5774221,72 EUR. Hlavní význam ve Fondu mikroprojektů má kategorie kulturních a sociálních projektů (73 %), následovaná projekty zaměřenými na cestovní ruch (16 %).

Graf č. 17: Typologie schválených a realizovaných mikroprojektů v období 2007-2013

Zdroj: Vlastní zpracování dle dat Euroregionu Glacensis

Je zde patrná určitá kontinuita v jednání jednotlivých žadatelů o finanční podpory. Stále chápou mikroprojekty jako nutně zaměřené na kulturní a sociální oblast. Kulturní a sociální projekty nejčastěji podporují spolupráci v oblasti kulturních akcí – festivalů, představení, slavností, výstav (v této oblasti se realizovalo 128 akcí), dále je to oblast zachování a obnovy historického dědictví (34 projektů), spolupráce v oblasti volnočasových, rekreačních aktivit a sportu (60 projektů) a spolupráce v oblasti spolkové činnosti (14 projektů). Přeshraniční setkávání občanů má za cíl udržovat, podporovat a posilovat vazby a vztahy v rámci tvorby sociálního kapitálu a fungování přeshraničních sociálních sítí. Řada akcí se opakuje a jednotlivá setkání se stávají tradicemi, které čerpají z minulého období přeshraniční spolupráce. Prohlubují se tak vztahy mezi jednotlivými partnery na obou stranách státní hranice. V oblasti cestovního ruchu jsou projekty nejčastěji zaměřeny na spolupráci v oblasti společné infrastruktury cestovního ruchu např. cyklostezek, turistických stezek a lyžařských tratí včetně vybavení mobiliářem (23 projektů), dále jsou to projekty pro tvorbu společných propagačních produktů (20 projektů) nebo projekty společné presentace na výstavách a veletrzích cestovního ruchu (9 projektů). Projekty zaměřené na vzdělávání se specializují převážně na přeshraniční spolupráci škol a mládežnických organizací, na výměnu studentů a vědeckých a pedagogických pracovníků školství. V této oblasti bylo realizováno 30

projektů. Relativně malá pozornost (realizovaných 7 projektů) je z hlediska přeshraniční spolupráce věnována oblasti péče o přírodu a krajinu, což pravděpodobně souvisí s pojetím trvale udržitelného rozvoje a relativně dobrou kvalitou životního prostředí v Euroregionu Glacensis.

Obdobně jako v předchozím sledovaném období nejvíce žadatelů o finanční podporu z evropské unie spadá do kategorie místních subjektů, pak následují neziskové organizace. Ostatní žadatelé jsou zastoupeni minimálně, což ukazuje na vzrůstající význam místních aktérů pro přeshraniční spolupráci a aplikaci principů endogenního rozvoje.

Komparace programovacích období

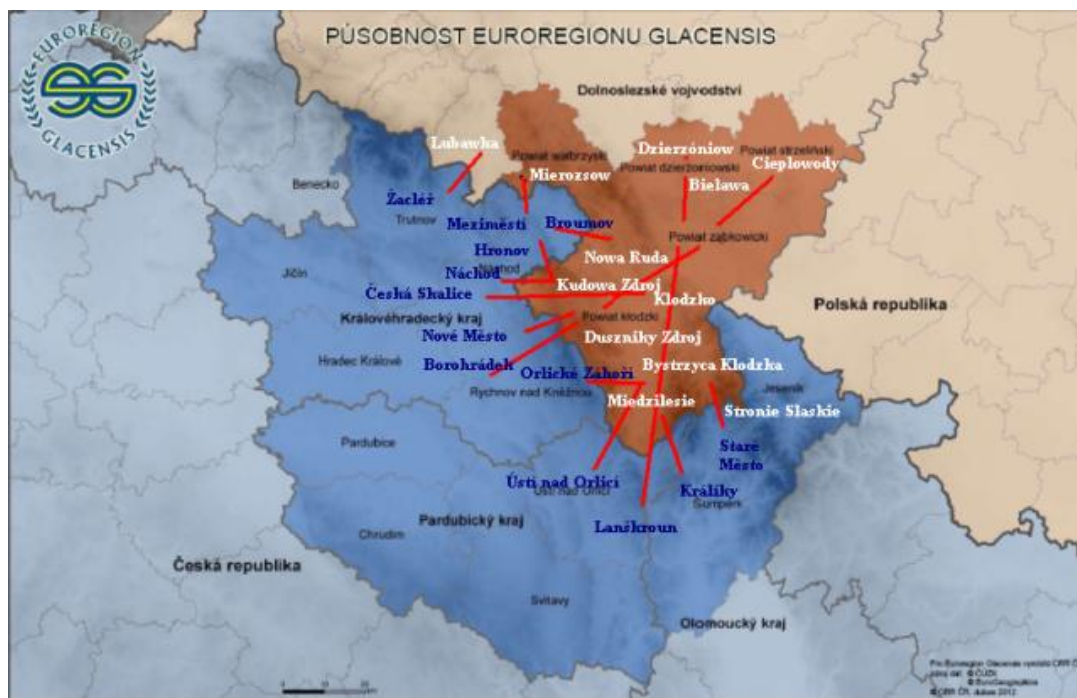
Provedená analýza realizovaných malých projektů ve dvou za sebou navazujících obdobích v sobě zahrnovala období vstupu České republiky do Evropské unie a současné programovací období do roku 2013. Délka sledovaných období je rozdílná, v prvním případě se jedná o časový interval dvou let, ve druhém o 6 let. Komparace bude založena na kvantitativní i kvalitativní analýze. U kvantitativních charakteristik – především počtu projektů a výše finančních podpor, je sledován jejich vývoj v určeném časovém období. U kvalitativních charakteristik je brán zřetel na klasifikaci žadatelů a typ projektů podle jejich zaměření.

V tomto období prošla přeshraniční spolupráce velkým rozvojem. Iniciativa INTERREG IIIA zaměřená na přeshraniční spolupráci se stala jedním z prioritních cílů regionální politiky EU – a to cílem Evropská územní spolupráce. Do regionální politiky EU byla také alokována větší finanční částka. Od vstupu České republiky do EU bylo schváleno a realizováno 438 malých projektů s podporou v rámci regionální politiky EU. Při porovnání obou období je zřejmé, že počet žádostí je s ohledem na délku jednotlivých období obdobný. V období 2004-2006 to bylo 112 projektů, v období od roku 2007 do posledního zasedání, které proběhlo 19.6.2012 to bylo 326 projektů. V prvním sledovaném období byly realizovány projekty s finanční podporou ve výši 28 mil. Kč, ve druhém se pak jedná o částku 144 mil. Kč. Je tedy zřejmé, že i u malých projektů došlo k navýšení finančních prostředků pro rozvoj Euroregionu.

Mezi kvalitativní charakteristiky sledovaných období lze zařadit typologii jednotlivých projektových žádostí a klasifikaci jejich žadatelů. Z výše uvedené analýzy je patrný nárůst projektů týkajících se kulturní a sociální spolupráce. Tento fakt svědčí o zvyšujícím se povědomí o významu budování lokálních společenství a podpory sociálního kapitálu v příhraničních oblastech Euroregionu Glacensis. Dochází také ke snižování podílu projektů se zaměřením na oblast životního prostředí, což je dáno buď kvalitním životním prostředím v oblasti, nebo preferencemi o rozvoj jiných oblastí v regionu. V obou obdobích jsou největšími žadateli o finanční podporu z Evropské unie místní subjekty, následují neziskové organizace. Vzhledem k prostorovému rozložení projektů, které se realizují nejvíce v příhraničních oblastech, dochází k nárůstu počtu vzdělávacích projektů (v prvním sledovaném období 1 projekt, ve druhém 30 projektů). V těchto oblastech je obecně horší vzdělanostní struktura, proto rozvojové projekty v této oblasti mohou pomoci tuto situaci zlepšit.

V rámci Euroregionu Glacensis lze na základě výše uvedených analýz určit nejvíce spolupracující obce na obou stranách hranice. Jedná se o partnerství obcí: Broumov – Nowa Ruda, Staré Město – Strojic Slaskie, Hronov – Bielawa, Králíky – Miedzylesie, Česká Skalice – Klodzko, Ústí nad Orlicí – Bystrzyca Klodzka, Nové Město nad Metují – Duszniki Zdroj, Orlické Záhoří – Bystrzyca Klodzka, Náchod – Kudowa Zdroj, Meziměstí – Mieroszów, Borohrádek – Cieplowody, Lanškroun – Dzierżóniów a Žacléř – Lubawka.

Obr. č. 4: Partnerství českých a polských obcí

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Euroregionu Glacensis

Zvyšující se zájem o přeshraniční spolupráci lze velice dobře dokumentovat na projektech týkajících se hospodářského rozvoje. Jedná se o projekt Česko-polských podnikatelských listů (od r. 2006, resp. 2004 do 2013), projekt „Vytvoření sítě Kontaktních center česko-polské hospodářské spolupráce“ (od r. 2009 do 2012). Díky tomuto projektu bylo např. vytvořeno 7 Kontaktních center (4 na českém a 3 na polském území), která zefektivňují spolupráci mezi jednotlivými partnery česko-polských projektů a nabízejí zájemcům z řad podnikatelů: zprostředkování obchodních kontaktů, poptávek a nabídek a jejich evidenci; poskytování informací a poradenství (legislativní, dotační, ...), pomoc při zakládání firem či jejich poboček; organizaci odborných seminářů, workshopů, konferencí, veletrhů; spolupráci s velvyslanectvími a MPO; celkem bylo uspořádáno více než 120 akcí, jichž se zúčastnilo více než 3 800 osob, převážně podnikatelů.

Případové studie projektů přeshraniční spolupráce

Jako první případové studie uvádím příklady spolupráce Euroregionu Glacensis s hospodářskými komorami a dalšími subjekty na horizontální úrovni vztahů, jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách.

Česko – polské podnikatelské listy

Rozvoj spolupráce a podnikání obecně závisí na informacích o podnikatelském prostředí daných oblastí. V začátcích česko-polské spolupráce bylo těchto informací o podnikatelském prostředí z druhé strany hranice málo, což souvisí jak s počtem akceschopných subjektů, tak také s rozvojem komunikačních technologií, ale i s koordinací spolupráce.

V programovém období Strukturálních fondů EU 2004-2006 (2008) v programu INTERREG IIIA Česká republika-Polsko, priorita Rozvoj místní společnosti v přeshraniční oblasti, opatření Podpora iniciativ místních komunit (mikroprojekty) byl spolufinancován časopis „Česko-polské podnikatelské listy“. Vydávala je Regionální hospodářská komora Severovýchodních Čech se sídlem v Rychnově nad Kněžnou. Partnerem na polské straně byl časopis Bulletin Przedsiębiorczy wydávaný SIPH Swidnica. Oba časopisy přinesly 4x za rok aktuální informace a kontakty týkající se přeshraniční česko-polské spolupráce v oblasti severovýchodních Čech a Dolního Slezska. Náplň byla výhradně směřována na rozvoj, aktivizaci a propagaci Česko-polského pohraničí. Jednalo se o tzv. zrcadlový projekt – probíhající na obou stranách hranice.

V r. 2006 činil příspěvek na projekt 564 060 EURO. Soukromé i národní veřejné prostředky nebyly žádné. V roce 2007 výše rozpočtu tvořila 757 160 Kč a výše dotace 543 870 Kč. Časopis byl rozesílán 2200 podnikatelům převážně Královéhradeckého kraje. Partnerem na polské straně byla opět Sudecka Izba Przemyslowo-Handlowav Swidniciy a časopis Bulletin Przedsiębiorczy. Na tuto činnost navázal projekt Česko-polské Podnikatelské listy 08-09. Opět 4x za rok byli zájemci informováni o možných kontaktech na konkrétní české i polské firmy, časopis obsahoval fotografie, reportáže, rozhovory. Byl distribuován adresně na přibližně 1700 konkrétních adres podnikatelů, starostů větších měst a obcí, na adresy ředitelů rozhodujících úřadů v Královéhradeckém kraji, politiků, krajských

zastupitelů a dalších významných osob v celém Královéhradeckém kraji a těsně sousedících krajích v rámci Euroregionu Glacensis. Dalších 500 ks časopisu sloužilo pro prezentační účely na seminářích a různých společenských akcích na české i polské straně hranice, zejména v podnikatelském prostředí. Celý časopis s mnoha důležitými informacemi byl opět prezentován na webových stránkách www.komora-khk.cz, na stránkách polského partnera www.siph.pl. Časopis měl rozsah 20 stran, z toho 14 stran obsahovalo informace z české strany a 6 stran z polské strany. Náplň polských stran po dohodě s partnerem zajišťoval partner SIPH Swidnica.

Krajská hospodářská komora Královéhradeckého kraje získala podporu pro návazný projekt na období 2010-2013, a to ze Strukturálních fondů (2007-2013) z programu OP ČR – Polsko (priorita „Podpora rozvoje podnikatelského prostředí a cestovního ruchu“, opatření „Rozvoj podnikatelského prostředí“). Jedná se o vydávání jednoho dvojjazyčného časopisu „Česko-polské podnikatelské listy - Polsko-czeski biuletyn przedsiębiorcy“, ve kterém jsou uvedeny dvojjazyčně informace z podnikatelského prostředí na obou stranách hranice. Realizátor spolu s partnerem vydají celkem 12 čísel časopisu vždy v rozsahu 28 barevných dvojjazyčných stran na formátu A4. Tato čísla vycházejí nákladem 6 000 kusů. Časopis je distribuován adresně na již přibližně 4 000 konkrétních adres. Oproti předcházejícímu období to je nárůst zájemců o 82 %.

Kontaktní centra Česko – polské hospodářské spolupráce

O koordinaci hospodářské spolupráce a podnikání se snaží v rámci Operačního programu přeshraniční spolupráce 2007 - 2013 Česká republika - Polská republika“ i další projekt: „Vytvoření sítě Kontaktních center Česko-Polské hospodářské spolupráce“ (2009-2012).

Na česko-polské hranici řadu let dochází k formální či neformální hospodářské spolupráci, kterou realizují na české straně okresní/krajské/regionální hospodářské komory, na straně polské hospodářské komory nebo agentury podporující regionální rozvoj. Jednotlivé složky pomáhají rozvoji příhraničního hospodářského růstu dle svých možností a znalostí, jejich činnost dosud nebyla koordinována. Cílem projektu je proto vytvořit síť Kontaktních center pro podnikatele, organizace i občany, u projektových partnerů standardizovat jejich

činnost a přispět k zvýšení hospodářského rozvoje a obchodní výměny mezi oběma zeměmi.

Projekt začal 1. května 2009 a skončil 30. dubna 2012, byl realizován na české straně na celé délce česko-polské hranice, na polské straně pak v kraji Jeleniogórsko-wałbrzyském. Díky projektu byla vytvořena Kontaktní centra, která od 1. září 2009 slouží k efektivní spolupráci mezi jednotlivými partnery projektu a pro podnikatelskou veřejnost sehrávají roli obslužného servisu, jsou zdrojem prvních informací při obchodním vstupu na druhý trh.

Kontaktní centra (celkem 7: 4 na českém a 3 na polském území) byla zřízena u jednotlivých partnerů projektu, jimiž jsou: Krajská hospodářská komora Královéhradeckého kraje (spadá do Euroregionu Glacensis), Krajská hospodářská komora Moravskoslezského kraje, Okresní hospodářská komora v Jablonci nad Nisou, Okresní hospodářská komora Jeseník, Krkonošská agentura pro regionální rozvoj (spadá do Euroregionu Glacensis), Kladská průmyslová a obchodní komora, Sudetská průmyslová a obchodní komora ve Swidnici (spadá do euroregionu Glacensis). Všechna centra nabízejí následující služby a produkty: mezinárodní podnikatelský informační servis včetně všeobecných informací o regionu; zprostředkování navazování kontaktů mezi podnikateli; předávání nabídek a poptávek konkrétních firem mezi jednotlivými zeměmi, poradenství v oblasti zakládání; provozování a zrušení podnikatelské činnosti zahraničními podnikateli v ČR a českými podnikateli v zahraničí; pořádání a zprostředkovávání kurzů, školení, seminářů, workshopů, výstav a zájezdů na veletrhy; informační servis týkající se záležitostí spojených s celními předpisy a poradenství; informační servis týkající se státní podpory v jednotlivých zemích; informační servis o zahraničním styku a právních předpisech platných v jednotlivých zemích; informační servis o výrobcích a spolupráci z CzechTrade, Czech Invest a dalšími agenturami pro podporu podnikání. Za tři roky bylo v rámci projektu uspořádáno více než 120 akcí, jichž se zúčastnilo více než 3 800 osob, převážně podnikatelů. (Kontaktní centrum česko-polské spolupráce, 2012).

Závěr: Na těchto dvou projektech je zřejmé, že přeshraniční česko-polská spolupráce postoupila na rozdíl od úvodních let období 2004 -2006 na kvalitativně vyšší úroveň a odehrává se nejen na dříve převažující úrovni kulturních, rekreačních

a sportovních akcí, ale stále větší měrou zasahuje i do hospodářských a průmyslových oborů.

Dotazníky a rozhovory se starosty obcí a dalšími představiteli členů Euroregionu Glacensis

Z důvodu získání konkrétních zkušeností a názorů na možnosti a rozvoj česko-polské přeshraniční spolupráce napříč širokým spektrem obcí české části euroregionu Glacensis, jsem obeslala všech 110 obecních/městských úřadů shodnými dotazníky. V průběhu 2 měsíců se mi navrátilo 25 vyplněných dotazníků, což je 22 %. O důvodech je možné spekulovat – vidím je jak v časových možnostech starostů obcí, tak i v nezájmu o vyplňování dotazníků, které není nezbytně nutné při veškeré „povinné“ administrativě zpracovat. Nicméně, se starosty či zástupci obcí pověřenými zastupováním obce ve věci spolupráce v rámci euroregionu Glacensis, kteří dotazník zaslali zpět, bylo možné dále pokračovat v rozhovorech. Rozhovory byly taktéž provedeny s představiteli dalších členů Euroregionu Glacensis (pracovníci Správy KRNAP, muzeí atd.). Výstupy jsou uvedeny v závěru této práce.

V rozhovorech, které se týkaly konkrétních projektů v rámci podpory z euroregionu Glacensis, bylo cílem od lidí, kteří se na vzniku a plnění projektu podíleli a mají tedy vlastní zkušenosti, získat názory na úlohu, výhody a nevýhody těchto projektů. Rozhovor byl směřován na následující témata: vznik projektu, financování projektu, vzájemná komunikace partnerů, výsledky a přínosy projektu, funkce EU – potažmo euroregionu, pozitivní i negativní zkušenosti.

Projekt Via fabrilis, „Cesta řemeslných tradic“

Idea projektu vycházela z osobních poznatků a zkušeností ředitelky muzea keramiky v polském Boleslawci a etnografky a historika Krkonošského muzea ve Vrchlabí týkajících se aktuálního neutěšeného stavu dokladů tradiční lidové kultury a řemeslné výroby na území severní polské strany Krkonoš a české části západních Krkonoš.

Na české straně myšlenka zapadala do obsahu Usnesení vlády České republiky ze dne 11. června 2003 č. 571 ke Koncepci účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v České republice i do stanoviska Ministerstva kultury, že jakkoliv podporovaná vědecká činnost nemůže nahradit praktickou péči o tradiční lidovou kulturu, zejména její předávání z generace na generaci, a že z projevů tradiční lidové kultury jsou v současnosti nejvíce ohrožena tradiční lidová řemesla. (S ustáváním praktické řemeslné činnosti a vymíráním posledních řemeslníků beze stopy mizí znalost technologií a materiálů spojených s lidovým řemeslem).

Projekt „Via fabrilis“ („Cesta řemeslných tradic“) spadal do Oblasti podpory 2.2: „Podpora rozvoje cestovního ruchu“, Specifického cíle „Rozšíření nabídky cestovního ruchu v česko-polské příhraniční oblasti“ – s konkrétním zaměřením na uchování a prezentaci projevů tradiční lidové a měšťanské kultury v oblasti řemeslné výroby na území středních a západních Krkonoš a přilehlého podhůří na české straně a jizerskohorského podhůří na polské straně.

Ačkoli prvotní myšlenka se zrodila na polské straně, vzhledem k širšímu ekonomickému zázemí na Správě KRNAP bylo vedoucím partnerem projektu Krkonošské muzeum při Správě KRNAP ve Vrchlabí a Muzeum keramiky v polském Boleslavci projektovým partnerem. Hlavním projektovým manažerem za LP a KRNAP byl Ing. Josef Taláb z Regional Development Agency v Trutnově, který zajišťoval již před tím několik úspěšných projektů pro Správu KRNAP.

Dle slov tehdejší ředitelky a etnografky Krkonošského muzea, PhDr. Jany Sojkové, která byla pověřena odborným dohledem nad realizací projektu, nespornou výhodou bylo, že spolupráce mezi Krkonošským muzeem ve Vrchlabí a muzei na polské straně probíhala nezávisle na evropských programech již řadu let a lidé se tedy znali. Od r. od r. 1991 to byly kontakty s Krkonošským muzeem v Jelení Hoře, od r. 2002 pak vzájemné exkurze a spolupráce s Muzeem keramiky v Boleslavci.

Z rozhovorů vyplynulo, že rozdílnost jazyků zde nehrála žádnou podstatnou roli, při pomalejší mluvě lze bez větších problémů vzájemně rozumět češtině i polštině. Na tvorbě oficiálních dokumentů se pak podílel překladatel. Komunikace probíhala především formou společných setkání v Boleslavci či ve Vrchlabí, dále samozřejmě s využitím internetu, příp. telefonů. Protože veřejná doprava mezi

jednotlivými aktéry spolupráce není časově jednoduchá, doprava na setkání byla vždy řešena služebními či soukromými automobily.

Jak přípravná fáze projektu, tak jeho realizace by se dle dotazovaných neobešla bez zkušeného projektového manažera. Jeho nezastupitelná úloha spočívala v přípravné fázi v účasti na jednáních, poskytování informací, v sestavování žádostí a povinných příloh projektu, v koordinaci aktivit ostatních členů týmu. V realizační fázi pak zajišťoval administrativně-ekonomický dohled nad realizací projektu tak, aby byly dodrženy všechny podmínky projektu.

Vrchlabí od Boleslavce dělí vzdálenost ca 120 km. Na české straně této trasy vybrali odborní pracovníci krkonošského muzea kromě Vrchlabí další lokality, které by svou tradicí řemesel, charakteristických pro region, naplnily záměr projektu. Byly to Jilemnice – konkrétně Krkonošské muzeum patřící pod Správu KRNAP, které prezentuje řemeslnické cechy, textilní výrobu a výrobu lyží (expozice), obec Poniklá, v níž firma RAUTIS oživila tradiční perlařství (např. výrobu vánočních ozdob z foukaných perel) a kde je návštěvníkům umožněna exkurze do provozu, tamtéž soukromé muzeum J.Pičmanové, zaměřené na výuku pracovních postupů vybraných rukodělných výrob, dále Vlastivědné muzeum ve Vysokém nad Jizerou, v němž je expozice bačkorářství, navlékání korálků, řemeslnických cechů, Paseky nad Jizerou s expozicí Krkonošského muzea – Památníku zapadlých vlastenců věnovanou houslařství, soustružnictví dřeva, přadláctví a tkalcovství a navlékání korálků a Harrachov – s expozicí Správy KRNAP zaměřenou na dřevařství, Muzeem skla při Sklárně Novosad & syn, kde probíhají exkurze do provozu sklárny. V přípravné fázi se počítalo i s Hornickým muzeem Harrachov, kde byla součástí expozice hornictví i prohlídková štola, ale ukázalo se, že muzeum již neexistuje. Nosným programem Krkonošského muzea ve Vrchlabí pro lokalitu Vrchlabí byla rekonstrukce kulturní památky tří historických domků na náměstí Míru ve Vrchlabí (se sídlem Hlavního informačního střediska Správy KRNAP), přesněji vnitřní rekonstrukce čp. 224 a 222 a dostavba repliky čtvrtého historického dřevěného domku s hrázděným štítem (byl zbořen v r. 1957) na jeho původním místě, tj. v řadě se zachovalými třemi domky. Prostory nového domku mají plnit funkci depozitáře původního krkonošského nábytku a nástrojů dalších původních řemesel, ovšem s tím, že tyto depozitáře budou tzv. otevřené, tj. za doprovodu odborného průvodce přístupné návštěvníkům. To

představuje zcela nový přístup k prezentaci muzejních sbírek. Další prostory podle projektu mají sloužit – a skutečně slouží – celoročně k pořádání krátkodobých, povětšinou několikaměsíčních tematických výstav a k pořádání přednášek.

Polská strana do své části projektu zahrnuje kromě Boleslawce obce Lwówek, Wleń, Jelenia Góra, Lubomierz a Szklarska Poręba. V Boleslavci byl do projektu začleněn vznik řemeslných dílen zaměřených na hrnčířství, tkalcovství, hutnictví železa, sklářství, pivovarnictví a zpracování kamene. Za tím účelem byla naplánovaná oprava budovy z počátku 20. st. v centru města, kde měly být vytvořeny minimálně výstavní prostory. Spolu s českým partnerem pak na dalších zastávkových bodech trasy opět presentace tradice tkalcovství, vlásečnicoví, hutnictví železa, pivovarnictví, ale i mědiryctví, hodinářství, stolařství, výroby nábytku. Kromě toho bylo naplánováno pořádání společných tematických výstav, zapojení dalších muzeí v regionu do náplně projektu, výroba informačních tabulí o tradici řemesel pro všechna místa na trase Via fabrilis, tištěných informačních “skládaček“ o trase a prezentovaných tradičních řemeslech v 3 jazykových mutacích (čeština, polština, němčina), které by pokrývaly co nejširší paletu návštěvníků a turistů (viz příloha – fotografie). Protože Krkonoše kromě Čechů a Poláků hodně navštěvují Němci, Holanďané a díky Trouville – partnerskému městu Vrchlabí – i Francouzi, chtěli jsme také materiály ve francouzštině nebo alespoň v angličtině, ale to bylo manažerem zamítnuto.

Velmi náročné bylo hlídat termíny – pravidelně poskytovat ve stanovených termínech informace o plnění projektu kontrolorům, Evropské komisi, Evropskému účetnímu dvoru, auditnímu orgánu, platebnímu a certifikačnímu orgánu a dalším národním kontrolním orgánům. Dále bylo třeba dodržovat podmínky v souladu s Programovým dokumentem a Programovým dodatkem pro OPPS ČR-PR, např. dle čl. 57 odst. 1 nařízení Rady (ES) č. 1083/2006 udržovat existenci výsledků po dobu pěti let od data ukončení fyzické realizace projektu uvedeného v Rozhodnutí o poskytnutí dotace, každý z partnerů musel zajistit po celou dobu pojištění své části nabytého majetku.

Projekt byl dotován z EU částkou 615 tisíc EUR, z toho 500 000 EUR pro českou stranu a 115 000 EUR pro Polsko. Spoluúčast, resp. předfinancování ve výši

10 % nákladů zajistila Správa KRNAP. I tato podmínka finanční spoluúčasti a předfinancování byla jedním z důvodů, proč vedoucím partnerem byla ekonomicky silnější Správa KRNAP než muzeum Boleslawiec. Přímá spolupráce s obcemi se v tomto projektu týkala pouze dvou obcí, protože hlavní subjekty spolupráce – muzea keramiky v Boleslawci a Vlastivědné muzeum ve Vysokém nad Jizerou – jsou spravovány městy. Ostatní objekty na české straně, které mají výstavní prostory, patří buď pod Správu KRNAP, nebo jsou samostatnými právními subjekty. Role ostatních obcí, v nichž jsou jednotlivá zastavení, zde byla oficiální – představitelé obcí se zúčastňovali a zúčastňují všech veřejných akcí spojených s projektem, ať to bylo zahájení realizace projektu, vernisáže dílčích výstav, otevření historického domku ve Vrchlabí apod.

Časový harmonogram projektu byl následující:

2008	zahájení projektu (jednání s institucemi zapojenými do projektu)
2009	Vrchlabí – zahájení výstavby nového objektu na nám. Míru čp. 222a (poloroubený dům s hrázděným štítem)
2009	příprava nové expozice v domku čp. 224, nám. Míru Vrchlabí
21. V. 2009 Vrchlabí	slavnostní otevření česko-polského projektu
1. VII. 2009 Vrchlabí	slavnostní otevření nové expozice „Z tvorby krkonošského lidu“ v čp. 224, nám. Míru
VII.–VIII. 2009 Vrchlabí	Řemeslnické léto (předvádění rukodělných prací)
VIII. 2009 Boleslavec	Řemeslnické léto (předvádění rukodělných prací)
IX.– XII. 2009 Boleslavec	výstava Boleslavecká keramika
XII.– I. 2009/2010 Boleslavec	výstava Krkonošské betlémy
IV.–VI. 2010 Vrchlabí	výstava Boleslavecká keramika ve sbírkách českých muzeí
IV.– VI. 2010 Boleslavec	výstava Vrchlabští mědirytci
V. 2010 Vrchlabí	slavnostní otevření nového objektu čp. 222a, vernisáž expozic
VI. Boleslavec	Řemeslnické léto (předvádění rukodělných prací)

Výsledek projektu: Podařilo se zachovat část charakteristických projevů tradiční lidové kultury Krkonoš a Podkrkonoší na české i polské straně a přispět tak typickými rysy této oblasti k obohacení kulturní rozmanitosti Evropy, položit základ k aktivitám, které budou přispívat přirozenou cestou k uchování kulturních tradic – tradičních řemesel v této oblasti – a k jejich předávání jak v rámci jedné generace, tak mezigeneračně. Na české straně západních Krkonoš má uchovávání tradic větší možnosti než na straně polské, což je dáno odlišným historickým vývojem oblastí. Západní česká část Krkonoš nebyla výrazně zasažena vysídlováním a dosídlováním po II. světové válce. Ve východní části Krkonoš a hlavně na nynější polské straně bylo těsně po válce odsunuto prakticky veškeré obyvatelstvo německého původu, které zde mělo více jak 400 let staré kořeny. Nové dosídlení polskými občany nemělo prakticky na co z polské tradiční kultury v této oblasti navazovat. Proto prezentace původních řemesel typických pro tuto část Polska a jejich další dokladování není tak efektivní, jak předpokládal projekt. Na české straně se navíc určitě pozitivně projevila skutečnost, že již řadu let organizuje Krkonošské muzeum ve Vrchlabí tzv. Řemeslné léto, kde každoročně po celý červenec a srpen v prostorách zmíněných tří - dnes už čtyř - domků prezentují své výrobky a také výrobu přímo ukazují znalci lidových řemesel.

Projekt Via fabrilis byl ukončen podle plánu v r. 2010, byl k němu vydán propagační materiál, který představuje každé z 8 českých a 7 polských zastavení na trase – viz příloha. Každý materiál týkající se tohoto projektu, musí být označen jeho logem, znakem a názvem příslušného EU programu a znakem Euroregionu Glacensis. V plánu obou partnerů – muzea ve Vrchlabí i Boleslawci, je navázání na úspěšný projekt projektem Via fabrilis II.

Spolupráce KRNAP (Krkonošský národní park) a KPN (Karkonoski Park Narodowy) ve strategickém období 2007-2013.

Krkonošský národní park (člen Euroregionu Glacensis) byl založen r. 1963, polský KPN o 5 let dříve v r. 1959. Důvodem byla na obou stranách ochrana jedinečných přírodních a kulturních hodnot prostředí Krkonoš /Karkonosz a jejich podhůří. Oba národní parky jsou spravovány Správami Národních parků. Spolupráce

probíhala na různé kvalitativní úrovni po celou dobu existence NP. Krizovým obdobím byly roky 1968-1989, kdy odborná spolupráce i turistické využití příhraniční oblasti bylo silně ovlivněno politickou situací. Rozvoj spolupráce mezi KRNAP a KPN po změně politického systému v Polsku i Československu, resp. nově vzniklé České republice, přijetím do EU a vstupem do Schengenského prostoru se rychle zlepšoval a graduje v současnosti v programovém období 2007-2013.

V rámci Cíle 3, Operačního programu Přeshraniční spolupráce 2007-2013, Česká republika – Polská republika je Správa KRNAP spolu s partnerským KPN nositelem 4 projektů: Společné vzdělávání pracovníků Správy KRNAP a KPN (2009-2014), Bezpečné Krkonoše II. – traumaplán (2011), Krkonoše v INSPIRE - společný GIS v ochraně přírody (2010-2013) a Rozvoj turistické infrastruktury KRNAP a KPN – Klášterní zahrada a geologická expozice (2010- 2012).

Celkově jsou projekty podpořeny z EU následujícími finančními částkami 251 966,66 € na projekt vzdělávání., 750 000 Kč na Bezpečné Krkonoše II, Projekt Krkonoše v INSPIRE je dotován částkou 1,28 mil. EUR, z toho z Evropského fondu pro regionální rozvoj (ERDF) částkou 1,08 mil. EUR, celkové náklady na projekt Rozvoj turistické infrastruktury dosahují 743 244,51€ (z toho 668 919,51€ dotace EFRR + 74 325,51€ z vlastních zdrojů).

Společné vzdělávání pracovníků Správy KRNAP a KPN si vytyčilo za cíl jazykově propojit českou a polskou stranu Krkonoš ještě více, než je nyní na evropské úrovni vnímáno. KRNAP a KPN jsou brány jako celek a komunikace v terénu (návštěvnost z Polska i ČR na obou stranách stoupá) i mezi subjekty NP je velmi častá. Po celou dobu 4 let bude probíhat profesionální jazykové vzdělávání pracovníků, výměnné stáže, společná školení pro oba NP (vybráni jsou pracovníci, kteří přijdou nejčastěji do styku s návštěvníky – strážci, lesníci, ochrana přírody, ekologická výchova). Další krok je společný česko-polský terminologický slovník 2000 ks a vydání česko-polského návštěvního řádu Krkonoš v počtu 50 000 ks, vytvoření společného loga a další publicita.

Projekt Bezpečné Krkonoše II je již ukončen. Ve spolupráci s HS a jednotlivými složkami IZS byly v terénu na strategicky dostupných místech (turistické cesty) označeny tzv. traumatologické body, které jsou nejsnadněji

a nejrychleji dostupné pro jednotlivé složky IZS. Je zde umístěna tabulka SOS, na které jsou uvedena národní telefonní čísla pro nahlášení mimořádné události jednotlivým složkám IZS, číslo na horskou službu i na informační středisko. Dále je zde uvedena i GPS souřadnice. Všechny složky tak budou v případě potřeby pracovat se stejnými podklady. Ke každému bodu byl zpracován traumatologický a poplachový plán a byl zanesen do vrstvy mapového systému GIS. Projekt navázal na aktivity bezpečné Krkonoše I, během něhož v r. 2010-11 došlo ke školení terénních pracovníků Správy KRNAP a KPN v oblasti poskytnutí první pomoci, čímž se zvýšila účinnost se složkami IZS. Cílem je zvýšit bezpečnost návštěvníků Krkonoš/Karkonosz, resp. v česko-polském příhraničí.

Ke zvýšení informovanosti návštěvníků směřuje i projekt Rozvoj turistické infrastruktury. Zahrnuje opravu a budování cestní sítě včetně opravy mostku v klášterní zahradě ve Vrchlabí, vybudování atypického altánku a nášlapné stezky pro environmentální výchovu, založení rastrového záhonu bylin a zřízení geologické expozice s informačními panely a letákem – na straně české a přestavbu budovy z 19. století na informační středisko v Karpaczi, volně stojící domek u zmíněného IS na Domek laboranta, založení stezky léčivých bylin a keřů na straně polské.

Projekt Krkonoše v INSPIRE je orientován na odborné pracovníky obou správ a externí specialisty. Prostředkem pro úspěšnou správu národních parků a ochranu jejich přírody a kulturního dědictví je Geografický informační systém (GIS), který je ve vzájemné spolupráci vyvíjen již od roku 1999. Pro další rozvoj je nutná harmonizace datových sad Bilaterální Biosférické Rezervace Krkonoše/Karkonosze tak, aby management ochrany přírody byl jednotný a integrovaný ve stanovených 10 vrstvách (Natura 2000, fauna, flóra, mokřadní ekosystémy, lesnictví, geologie, geomorfologie, pedologie, infrastruktura, cestovní ruch). Hlavní cíl projektu je posuzování Krkonoš/Karkonosz jako jednotného území. Data budou harmonizována dle směrnice Evropské unie INSPIRE o prostorových informacích a správnou implementaci zajistí třetí partner projektu UNEP/GRID z Varšavy. Nutné je zajištění software, hardware, dostatečné kapacity sítí a zdrojových dat. Realizace projektu je rozčleněna do 5 etap. Výsledné integrované geoinformační vrstvy budou umístěny na novém MapServeru přístupném pro široký okruh osob z Česka i Polska.

Z rozhovoru s Ing. M. Válkem z GIS pracoviště Správy KRNAP vyplývá, že: s návrhem na sjednocení dat na české a polské straně Krkonoš přišel zástupce české strany. Potřeba sjednocení vycházela z praxe, protože prakticky ve všech oborech zákresy v mapách, nebo mapy či letecké snímky, končily na hranicích jednoho nebo druhého státu. Úroveň zpracování dat je na obou stranách Krkonoš častokrát rozdílná, záleží jednak na metodice zpracování a pak na technickém vybavení. Poláci např. měli k dispozici již před několika lety tzv. laser scanning – snímky krajiny zbravené pomocí zobrazovací techniky vegetace. GIS záležitosti v projektu zajišťuje na české straně, resp. na Správě KRNAP dva lidé, na polské 3 specialisté ze Správy KPN a hlavní vedoucí z Varšavy. V kontaktu jsou prakticky každý týden, komunikují přes skype, každý ve svém jazyce. Pokud je nějaký problém, použijí angličtinu. Po 3 měsících se pravidelně konají jednodenní osobní pracovní setkání, kterých se účastní i hlavní vedoucí z Varšavy. Na všech konferencích nebo prezentacích vždy vystupují jednotně – i v případě neúčasti druhé strana, vždy jsou informace podávány za strany obě. Projekt je financován z 85 % z EU, vlastní zdroje KRNAP tvoří 5 %, polská strana (dva partneři) kryje zbývajících 10 %.

Dalším velmi kladně hodnoceným projektem, který byl Správou KRNAP dokončen v r. 2010, je projekt „Krkonoše bez bariér“ spolufinancovaný v rámci Cíle 3, programu „Překračujeme hranice“ z prostředků ERDF prostřednictvím Euroregionu Glacensis. Rozhovor s jeho autorem, Ing. M. Skalkou, vedoucím pracoviště environmentálního vzdělávání Správy KRNAP proběhl ve Středisku ekologické výchovy Správy KRNAP na Rýchorách březnu 2012. Projekt vznikl po zjištění, že v České republice žije přes 1 000 000 lidí se sníženou pohyblivostí – tělesně postižení, senioři i malé děti. Turistické mapy jim neřeknou nic o povrchu cest, a tedy nelze podle nich plánovat túry. Projekt Krkonoše bez bariér popisuje deset vybraných cest na české straně Krkonoš a 9 na polské straně tak, aby lidé předem věděli, jaká je jejich kvalita a povrch, jak je trasa dlouhá a náročná. Proto byly vybrány a zmapovány cesty v Krkonoších, které jsou sjízdné i pro osoby se sníženou pohyblivostí. Těmto lidem se tak umožní přístup i do oblastí, do kterých se nikdy předtím nedostali.

Území, jehož se uvedené projekty týkají (česká i polská část) zaujímá plochu 631 km² (území KRNAP 454 km²). Roční návštěvnost obou parků přesahuje

7 miliónů osob, z čehož ca 5 milionů připadá na českou stranu Krkonoš. Důležitost spolupráce obou Správ národních parků v usměrňování pohybu návštěvníků, zajištění jejich bezpečnosti v území, poskytování dostatečných informací o přírodních a historických hodnotách území je pro udržitelný rozvoj oblasti nezbytný. Podpora ze strany EU prostřednictvím dotačních programů v tomto případě má obrovský pozitivní dlouhodobý dopad na široké vrstvy obyvatel.

Přítomnost Správy KRNAP ve městě Vrchlabí, jednoho z pomyslných „vstupních bran do Krkonoš“ je velkým plusem i z hlediska spolupráce tohoto města s polským městem Kowary. Této spolupráce se týká následující případová studie.

Spolupráce obcí (měst) Vrchlabí – Kowary

Rozhovor byl veden s místostarostou Vrchlabí PhDr. M. Vávrou dne 11. 5. 2012. Spolupráci s polskou stranou v oblasti Krkonoš se věnuje v aktivně více než 12 let, Polsko - jeho historii, krajinu, lidi jako celek ale z vlastního zájmu poznával již před tím, včetně studijních cest v Polsku. Tyto zkušenosti a znalosti považuje rozhodně za velkou devizu pro současnou spolupráci. Rozhovor se nesoustředil pouze na jeden z řady projektů, které obě města řeší, ale i na širší souvislosti a problematiku spolupráce v celé oblasti české i polské části Krkonoš.

Přeshraniční spolupráce s Polskem má obecně svá specifika, vycházející z územního členění na kraje, okresy, obce, svazky obcí na české straně a powiatů (daly by se přirovnat k okresům) a gmin (odpovídající našim střediskovým obcím) či wojwodství (obdoba našich krajů) na straně polské. České uspořádání je tedy o jeden mezistupeň složitější, resp. na polské straně je vytvořena přehlednější územní struktura. Toto uspořádání má vliv např. na četnost vzájemné komunikace v daných úrovních. Konkrétně, co se týká oblasti Krkonoš, ty územně na české straně spravují dva kraje – Královéhradecký a Liberecký, na polské celá oblast Krkonoš a předhůří (Jeleniogorská kotlina) spadá v rámci Dolního Slezska do jednoho powiatu – Jelenia Gora. Rozlohou i počtem obyvatel jsou obě území – české i polské – zhruba stejné, ale u nás ho tvoří 41 obcí s ca 65 000 obyvatel (jsou členy velkého Svazku měst a obcí), na polské straně ale jen 7 gmin. To například znamená, že na polské straně se zástupci gmin pravidelně scházejí každé 2 měsíce, zatímco na české straně je

vyloučeno, aby se zástupci tak velkého počtu obcí (zmíněných 41) scházeli po 2 měsících. V tomto ohledu jsou Poláci akceschopnější.

Další rozdíl je např. v hlavním zaměření činnosti měst a obcí Krkonoš na české straně a svazku krkonošských gmin na straně polské. Prioritou českých obcí je především rozvoj turismu a jeho propagace. Prioritou polského svazku je řešení odpadového hospodářství celé Jeleniogorské kotliny a turistické využití Krkonoš je na druhém místě. U nás zmíněné odpadové hospodářství se řeší spíše na úrovni samostatných obcí.

Přeshraniční spolupráce v této oblasti má i další specifika, vyplývající z územního členění. Česká část Krkonoš, která spadá do působnosti Euroregionu Glacensis – tedy i Vrchlabí – se např. „zodpovídá“ v rámci mikroprojektů vedení (sekretariátu) v Rychnově nad Kněžnou. Partnerské polské město Kowary se nezpovídají polskému regionálnímu centru Glacensis v Klodzku, ale powiatu Jelenia Gora (euroregion Nisa).

Nyní tedy ke konkrétní spolupráci Vrchlabí a Kowar. S myšlenkou na spolupráci města Vrchlabí s některým polským partnerem přišel před několika lety právě pan Vávra. Kowary jsou vlastně jediným blízkým velkým městem na polské straně Krkonoš (leží 15 km od hranic) které např. počtem obyvatel zhruba odpovídají Vrchlabí (Kowary mají ca 12 500 obyvatel, Vrchlabí ca 12 360 obyvatel). Mají zhruba i stejně dlouhou historii. Kowary byly oficiálně založeny roku 1513 českým a uherským králem Vladislavem Jagellonským, Vrchlabí bylo povýšeno na město r. 1533, příští rok bude slavit 480 výročí založení. Obě města mají hornickou minulost. Obě města využívají zájem o turistický ruch, ale pro spolupráci je důležitá infrastruktura – školy, kulturní zařízení apod. Podobný rozsah aktivit a náplní lze těžko hledat v malých obcích. Čeští představitelé města oslovili před 5 lety starostu Kowar pana Mirosława Góreckého a jeho kolegu s návrhem na spolupráci. Poláci se myšlenky velmi rychle ujali a vypracovali „Memorandum o přátelství, porozumění a spolupráci. To bylo slavnostně podepsáno. Stojí v něm mj., že ... „obě města se při respektování dobrého sousedství zavazují společně podporovat rozvoj česko-polského pohraničí s cílem posilovat jeho konkurenceschopnost a rozvíjet partnerskou spolupráci jeho obyvatel.“

Spolupráce se tedy začínala ve 4 lidech, poté se zapojili pracovníci městského úřadu – tedy desítky lidí a v současnosti se spolupráce týká už stovek lidí. Velice důležitá je v tomto směru „stabilita“ starosty. Pan Gorecky je zkušený starosta, řadu

let pracoval jako velitel na hraničním přechodu, zná tedy českou mentalitu, velice dobře rozumí česky. Ve vedení města Kowary v současnosti pracuje i právník, který byl na dlouhodobé stáži jako student v Čechách. To jsou všechno momenty, které dávají dobrý základ spolupráci.

Z úvah, na čem by spolupráce mohla být postavena, v první fázi zvítězil cestovní ruch. Podařilo se vytvořit a instalovat v obou městech velké informační tabule (stojí na svých původních místech dodnes). Další společné projekty směřovaly do oblasti kultury. Do spolupráce byl vtažen kulturní dům „Střelnice“ ve Vrchlabí a jeho protějšek v Kowarech. Tamní kulturní dům má ale širší působnost – slouží jako hudební centrum, kulturní centrum, knihovna, dům dětí a mládeže, základní umělecká škola. Současný projekt je zaměřený na spolupráci základních škol (týká se např. výměnných pobytů, společných akcí na českém i polském území). Další projekt odstartuje na podzim a bude zaměřen na oslavy 500 a 480 let založení obou měst.

Pro rozvoj vztahů Vrchlabí – Kowary je důležitá spoluúčast euroregionu Glacensis na financování některých projektů. Jedním z nich je vydávání periodika „Krkonosská sezóna“, které je určeno návštěvníkům Krkonoš bez ohledu na správní rozčlenění. Je vydáváno v češtině, polštině a němčině dvakrát ročně, zahrnuje zimní sezónu a sezónu jaro/léto/podzim. Na 16 stranách A3 dostávají návštěvníci všechny důležité aktuální informace o Krkonoších na české i polské straně a dění v nich, i o všech projektech, které na území Krkonoš ve vztahu k turistice probíhají.

Pro Vrchlabí je velice důležitá spolupráce se Správou KRNAP, protože region Krkonoš, resp. jeho atraktivita přírodovědná, možnosti turistického i sportovního vyžití v průběhu celého roku, poskytují pracovní příležitosti místním obyvatelům. Ale vše musí probíhat v souladu se zájmy ochrany tohoto jedinečného území. Určitě ke spolupráci přispívá i fakt, že Správa KRNAP má sídlo přímo ve Vrchlabí, a kontakty jsou proto velice úzké.

Poznatky ze spolupráce lze shrnout následovně: prvním silným motivem jsou peníze, které lze z prostředků Evropské unie prostřednictvím Euroregionů – získat. A získání je v prostoru hranic snazší prostřednictvím přeshraniční spolupráce. Důležité je, že obě strany – česká i polská – vidí budoucnost a prostor pro „byznys“ na obou stranách. Polská klientela na českém území se pro rozvoj regionu stává stále důležitější.

Druhým motivem je „evropanství“. Nejde jen o to, aby se oficiálně potkávali starostové a úředníci úřadů, jde o to, aby se vytvořily vazby mezi lidmi. Musí tam být cesta i mezilidsky, přes širokou veřejnost. V současné době ještě podle mého názoru mezilidské vztahy a hmotné statky nelze oddělit. Kdyby nebylo však nebylo finančních prostředků, asi by přeshraniční spolupráce nefungovala. Proto už probíhají kroky k pokračování spolupráce po r. 2013 v nějaké návazné formě na současnost.

Rezerva spolupráce je v tom, více se vzájemně poznat. Obecně se dá říci, že častokrát má česká strana pocit, že už má všechny náležitosti projektu hotové, zatímco polská strana se dostává do časového stresu. Oni to tak ale nevnímají, a naopak mají pocit, že situace je právě opačná. To ale nic nemění na skutečnosti, že Poláci jsou v jednáních a komunikaci velice přátelští, pohostinní, slušní.

Výstupy ze zpracování dotazníků, rozhovorů a případových studií:

Z výše zmíněných případových studií vyplývá, že primárním podnětem k uvažování o podání projektu je většinou potřeba peněz na konkrétní věc nebo akci jednoho subjektu. Přeshraniční spolupráce je jedna z vhodných možností především pro obce v blízkosti hranic, jak financování zajistit. Na základě teoretické možnosti získat finance se potenciální žadatel začne seznamovat s podmínkami získání dotace a podle nich korigovat své představy. V případě přeshraniční spolupráce kontaktuje svého již existujícího spolupracovníka (instituci), nebo jej začne vyhledávat. Opačný postup, že by byl předem vymyšlený společný projekt spolupráce a na něj se sháněly peníze, je méně častý, ale existuje – viz počátek spolupráce měst Vrchlabí a Kowary iniciovaný ze strany 2 zástupců města Vrchlabí, nebo projekt INSPIRE, jehož autorem byl vedoucí GIS pracoviště Správy KRNAP.

Je zřejmé, že menší projekty jsou postaveny na využití lokálního endogenního přírodního, historického nebo kulturního potenciálu v kombinaci s využitím potenciálu lidského té které obce či města. Koncept centrálního plánování a střediskových obcí s rozvojem demokracie na počátku 90. let na našem území padl, zodpovědnost za rozvoj obce leží velkou měrou na obci samé. Chce-li uspět a rozvíjet se, pak tedy musí maximálně využívat potenciál, který má v dosahu. Malé

obce jsou takto častokrát v nevýhodě oproti obcím větším, což naznačuje analýza počtu obyvatel v obcích zapojených do euroregionu k počtu získaných projektů.

Dosáhnout na projekt, získat ho, je jednak otázkou správné administrativy, tzn. správně, bezchybně vyplněných formulářů žádosti a schopnosti finančně udržet spolufinancování. Další překážkou je, že výsledkem musí být něco zcela nového.

V podmínkách projektů není dostatečně vyřešena otázka efektivity a úspornosti. Je např. požadováno vydání určitého množství informačních letáků a brožur, které ale nesmí být prodávány. Dochází tak k tomu, že tento materiál – protože je zadarmo – si vezmou i ti, kterým po chvíli je na obtíž, a vyhodí ho. Pokud by si informační leták měli koupit, i za poměrně nízkou cenu, budou zvažovat, zda ano, či ne. Jsou zde i zpětné vazby, které by nutily autory a vydavatele letáků/brožur uvádět kvalitní informace, kvalitně zpracované a vytištěné. Problém je i s počtem výtisků: o některé publikace je velký zájem (zájem se dá i předem odhadnout) a i přes uvážlivé „rozdávání“ tiskovin ověřeným zájemcům počet výtisků nedostačuje. K uspokojení zájemců je třeba tiskovinu nově upravit a jako jinou, např. druhé rozšířené vydání pak znovu tisknout a nabízet v prodeji – viz např. brožury Lidové stavby Krkonoš, Laviny Krkonoš. Nový výtisk samozřejmě vyžaduje nové financování. Opakem jsou tzv. „ležáky“, kdy musí být vytištěn určitý počet kusů, ale předem je zřejmé, že o tak velký počet zájem nebude, a přesto nelze z administrativních důvodů leták nevytisknout nebo snížit jeho počet. Z uvedených praktických zkušeností je zřejmé, že by prospělo v direktivách projektů větší zohlednění zapojení uživatelů („user involment“).

Z rozhovorů a dotazníků se zástupci obcí v euroregionu Glacensis je patrné, že vstupem do Euroregionu je možnost získání finančních prostředků z Evropské unie (95 % dotazovaných). Není to však jediný důvod. Motivací pro vstup do euroregionu je i možnost další spolupráce s partnerskými obcemi, propojování institucionálních aktérů, výměna informací a poskytování služeb pro občany měst a obcí v oblasti kultury, sportu, turistiky atd. (90 % dotazovaných). Přesto však pouze dva starostové vidí spolupráci v rámci Euroregionu Glacensis jako možnost rozvíjet společně celé území regionu (to ukazuje na silně lokální vnímání spolupráce. Může to být důkazem, že se obce raději zaměřují na menší projekty, jejichž výsledek pocítí obec více). Před vstupem do Euroregionu Glacensis některé obce již

partnerskou obec v Polsku měly, proto pro ně vstup do Euroregionu byl přirozenou věcí.

Velkou roli zde také hrají neziskové organizace, které si potřebují získat důvěru aktérů veřejné správy. Sociální kapitál ve formě sociálních sítí a komunikačních kanálů hraje také velkou roli při vzniku jednotlivých projektů a i při jejich realizaci. Nejvíce projektů je zaměřených na spolupráci v oblasti společných kulturních akcí (90 %), dále na spolupráci v oblasti volnočasových, rekreačních aktivit a sportu (67 %) a příhraniční spolupráci škol a mládežnických organizací (62 %). Tyto projekty jsou nejjednodušší na administrativu a jsou většinou financovány z Fondu mikroprojektů. Zástupci obcí se shodují, že obce, případně osoby, které jsou s Euroregionem v častějším styku, pomáhají k „otvírání dveří“ subjektům – např. školám, které nějaký projekt vymyslí, najdou si partnera na druhé straně hranice, ale pořád je pro ně lepší nechat za sebe vyjednávat obec nebo osobu, která má už s projekty nějaké zkušenosti. Všichni zástupci během rozhovorů uvedli, že pro fungování spolupráce je podstatná důvěra mezi jednotlivými aktéry. I pro obce působí Euroregion jako určitý „garant“. Pokud je někde uveden název Euroregionu, napomáhá to odstranění případné nedůvěry.

Jako velmi pozitivní jednotliví zástupci vidí pomoc Euroregionu při vyplňování jednotlivých částí žádostí o dotace a společné projekty, protože složitá administrativa je zařazována mezi negativa přeshraniční spolupráce, které je potřeba změnit. Několik obcí uvádí jako problém i odlišnou mentalitu a kvalitu práce na projektech a akcích, které se konají v Polsku. Někde je jako problém jazyková bariéra. Některé obce naopak ve spolupráci s Euroregionem Glacensis využívají možnost kurzů polštiny (Žacléř, Vrchlabí – město i KRNAP, Janské Lázně, Rychnov nad Kněžnou; a někteří dotazovaní věří, že díky rozvoji spolupráce, zvyšováním počtu společných projektů se zvýší i počet osob mluvící oběma jazyky). Čeští aktéři si také v několika případech stěžovali na laxnost a nespolehlivost svých polských kolegů. Vesměs je však spolupráce mezi jednotlivými zástupci vnímána pozitivně, česko-polské občanské vztahy jako velmi dobré. Všichni dotazovaní chtějí ve spolupráci pokračovat, žádná z obcí nechce z Euroregionu vystoupit. Z Euroregionu samozřejmě během doby jeho existence vystoupilo několik členů (např. Dvůr Králové, Česká Třebová). Tyto projevy jsou způsobeny velkou geografickou

rozlohou české části Euroregionu, díky níž se staly členy i obce, které jsou vzdálené od státní hranice. V těchto případech není samozřejmě prioritou obce důraz na příhraniční spolupráci. A obce kolikrát nemají ponětí, jak Euroregion funguje. Podle slov bývalého předsedy Euroregionu M. Vlasáka není možné, aby Euroregion byl iniciátorem kontaktu s každou obcí. Obce, které nemají o spolupráci zájem, se nemohou divit, že jen členstvím v Euroregionu obec nic nezíská a bez vlastní snahy jim existence Euroregionu nic nepřinese (M. Vlasák).

K rozvoji spolupráce podle dotazovaných více přispělo zrušení hraničních kontrol a vstup obou zemí do Schengenského prostoru. Přesto je však znát rozdíl ve výpovědi starostů příhraničních měst a obcí a jejich kolegů ze vzdálenějších obcí. Pro obce vzdálené do 20 km od hranic s Polskem je bezbariérový přístup mnohem důležitější než pro vzdálenější obce. Je pak tedy otázkou, zda tyto obce budou chtít v Euroregionu zůstat i nadále. Jestli jejich členství není jen formální.

Z dotazníků je zřejmé, že v příhraniční spolupráci mezi jednotlivými obcemi či konkrétními partnery se rozvíjejí a udržují vztahy spíše v horizontální úrovni. Lze tedy sociální síť a komunikační kanály charakterizovat jako horizontální. Jako vertikální síť pak funguje spolupráce s regionálními centry pro přeshraniční spolupráci, resp. koordinačními centry (sekretariát euroregionu).

V případě žádostí obcí o financování projektů týkajících se sociálních služeb by měl být zohledněn komunitní způsob zpracování žádosti, tj. otázka komunitního plánování – zda se na projektu podíleli, či proběhla konzultace, se zástupci veřejné správy (zadavatel), zástupci organizace poskytující služby a zástupci uživatelů, tj. široké veřejnosti (tj. tzv. triáda sensu Bernard 2011 in Čermák, Vobecká 2011). Za zvláště důležitou považují otázku informovanosti a konzultace s veřejností. Mělo by být zohledněno konzumeristické pojetí nabízených služeb. Problémem ovšem je, pokud převládne autoritativní přístup předkladatele projektu a konzultace s veřejností ať odbornou či laickou je pouze splněním administrativního požadavku předložení projektu. Takový přístup bohužel zpochybňuje u občanů efektivitu využití unijních peněz i způsob kontroly využívání dotací (konkrétním příkladem je projekt Správy KRNAP výstavby střediska ekologické výchovy ve Vrchlabí a obnovy klášterní zahrady, kdy samotný projekt a způsob jeho realizace řada občanů města považuje za zpronevření peněz).

Závěr

Teoretické a praktické poznatky, získané při zpracování této práce ukazují na skutečnost, že spolupráce obcí v přeshraničním měřítku má pro oblast danou euroregionem velký význam. Města i obce patří k aktérům regionálního rozvoje, kteří dokážou aktivizovat lokální i regionální zdroje.

Cílem práce bylo zhodnotit vliv regionální politiky a evropské integrace na přeshraniční spolupráci obcí Euroregionu Glacensis. Tento cíl byl následně rozdělen na několik dílčích cílů.

V úvodu bylo naznačeno, že teoretická část má řešit postavení regionů v globalizovaném světě, analýzu vývoje regionální politiky, porovnání vývoje přeshraniční spolupráce v České republice a Evropské unii a zhodnocení teoretických přístupů k dané problematice.

I přes pokračující globalizaci ve světě i Evropě stále roste význam regionů. Regiony v pojetí integračních procesů získávají novou identitu a hrají velkou roli při politickém rozhodovacím procesu v rámci Evropské unie.

V době vzniku Evropských společenství měla regionální politika jen marginální úlohu. Její vliv a úloha začaly narůstat s postupující integrací a vstupem nových států do Evropské unie (resp. Evropských společenství). Vznikaly větší disparity mezi státy, ale především mezi jednotlivými regiony. I v České republice došlo k rozvoji regionální politiky až po vstupu do EU v roce 2004. Zvětšující se význam regionů a regionální politiky v Evropské unie lze ukázat na jejím vývoji od zcela minimální úlohy až po jeden z prioritních cílů určeného pro podporu přeshraniční, meziregionální a nadnárodní spolupráce v letech 2007-2013. V rámci Evropy se o přeshraniční spolupráci hovořilo již v 50. letech 20. století v souvislosti se sociální a hospodářskou obnovou válkou zdecimované Evropy, resp. vznikem prvních euroregionů v západní a severní Evropě. Ty pak dále vznikaly po celé Evropské unii s cílem překonat rozdíly mezi regiony jednotlivých států a zdůraznit jejich rovnost, ale i uchovat národní specifika. Rozvoj přeshraniční spolupráce se zintenzivnil v 90. letech důsledku v pádu komunismu, nastupující demokratizace v bývalém východním bloku a snahou postupně sociálně kulturní a sociálně ekonomické vyrovnávání mezi evropskými regiony, a to především v souvislosti s Iniciativami PHARE CBC a INTERREG. Od té doby se Evropská unie snaží odstraňovat hranice představující bariéry rozvoje a v současnosti se začínají objevovat i návrhy vyšší

úrovně přeshraniční spolupráce ve formě Evropských seskupení pro územní spolupráci (ESÚS).

V návaznosti na teoretické přístupy byl dalším cílem práce rozbor faktorů ovlivňujících rozvoj české části území euroregionu Glacensis a přeshraniční spolupráci, tj. historický vývoj, přírodní poměry, socioekonomické podmínky, vliv vzdálenosti/blízkosti státní hranice, lidský potenciál.

V době vzniku Euroregionu Glacensis (1996) byla hranice mezi Českou republikou a Polskem značně neprostupná vzhledem ke geografickým podmínkám a nedostatku hraničních přechodů. Pro zakládající obce byla prioritní motivace spolupráce se sousedy na druhé straně hranice. Euroregion tak hrál významnou roli při otvírání hraničních přechodů a rozvoji infrastruktury v příhraničních oblastech. Zvýšením propustnosti hranice tak byla umožněna podpora další aktivity spolupráce. Euroregion tak nelze řadit mezi příhraniční struktury vznikající na základě možnosti snazšího získání finančních prostředků plynoucích z členství v EU, jež Česká republika i Polsko získaly až v r. 2004.

Co se týká jednotlivých projektů, které obce a další aktéři realizují, je patrné, že obce a další subjekty, které mají partnera na polské straně, častěji žádají o finanční podporu a mají větší úspěšnost, než obce, které partnera nemají. Nejvíce podpořených projektů spadá do oblasti kulturních a společenských akcí, které jsou nejméně náročné na získání, přesto řada obcí a subjektů nevyužila ani této možnosti. Euroregion představuje velmi rozdílnou míru zapojení obcí a aktérů do příhraniční spolupráce. Je však nutné uvést, že v hraničním pásmu je integrace velmi rozvinutá. Větší integrace pomáhá realizovat projekty, které přispívají k rozvoji regionu a přispívá i k efektivnějšímu využívání evropských peněz směřovaných na příhraniční spolupráci. Tím cíl příhraniční spolupráce euroregion skutečně naplňuje.

Intenzita spolupráce obcí přes hranice rozvoji regionu velmi napomáhá. To dokládá větší zapojení obcí v blízkosti státní hranice do jednotlivých projektů. V této části práce byl brán velký zřetel na kvantifikované údaje, ale velmi důležité pro rozvoj regionu jsou i kvalitativní faktory a vazby. Do procesu spolupráce obcí vstupuje řada sociálních vztahů, které jsou mezi jednotlivými aktéry – lidmi. To potvrdily i rozhovory se zástupci obcí, kteří shodně zdůrazňují, že pro vznik a následnou úspěšnou spolupráci je důležitá důvěra jednotlivých aktérů („Všechno je o lidech“ – starosta členské obce Euroregionu Glacensis). Tento vztah může být narušován volebním cyklem, pokud dojde k výměně zástupců jednotlivých aktérů.

Problém, který je potřeba do budoucnosti vyřešit, je otázka právní subjektivity Euroregionu. Euroregion Glacensis nedisponuje vlastní právní subjektivitou. Tato situace není brána jako zásadní překážka, ale tento stav není z dlouhodobého hlediska ideální. Proto bych navrhovala důkladné zvážení (po rozhovorech se starosty a dalšími aktéry jsem nabyla dojmu, že o právní subjektivitu není až takový zájem) vstupu Euroregionu Glacensis do ESÚS (Evropské seskupení pro územní spolupráci). Toto seskupení umožňuje regionálním či místním orgánům z území nejméně 2 členských států EU zakládat seskupení s právní subjektivitou. Euroregion Glacensis by si tak mohl usnadnit příhraniční spolupráci, mít majetek, své zaměstnance atd. Dále bych doporučila jednotlivým žadatelům (převážně těm, co se chystají podat žádost poprvé) o finanční podporu v rámci Euroregionu, aby ve větší míře konzultovali své požadavky s členy z vedení Euroregionu, případně, jedná-li se o projekt více obcí, mezi sebou, aby projekty byly jednotné a ucelené a měly tak větší šanci na schválení. Z výzkumu vyplynulo, že o finanční podporu žádají většinou stejné, již úspěšné subjekty, které pak získají většinu rozdělovaných prostředků. Je pak otázka, zda se jiným obcím a subjektům (které žádosti nepodávají) vyplatí být členem Euroregionu, i když nevyužívají jeho možnosti.

Spolupráce místních a regionálních subjektů se může v budoucnosti stát ještě důležitějším prostředkem regionálního rozvoje, a to díky aktivizaci a lepšímu využití lokálních zdrojů, což zvýší konkurenceschopnost dané oblasti. Důležité je vytváření příležitostí pro participaci, vytváření nových, resp. rozšiřování stávajících sociálních sítí. Spolupráce na lokální (regionální) úrovni tak umožňuje lépe čelit tlakům mimoregionálních institucí.

V budoucnosti však lze očekávat významnou změnu ve fungování euroregionu a to v souvislosti s očekávanou změnou systému podpory přeshraniční spolupráce po roce 2013. Euroregiony předpokládají vyšší stupeň spolupráce vyplývající z legislativy Evropské unie. Další vývoj Euroregionu bude tedy záviset na velikosti a směru změn v podpoře přeshraniční spolupráce ze strany Evropské unie po roce 2013.

Euroregion Glacensis by bylo možné v mnohém na základě typologie přeshraničních struktur podle Dočkala (Dočkal 2005: 17) klasifikovat jako integrovaný euroregion s vysokou mírou spolupráce, aplikující ověřené evropské standardy. Přesto však, pokud zvážíme, na jak velkém procentu příhraniční spolupráce funguje, je reálnější region klasifikovat jako vyvíjející se strukturu se znaky

integrovaného euroregionu v některých částech. Spolupráce v rámci Euroregionu, presentovaná spoluprací orgánů samosprávy, umožňuje větší zohledňování regionálních a lokálních veřejných zájmů. Jedná se především o interaktivní vládnutí na lokální úrovni – tzv. „local government“

Každý region má svá specifika a způsoby rozvoje regionů nelze zobecňovat. Je nesporné, že rozvoj euroregionu probíhá pod vlivem globalizace, ale současně integrační tendence zvláště menších obcí pomáhají využít regionální příležitosti, které má každý ze spolupracujících subjektů. Regionální rozvoj probíhá s podporou „shora“ – především s finanční podporou z programů EU, ale bez využití endogenních faktorů – tedy potenciálu obcí – „zdola“, by nebyl možný. Na dosažení cílů se významně projevuje synergický efekt, vyplývající ze spolupráce subjektů, především opět malých obcí. Z rozboru spolupráce mezi obcemi v rámci euroregionu Glacensis a jejich rozvoje lze rozeznat prvky všech teorií regionálního rozvoje – učících se regionů (využití know what – why – how – who), endogenního rozvoje zaostávajících regionů. Do praxe obcí ale přicházejí přirozeně, na základě nabytých zkušeností, nikoli jejich cíleným prvotním studiem.

Potenciál dalšího rozvoje regionu zcela jistě leží ve větší provázanosti se strategií regionálního rozvoje České republiky pro období 2007-2013, podle níž má mít každý kraj zpracován svůj program regionálního rozvoje. Velkou úlohu by měly mít i regionální rozvojové osy, jimiž se šíří socioekonomický růst od větších center – zde konkrétně tuto úlohu mají např. Náchod, Broumov, Hradec Králové, Rychnov nad Kněžnou. Domnívám se, že na budoucím rozvoji by se měla pozitivně promítnout i relokační pracovních sil (příkladem je nabídka pracovních míst v české i polské části euroregionu).

Euroregion Glacensis působí v česko-polské přeshraniční oblasti více jak 15 let. Za tu dobu se prokázala životaschopnost takového seskupení a jeho velmi pozitivní vliv na odstraňování hraničních bariér, zlepšování mezilidských vztahů, vzájemné porozumění, vzájemnou pomoc v rozvoji obou stran pohraničí, uchování přírodních a historických hodnot a tradic každého území. Důležité pro budoucnost nejen česko-polského pohraničí, ale Evropy obecně je, že lidé na opačných stranách hranice díky euroregionům k sobě nacházejí cestu.

Literatura

- ARMSTRONG H., TAYLOR J. 2000: *Regional Economics and Policy*. 3rd ed. Oxford, Blackwell Publishers.
- BECK U. 2000: *What is globalisation?* Cambridge, Polity press.
- BAUMAN Z. 1998: *Globalization: the human consequences*. Cambridge, UK. Polity Press.
- BELAJOVÁ A., PAPCUNOVÁ V. (eds.) 2006: *Regióny – vidiek – životné prostredie 2006 – II. časť*. Zborník vedeckých príspevkov z medzinárodnej konferencie. Nitra, SPU Nitra.
- BLAŽEK J. 1999: *Teorie regionálního vývoje: Je na obzoru nové paradigma či jde o pohyb v kruhu?* Geografie – Sborník ČGS.
- BLAŽEK J. 2008: *Teorie regionálního rozvoje*. In: Wokoun R., Malinovský J., Damborský M., Blažek J a kol. *Regionální rozvoj*. Linde Praha a.s., s. 220-281.
- BLAŽEK J., UHLÍŘ D. 2002: *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, klasifikace*. Praha: Karolinum.
- BOUDEVILLE J. 1967: *Problems of Regional Economic Planning*. Edinburgh, Edinburgh University Press.
- BOURDIEU P. 1991: *Language and Symbolic Power*. Oxford, Polity Press.
- BUBENÍČEK V. 2010: *Lokální politická kultura a tradice*. In: Čmejrek J., Bubeníček V., Čopík J.: *Demokracie v lokálním politickém procesu*, Grada Publishing, Praha.
- CIHELKOVÁ E. 2009: *Regionalismus a multilateralismus: základy nového světového obchodního řádu?* Projekt GA402/07/0253 - (2007-2009, GA0/GA), Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů.
- ČERMÁK D., VOBECKÁ, J. 2011: *Spolupráce, partnerství a participace v místní veřejné správě*. SLON, Praha.
- ČMEJREK J. 2008: *Obce a regiony jako politický prostor*. Alfa nakladatelství, Praha.
- ČMEJREK J., BUBENÍČEK V., ČOPIK J. 2010: *Demokracie v lokálním politickém procesu*. Publishing, Praha.
- DAMBORSKÝ M. 2008: *Prostorový rozvoj*. In: Wokoun R., Malinovský J., Damborský M., Blažek J a kol. *Regionální rozvoj*. Linde Praha a.s., s. 11-20.

- DOČKAL V. (ed) 2005: *Přeshraniční spolupráce na východních hranicích České republiky: Růžový obláček a hrana reality*. Masarykova universita, Brno.
- DOKOUPIL J. 2001: *Přeshraniční spolupráce jako součást regionálního rozvoje Česko-bavorského pohraničí*. Geografie-Sborník ČGS, 106, č. 4, Praha s. 270-279.
- DOKOUPIL J. 2004: *Hranice a hraniční efekt*. In: Jeřábek, M., J. Dokoupil, T. Havlíček a kol. *České pohraničí – bariéra nebo prostor zprostředkování?* Praha, Academia.
- DONNELLAN C. 2002: *Globalisation*. Independence Educational Publi., GBR.
- ETHIER W. J. 2001: *Regional Regionalism*. In: Lahiri S. (ed). *Regionalism and Globalisation. Theory and Practice*. London, Routledge.
- DUŠEK J. 2010: *Faktory regionálního růstu a rozvoje*. VŠERS. České Budějovice.
- ECKART K., KOWALKE H. 1997: *Die Euroregionen im Osten Deutschlands*. Schriftenreihe der Gesellschaft für Deutschlandforschung, Band 55, Berlin.
- Euroregion pomezí Čech, Moravy a Kladska – Euroregion Glacensis. *Evropské fondy v předstupném období na území Euroregionu Glacensis*. Rychnov nad Kněžnou: Litografie Reklamní studio Kazi, 2006.
- FIALA, P., PITROVÁ, M. 2003: *Evropská Unie*, 1. vyd., Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, ISBN 80-7325-015-2
- GABBE, J., MALCHUS, V., MARTINOS, H. 2001: *Praktický průvodce pro příhraniční spolupráci*. AEBR, Gronau
- GALVASOVÁ I. 2007: *Spolupráce obcí jako faktor rozvoje*. Georgetown, Brno.
- GIDDENS A. 1998: *The Third Way: The Renewal of Social Democracy*. Cambridge.
- HEFFNER K. 1996: *Zmiany ludnosciove i procesy rozwoju w strefie pogranicza Polski z Czechami*. In: Heffner, K., Drobek, W. (ed.): *Strefa pogranicza Polska-Czechy, procesy transformacji i rozwoju*. PIN Institut Slaski, Opole s. 108-134.
- HENDL J. 2005: *Kvalitativní výzkum*. Portál Praha, ISBN: 978-80-7367-485-4.
- HELD D. 2001: *Regulating Globalization? The Reinvention of Politics*. In: Giddens, A. (ed) *The Global Third Way Debate*. Cambridge, Polity Press.
- HEŘMANOVÁ E. 2005: *Socioekonomická integrace euroregionů a příhraničních regionů České republiky prostřednictvím Společného fondu malých projektů*. In *Euroregiony, státní správa a samospráva*. Sborník referátů z vědecké konference v Praze 2. 10. 2005. Praha: Ústav geonomy AV ČR, 2005.

- HNÁT P. 2008a: *Globalization, Multilateralism, Regionalism: from dilemma to multi-dimensionality (Globalizace, multilateralismus, regionalismus: o dilematu k multidimenzionalitě)*. Acta Oeconomica Pragensia, 16: 17p.
- HNÁT P. 2008b: *Bilaterální regionální integrace v Evropě a Asii: vliv na regionální a světový obchodní řád*. Současná Evropa a Česká republika.
- HOFSTEDE G. 1991: *Cultures and Organizations: Software of the Mind: Intercultural Cooperation and its Importance for Survival*. Cambridge, England: McGraw-Hill.
- HOLDEN N. J. 2002: *Cross-cultural management: A knowledge management perspective*, Harlow, UK. Financial Times/ Prentice Hall.
- HUDEČKOVÁ H., LOŠŤÁK M., ŠEVČÍKOVÁ A. 2006: *Regionalistka, regionální rozvoj a rozvoj venkova*. Praha, PEF ČZU.
- HUSÁK J. 2007: *Sociální a ekonomický rozvoj regionu Jižní Čechy (v kontextu rozvoje přeshraniční spolupráce)*. Praha, PEF ČZU, 55 s.
- CHOCHOLATÝ F. G. 2008: *Státoprávní a národnostní poměry Kladska v historickém vývoji. (Ziemia Kłodzka - Od Kladského pomezí - Glatzer Bergland)*. Nová Ruda.
- JEŽEK J. 2008: *Regiony – jejich typologie a význam*. – In: Wokoun R., Malinovský J., Damborský M., Blažek J a kol. *Regionální rozvoj*. Linde Praha a.s., s. 282-286.
- JEŘÁBEK M., DOKOUPIL J., HAVLÍČEK T. a kol.: 2004: *České pohraničí – bariéra nebo prostor zprostředkování?* Academia. 300 s.
- KAHOUN J. 2011: *Dopady krize na regionální trh práce v ČR*. Ekonomické listy 2011/2.
- KEALEY D. J., RUBEN B. D. 1983: *Cross-cultural personnel selection criteria, issues and methods*. Pergamon Press, New York.
- KEATING M. 1998: *The New Regionalism in Western Europe: Territorial Restructuring and Political Change*. Cheltenham, Edward Elgar.
- Kolektiv autorů 1938: *Ottův slovník naučný*.
- KÖNIG, P., LACINA, L., a kol., *Rozpočet a politiky Evropské unie*, 1. vyd., Praha: C. H. BECK, 2004, ISBN 80-7179-846-0
- LEE J. a kol. 2005: *Networking: Social Capital and Identities in European Rural Development*. Sociologia Ruralis 45 (4): 269 – 283.

- MAIER J. 1990: *Staatsgränzen und ihre Einfluss auf Raumstrukturen und Verhaltenmuster. – Arbeitsmaterial für Raumordnung und Raumplanung.* Universität Bayreuth, 249 s.
- MAJEROVÁ V., MAJER E. 1999: *Kvalitativní metody v sociologii venkova a zemědělství – část I.* Praha, PEF ČZU.
- MATES P., WOKOUN R. a kol 2002: *Malá encyklopedie regionalistiky a veřejné správy.* Praha, Prospektrum.
- MATOUŠEK, P. 2005: *Sociální deviace a pohraničí.* In: Zich F. (ed): *Přeshraniční vlivy působící na místní společenství pohraničí České republiky I.* Ústí nad Labem, Univerzita J. E. Purkyně.
- MARTINEZ O. J. 1990: *Transnational frontiers: cross-border linkages in Mexican Border societies.* Journal of Bordeland Studies, 5, s. 79-94.
- Ministerstvo pro Místní rozvoj ČR. Odbor programů EU. *Iniciativa Společenství INTERREG IIIA.* Praha 2004.
- PEKOVÁ J. 2005: *Význam přeshraniční spolupráce v rámci euroregionů v kontextu regionální a sociální politiky.* In: *Euroregiony, státní správa a samospráva.* Sborník referátů z vědecké konference v Praze 2. 10. 2005. Praha: Ústav geonomy AV ČR, 2005.
- PETRÁČKOVÁ V., KRAUS J. a kol. 1998: *Akademický slovník cizích slov.* Academia Praha.
- PERKMANN M. 2003: *Cross-Border Regions in Europe: Significance and Drivers of Regional Cross- Border Co-operation.* European Urban and Regional Studies 10 (2): 151 – 173
- POMAHAČ R., VIDLÁKOVÁ O. 2002: *Veřejná správa.* Praha: C.H.Beck.
- PORTER M. E. 1990: *The Competitive Advantage of Nations.* Free Press, New York
- PUTNAM R. 1993: *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy.* Princeton, Princeton University Press.
- ROBERTSON R. 1995: *Glocalization.* In: Featherstone, M., Lash, S., Robertson, R. (eds.) *Global Modernities.* London, SAGE Publications.
- ROELAND T, den HERTOOG P. 1999: *Cluster analysis and cluster-based policy making in OECD-countries, forthcoming at the OECD in 1999.*
- SEGER M., BELUSZKY P. 1993: *Regionalentwicklung im österreichisch-ungarischen Grenzraum. – Analyse der Situation am Ende der kommunistischen Ära.* 302 s.

- ŘEHÁK S., JEŘÁBEK 2004: *Geografický potenciál pohraničí*. In: *České pohraničí, bariéra nebo prostor zprostředkování?* Academia, Praha.
- SEIDHOFER B. 2001: *Closing a conceptual gap: the case for a description of English as a lingua franca*. International Journal of Applied Linguistics 11.
- SKOKAN K. 2004: *Konkurenceschopost, inovace a klastry v regionálním rozvoji*. Ostrava, Repronis.
- SKOKAN K. 2008: *Role klastrů v regionálním rozvoji*. In: Wokoun R., Malinovský J., Damborský M., Blažek J a kol. *Regionální rozvoj*. – Linde Praha a.s., s. 287-302.
- Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Glacensis. *Zpráva z 10 let činnosti Euroregionu Glacensis 1996 – 2006*. Přeložila Karin Kurková. Wrocław, 2006.
- ŠAFR J., SEDLÁČKOVÁ M. 2006: *Sociální kapitál. Koncepty, teorie a metody měření*. Sociologické studie / Sociological studies 06:7. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- ŠINDLER P. 1997: *Transformace příhraniční oblasti a regionální rozvoj*. In: *Aktuální problémy regionálního rozvoje*. Zborník z medzinárodnej konferencie, IROMAR, Banská Bystrica.
- ŠPALEK J., VALIŠ K., POSTRÁNECKÝ J. 2000: *Územní samospráva v praxi*. Praha, Verlag Dashöfer (CZE). Ročník 2000, číslo 2, s. 15-24.
- ŠŤASTNÍK, P. 2006: *Vzájemná spolupráce vybraných euroregionů*. Brno, ESF MUNI, diplomová práce.
- TEMPLE M. 1994: *Regional Economics*. Hampshire, The Macmillan Press.
- VANHOVE N., KLASSEN L.H. 1987: *Regional Policy: A European Approach*. 2nd ed., Hants, Gower Publishing.
- VELKÝ SOCIOLOGICKÝ SLOVNÍK 1996: Praha, Karolinum Praha, 1997.
- WOKOUN R. 2008: *Regionální politika v Evropské Unii a v České republice*. In: Wokoun R., Malinovský J., Damborský M., Blažek J a kol. *Regionální rozvoj*. Linde Praha a.s., s. 329-424.
- WOKOUN R., MALINOVSKÝ J., DAMBORSKÝ M., BLAŽEK J a kol. 2008: *Regionální rozvoj*. Linde Praha a.s., 474 p.
- WOKOUN R., MATES P., KADEŘÁBKOVÁ J. (eds.) 2004: *Úvod do regionálních věd a veřejné správy*. Plzeň, Aleš Čeněk.
- ZDENĚK L.: *Regionální a strukturální politika EU*. Národní vzdělávací fond, Praha 2000.

Zpravodaj Euroregionu Glacensis. *Euroregion Pomezí Čech, Moravy a Kladska – Euroregion Glacensis*. Č. 2 (září 2006). Rychnov nad Kněžnou. Litografie Reklamní studio Kazi, 2006.

Internetové zdroje

Oficiální stránky AEBR: <http://www.aebr.net>

Oficiální stránky Asociace evropských regionů: <http://www.aer.eu>

Oficiální stránky Evropské komise: <http://www.ec.europa.eu>

Oficiální stránky Centra pro regionální rozvoj České republiky: <http://www.crr.cz>

Oficiální stránky Českého statistického úřadu: <http://www.csu.cz>

Oficiální stránky EU: <http://europa.eu>

Oficiální stránky Euroregionu Glacensis: <http://www.euro-glacensis.cz>

Oficiální stránky Ministerstva pro místní rozvoj: <http://www.mmr.cz>

Oficiální stránky OECD: <http://oecd.org>

Oficiální stránky Rady Evropy: <http://www.coe.int>

Oficiální stránky Ředitelství silnic a dálnic ČR: <http://www.rsd.cz>

Portál Euroskop: <http://www.euroskop.cz>

Portál pro business a podnikání: <http://www.businessinfo.cz>

Portál Strukturální fondy: <http://www.strukturalni-fondy.cz>

[1] Evropská Společenství, *Generální ředitelství pro regionální politiku*, [on-line], 2012, [cit. 5. 3. 2012], dostupné z:

<http://ec.europa.eu/dgs/regional_policy/index_fr.htm>

[2] Evropský parlament, *Regi: regionální rozvoj*, [on-line], 2012, [cit. 12. 4. 2012], dostupné z:

<<http://www.europarl.europa.eu/activities/committees/homeCom.do?language=CS&body=REGI>>

[3] Vláda ČR, *Evropský hospodářský a sociální výbor*, [on-line], 2012, [cit. 17. 5. 2012], dostupné z:

<<http://www.eu2009.cz/cz/about-the-eu/eu-institutions-and-bodies/european-economic-and-socialcommittee/evropsky-hospodarsky-a-socialni-vybor-564/>>

- [4] Vláda ČR, *Evropský hospodářský a sociální výbor*, [on-line], 2012, [cit. 17. 5. 2012], dostupné z:
 <<http://www.eu2009.cz/cz/about-the-eu/eu-institutions-and-bodies/european-economic-and-socialcommittee/evropsky-hospodarsky-a-socialni-vybor-564/>>
- [5] Evropská Společenství, *Evropská investiční banka*, [on-line], 2012, [cit. 17. 5. 2012], dostupné z: <http://europa.eu/institutions/financiel/eib/index_cs.htm>
- [6] Evropská Společenství, *Evropská investiční banka*, [on-line], 2012, [cit. 21. 5. 2012], dostupné z: <http://europa.eu/institutions/financiel/eib/index_cs.htm>
- [7] Evropská Společenství, *Výbor regionů*, [on-line], 2012, [cit. 19. 4. 2012], dostupné z:
 <http://europa.eu/institutions/consultative/cor/index_cs.htm >
- [8] Evropská Společenství, *Výbor regionů*, [on-line], 2012, [cit. 9. 4. 2012], dostupné z:<http://europa.eu/institutions/consultative/cor/index_cs.htm >
- [9] EU MEDIA, *Evropský zemědělský garanční a podpůrný fond (EAGGF)*, [on-line], 2012, [cit. 21. 4. 2012], dostupné z:
<http://www.euractiv.cz/index.php?id=evropsky-zemedelsky-garancni-a-p>
- [10] Evropská Společenství, *Historický přehled*, [on-line], 2012, [cit. 22. 4. 2012], dostupné z: http://ec.europa.eu/regional_policy/policy/history/index_cs.htm
- [11] Evropská Společenství, *Politika soudržnosti EU 1988-2008: Investice do budoucnosti Evropy*, Inforegio Panorama, č. 26/2008, [on-line], [cit. 22. 4. 2012], dostupné z:
http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/panorama/pdf/mag26/mag26_en.pdf
- [12] *First Cohesion Report*, [on-line], dostupné z:
 <http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/repc0_en.htm>
- [13] Evropská Společenství, *Strengthening the Union and preparing the 2004 enlargement*, [on-line], 2012, dostupné z:
 <http://ec.europa.eu/agenda2000/index_en.htm>
- [14] *Podpora využívání Strukturálních a Kohezních Fondů pro investice v energetice v nových členských státech*, [on-line], 2012, [cit. 12. 5. 2012], dostupné z:
 <[http://www.senternovem.nl/mmfiles/PromoSCene_Leaflet\(CZ\)_0807_tcm24-275045.pdf](http://www.senternovem.nl/mmfiles/PromoSCene_Leaflet(CZ)_0807_tcm24-275045.pdf)>
- [15] *Politika soudržnosti EU 1988-2008: Investice do budoucnosti Evropy*, Inforegio Panorama, č. 26/2008, [on-line], 2012, [cit. 30. 3. 2012], dostupné z:

<http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/panorama/pdf/mag26/mag26_en.pdf>

[16] Evropská Společenství, *Financial Engineering*, [on-line], 2012, [cit. 13. 5. 2012], dostupné z:

<http://ec.europa.eu/regional_policy/funds/2007/jjj/index_en.htm>

[17] Evropská Společenství, *Příprava Politiky soudržnosti 2007 - 2013*, Inforegio News, č. 149/2006, [on-line], 2012, [cit. 29. 3. 2012], dostupné z:

<http://ec.europa.eu/regional_policy/newsroom/newslet149/149_06_cs.pdf>

[18] INTERREG, [on-line], 2012, [cit. 2. 4. 2012], dostupné z:

<<http://www.rrapk.cz/modules.php?name=News&file=print&sid=65>>

[19] INTERREG II (1994-1999), [on-line], 2012, [cit. 10. 4. 2012], dostupné z:

<http://ec.europa.eu/regional_policy/interreg3/inte2/inte2.htm>

[20] INTERREG II (1994-1999), [on-line], 2012, [cit. 11. 4. 2012], dostupné z:

<http://ec.europa.eu/regional_policy/interreg3/inte2/inte2.htm>

[21] Interreg III: the strands A, B, C and the programmes, [on-line], 2012, [cit. 2. 4. 2012], dostupné z: <http://ec.europa.eu/regional_policy/interreg3/abc/abc_en.htm>

[22] Business Info, [on-line], 2012, [cit. 18. 3. 2012], dostupné z:

<<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/prosinec-2007/ek-schvalila-programy-nadnarodni-spolupr/1001696/47099/>> [cit. 2008-10-15]

[23] Structural Funds and Cohesion Fund, [on-line], 2012, [cit. 15. 5. 2012], dostupné z:

<http://europa.eu/scadplus/glossary/structural_cohesion_fund_en.htm>

[24] Key Objectives, [on-line], 2012, [cit. 7. 5. 2012], dostupné z:

<http://ec.europa.eu/regional_policy/policy/object/index_en.htm>

[25] České regiony – kandidáti na vstup do „Evropské unie regionů“, [on-line], 2012, [cit. 27. 3. 2012], dostupné z: <www.integrace.cz/integrace/clanek.asp?id=470>

[26] PHARE CBC, [on-line], 2012, [cit. 6. 4. 2012], dostupné z:

<<http://www.crr.cz/index.php?lssel=65>>

[27] PHARE CBC, [on-line], 2012, [cit. 29. 3. 2012], dostupné z:

<<http://www.crr.cz/index.php?lssel=65>>

[28] Kraj Vysočina, [on-line], 2012, [cit. 15. 5. 2012], dostupné z: <http://www.kr-vysocina.cz/vismo/dokumenty2.asp?u=450008&id_org=450008&id=234442&p1=0&p2=&p3=>>

[29] Euroregiony, [on-line], 2012, [cit. 15. 5. 2012], dostupné z:

<http://www.crr.cz/index.php?lsel=46|231>

[30] Euroregion Glacensis, [on-line], 2012, [cit. 18. 3. 2012], dostupné z:

<http://www.euro-glacensis.cz/silnicni-prechody.html>

POPP T. 2003: *Globalizace jako důsledek kapitalistického systému správy společnosti* [online], 2003, [cit. 11. 4. 2011], dostupné z: <http://www.e-polis.cz/globalizace/36-globalizace-jako-dusledek-kapitalistickeho-systemu-spravy-spolecnosti.html>>

BRANDA P.: Euroregiony v České republice: komparativní analýza. Současná Evropa [on-line], 2009, [cit. 26. 3. 2011], dostupné z: www.

CHRISTENSEN H., *Phare Credo Programme*. [on-line], 2012, [cit. 15. 3. 2012], dostupné z: [z http://: bsc.rouse.bg.en.credo.htm](http://bsc.rouse.bg.en.credo.htm)

EC 2006a: Nařízení Evropského parlamentu a Rady ES č. 1083/2006, o obecných ustanoveních o Evropském fondu pro regionální rozvoj, Evropském sociálním fondu a Fondu soudržnosti. [on-line], 2007, [cit. 11. 3. 2007], dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/cs/repert/1450.htm>

EC 2006b: Nařízení Evropského parlamentu a Rady ES č. 1080/2006, o Evropském fondu pro regionální rozvoj. [on-line], 2007, [cit. 11. 3. 2007], dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/cs/repert/1420.htm>

EC 2006c: Nařízení Evropského parlamentu a Rady ES č. 1081/2006, o Evropském sociálním fondu. [on-line], 2007, [cit. 11. 3. 2007], dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/cs/repert/1450.htm>

Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky: Strategie regionálního rozvoje České republiky pro léta 2007-2013. [on-line], 2006, [cit. 14. 3. 2010], dostupné z: <http://www.mmr.cz/index.php?show=001024004003>

Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky: Euroregiony v České republice [on-line], 2007, [cit. 10. 4. 2010], dostupné z: <http://www.euroskop.cz/47503/clanek/euroregiony>

Ostatní zdroje

Právnícké informační systémy ASPI, Codexis.

Dotazníkové šetření a rozhovory se zástupci Euroregionu Glacensis v obcích Letohrad, Otovice, Žacléř (Ing. M. Vlasák), Libchavy, Častolovice, Libel, Kostelec nad Orlicí, Javornice, Podbřeží, Kuks, Staré Město, České Meziříčí, Deštné v Orlických horách, Vysoká Srbská, Lánov, Velichovky, Liberk, Opočno, Suchý důl, Vítězná, Police nad Metují, Janské Lázně, Šonov u Broumova, Lukavice, Vrchlabí ve dnech 16. 3. – 30. 3. 2012.

Rozhovor s bývalou ředitelkou Krkonošského muzea ve Vrchlabí, paní PhDr. Janou Sojkovou ze dne 14. 5. 2012.

Rozhovor s odbornou pracovnící krkonošského muzea ve Vrchlabí, paní Blankou Zázvorkovou ze dne 15. 5. 2012.

Rozhovor s vedoucím pracoviště environmentálního vzdělávání KRNAP, panem Ing. Michalem Skalkou ze dne 15. 3. 2012.

Rozhovor s referentem GIS Správy KRNAP, panem Ing. Miroslavem Válkem ze dne 16. 5. 2012.

Rozhovor s místostarostou Vrchlabí, panem PhDr. Michalem Vávrou ze dne 11. 5. 2012

SEZNAM TABULEK

Tab. č. 1: Prostorové rozmístění obyvatel v Královéhradeckém kraji

Tab. č. 2: Prostorové rozmístění obyvatel v Pardubickém kraji

Tab. č. 3: Prostorové rozmístění obyvatel v Olomouckém kraji

Tab. č. 4: Hustota zalidnění podle okresů – rok 2009

Tab. č. 5: Finanční podpora SFMP v rámci Phare CBC v Euroregionu Glacensis

Tab. č. 6: Finanční podpora jednotlivých programů Iniciativy Společenství

INTERREG IIIA

Tab. č. 7: Finanční podpora podle priorit

Tab. č. 8: Finanční prostředky pro FM 2007-2013 v Euroregionu Glacensis

Tab. č. 9: Rozdíly mezi projekty a mikroprojekty

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1: Vývoj počtu členských obcí na české straně Euroregionu Glacensis

Graf č. 2: Rozdělení členských obcí podle rozlohy

Graf č. 3: Rozdělení obcí podle počtu obyvatel

Graf č. 4: Rozdělení členských obcí podle okresů

Graf č. 5: Rozdělení členských obcí podle vzdálenosti od státní hranice

Graf č. 6: Vývoj počtu obyvatel

Graf č. 7: Finanční podpora Iniciativy Společenství INTERREG IIIA pro česko-polské pohraničí

Graf č. 8: Typologie schválených a realizovaných projektů v období 2004-2006

Graf č. 9: Typologie projektů schválených a realizovaných v období 2004 -2006 (podle výše dotace)

Graf č. 10: Finanční podpora podle priorit

Graf č. 11: Počty schválených projektů při jednotlivých zasedání EŘV

Graf č. 12: Objem schválených dotací při jednotlivých zasedání EŘV

Graf č. 13: Procento schválených projektových žádostí obcím dle okresů

Graf č. 14: Rozdělení schválených projektů podle velikosti obce

Graf č. 15: Rozdělení schválených projektových žádostí podle počtu obyvatel žádajících obcí

Graf č. 16: Vzdálenost obce se schválenou projektovou žádostí od hranice s Polskem

Graf č. 17: Typologie schválených a realizovaných mikroprojektů v období 2007-2013

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. č. 1: Mapa silniční sítě

Obr. č. 2: Euroregion Glacensis

Obr. č. 3: Členské obce Euroregionu Glacensis

Obr. č. 4: Partnerství českých a polských obcí

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Seznam členských obcí Euroregionu Glacensis

Příloha č. 2: Seznam Euroregionů v Evropě

Příloha č. 3: Euroregiony v Evropě podle vzniku

Příloha č. 4: Fotodokumentace k projektu Via Fabrilis

Příloha č. 5: Fotodokumentace k projektu Krkonoše bez bariér

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Seznam členských obcí Euroregionu Glacensis

Č.	Město, obec, sdružení	Okres	Rok vstupu	Počet obyvatel	Rozloha (km ²)
1	Červený Kostelec	Náchod	1996	8441	24,09
2	Dobruška	Rychnov nad Kněžnou	1996	7085	34,49
3	Jablonné nad Orlicí	Ústí nad Orlicí	1996	3272	4,38
4	Letohrad	Ústí nad Orlicí	1996	6337	24,09
5	Náchod	Náchod	1996	20760	33,26
6	Opočno	Rychnov nad Kněžnou	1996	3128	14,01
7	Police nad Metují	Náchod	1996	4287	24,35
8	Rychnov nad Kněžnou	Rychnov nad Kněžnou	1996	11466	34,96
9	Trutnov	Trutnov	1996	31005	103,33
10	Ústí nad Orlicí	Ústí nad Orlicí	1996	15031	36,34
11	Žamberk	Ústí nad Orlicí	1996	6025	16,91
12	Osečnice	Rychnov nad Kněžnou	1996	292	7,85
13	Limberk	Rychnov nad Kněžnou	1996	698	54,08
14	Javornice	Rychnov nad Kněžnou	1997	925	18,41
15	Slatina nad Zdobnicí	Rychnov nad Kněžnou	1997	816	16,31
16	Žacléř	Trutnov	1997	3553	21,83
17	Lanškroun	Ústí nad Orlicí	1998	10196	20,65
18	Bílá Voda u Javorníka	Jeseník	1998	319	14,98
19	Bohuslavice nad Metují	Náchod	1999	1011	14,12
20	Broumov	Náchod	1999	7977	22,27
21	České Meziříčí	Rychnov nad Kněžnou	1999	1787	21,91
22	Hostinné	Trutnov	1999	4723	8,06
23	Jaroměř	Náchod	1999	12770	23,95
24	Machov	Náchod	1999	1157	20,45
25	Nové Město nad Metují	Náchod	1999	9878	23,12
26	Skuhrov nad Bělou	Rychnov nad Kněžnou	1999	1082	16,63
27	Špindlerův Mlýn	Trutnov	1999	1198	76,92
28	Vamberk	Rychnov nad Kněžnou	1999	4698	21,03
29	Velké Poříčí	Náchod	1999	2450	7,46
30	Solnice	Rychnov nad Kněžnou	2000	2287	12,72

31	Třebechovice pod Orebem	Hradec Králové	2000	5848	21,03
32	Lukavice	Rychnov nad Kněžnou	2000	596	10,9
33	Pěčín	Rychnov nad Kněžnou	2000	521	14,76
34	Synkov - Slemeno	Rychnov nad Kněžnou	2001	379	7,25
35	Kvasiny	Rychnov nad Kněžnou	2001	1381	6,66
36	Králíky	Ústí nad Orlicí	2001	4576	52,77
37	Pardubický kraj		2002	515868	4519
38	Kuks	Trutnov	2002	258	4,83
39	Česká Skalice	Náchod	2002	5319	35,33
40	Lánov	Trutnov	2002	1668	16,96
41	Kostelec nad Orlicí	Rychnov nad Kněžnou	2002	6237	26,19
42	Lampertice	Trutnov	2002	469	5,84
43	Bernartice	Trutnov	2002	888	17,93
44	Královec	Trutnov	2002	182	9,95
45	Zlatá Olešnice	Trutnov	2002	184	9,43
46	Benecko	Semily	2003	1142	16,52
47	Šonov u Broumova	Náchod	2003	318	20,72
48	Křinice	Náchod	2003	353	16,45
49	Adršpach	Náchod	2003	528	19,72
50	Bělá nad Svitavou	Svitavy	2005	521	11,56
51	Lavičné	Svitavy	2005	123	4,69
52	Batňovice	Trutnov	2005	748	4,47
53	Olomoucký kraj		2005	641945	5267
54	Královéhradecký kraj		2005	554511	4759
55	Záměl	Rychnov nad Kněžnou	2006	648	5,5
56	Proseč	Chrudim	2006	2167	34,03
57	Častolovice	Rychnov nad Kněžnou	2007	1667	5,62
58	Meziměstí	Náchod	2007	2700	25,72
59	Potštejn	Rychnov nad Kněžnou	2007	890	9,IV
60	Velichovky	Náchod	2007	754	7,97
61	Vítězná	Trutnov	2007	1277	24,75
62	Vysoká Srbská	Náchod	2007	252	7,41
63	Vrbice	Jičín	2008	89	6,65
64	Suchý Důl	Náchod	2008	429	13,27
65	Chotěvice	Trutnov	2008	1037	20,13
66	Pilníkov	Trutnov	2008	1200	16,99

67	Rybník	Ústí nad Orlicí	2008	797	11,14
68	Černý Důl	Trutnov	2008	757	22,18
69	Borohrádek	Rychnov nad Kněžnou	2008	2121	14
70	Božanov	Náchod	2009	361	19,2
71	Hronov	Náchod	2009	6220	22,04
72	Žďár nad Metují	Náchod	2010	628	8,17
73	Sopotice	Ústí nad Orlicí	2010	874	13,57
74	Libchavy	Ústí nad Orlicí	2010	1708	22,11
75	Vrchlabí	Trutnov	2010	12710	27,66
76	Pohoří	Rychnov nad Kněžnou	2011	663	6,37
77	Lično	Rychnov nad Kněžnou	2011	630	6,29
78	Staré Město	Šumperk	2011	1853	86,3
79	Janské Lázně	Trutnov	2011	817	13,73
80	Svoboda nad Úpou	Trutnov	2011	2137	7,75
81	Libel	Rychnov nad Kněžnou	2011	118	3,62
	Sdružení Region Orlické hory				
1	Bartošovice v Orlických horách	Rychnov nad Kněžnou	1996	202	35,61
2	Bohdašín	Rychnov nad Kněžnou	1996	242	5,38
3	Bystré	Rychnov nad Kněžnou	1996	271	3,28
4	Deštné v Orlických horách	Rychnov nad Kněžnou	1996	597	32,08
5	Dobřany	Rychnov nad Kněžnou	1996	128	4,05
6	Janov	Rychnov nad Kněžnou	1996	117	3,39
7	Kounov	Rychnov nad Kněžnou	1996	238	11,35
8	Olešnice v Orlických horách	Rychnov nad Kněžnou	1996	474	14,29
9	Orlické Záhoří	Rychnov nad Kněžnou	1996	196	29,12
10	Sedloňov	Rychnov nad Kněžnou	1996	232	19,01
11	Sněžné	Rychnov nad Kněžnou	1996	124	6,07
12	Zdobnice	Rychnov nad Kněžnou	1996	159	33,05
13	Ohnišov	Rychnov nad Kněžnou	1996	484	10,51
14	Dobré	Rychnov nad Kněžnou	1997	803	17,35
15	Rokytnice v Orlických horách	Rychnov nad Kněžnou	1999	2316	40,21
16	Bačetín	Rychnov nad Kněžnou	2000	411	8,13
17	Říčky v OH	Rychnov nad Kněžnou	2000	91	14,81
18	Podbřeží	Rychnov nad Kněžnou	2001	521	7,86
19	Chlístov	Rychnov nad Kněžnou	2003	83	1,38

20	Nový Hrádek	Náchod	2003	760	11,38
21	Val u Dobrušky	Rychnov nad Kněžnou	2003	282	6,04
22	Česká Čermná	Náchod	2004	474	8,91
23	Borová	Náchod	2005	188	3,07
	DSO Mikroregion Brodec				
1	Svídnice	Rychnov nad Kněžnou	2005	184	4,62
2	Krchleby	Rychnov nad Kněžnou	2005	90	1,69
3	Vrbice	Rychnov nad Kněžnou	2005	126	2,43
4	Borovnice	Rychnov nad Kněžnou	2005	381	8,19
5	Chleny	Rychnov nad Kněžnou	2005	236	4,1
6	Lhota u Potštejna	Rychnov nad Kněžnou	2005	291	5,72

Zdroj: Vlastní zpracování na základě informací z ERG a ČSÚ (www.czso.cz)

Příloha č. 2: Seznam Euroregionů v Evropě

Euroregiony v Evropě		
Vznik	Název	Státy
1958	EUREGIO (Gronau)	Ge., NL
1971	North Calotte Council	Fi, No, Swe
1972	International Lake Constance conference	A, Swi,
	Kvarken council	Fi, No, Swe
1973	Rhine-Waal euroregion	Ge, N
1976	Meuse-Rhine Euroregion	Be, Ge, NL
1977	Ems Dollart Region	Ge, NL
	Central North committee	Fi, No, Swe
1978	Rhine-Meuse-North euroregion	Ge., NL
	Archipelago (islands) committee	Fi, Swe
	ARKO (Arvika/Kongsvinger) euroregion	No, Swe
1980	BENEGO" (Belgian-Dutch border consultation)	Be, NL
	Bornholm and Southwestern Skåne euroregion	De, Swe
	Østfold-Bohuslän/Dalsland euroregion	No, Swe
1984	Benelux-Middegebied euroregion	Be. Lux, NL
1987	Tornio River Valley Council	Fi, Swe
1989	Scheldemond euroregion	Be, NL
1990	Sea Alps euroregion[9]	Fr, It
1991	Cross-channel euroregion	Be, Fr, UK
	Neisse euroregion	CR, PL, Ge
1992	Ore Mountains euroregion (Krušnohoří)	CR, Ge
	Spree-Neisse-Bober euroregion	Ge, PL
	Danube 21 euroregion	Bu, Ro, Sr
	Elbe/Labe euroregion	CR, Ge
1993	Barents Euro-Arctic Council	Fi, No, Ru, Swe
	Carpathian Euroregion	Hu,PL, Ro, Sl, U
	East Sussex/Seine-Maritime/Somme euroregion	Fr, UK
	Egrensis euroregion	CR, Ge
	Pro Europa Viadrina euroregion	Ge, PL
	Salzburg-Berchtesgadener Land-Traunstein euroregion	A, Ge
1994	Tatras euroregion	Sl, PL
	Inn-Salzach euroregion	A, Ge
	Bavarian forest - Bohemian Forest / Šumava euroregion	A, CR, Ge
1995	Bug euroregion	BR, PL, U
	Insubria euroregion ^l	It, Swi
	Pomerania euroregion	De, Ge, PL, Swe
	Saar-Lorraine-Luxembourg-Rhin euroregion	Ge, Fr, Lux
	TriRhena euroregion	Ge, Swi, Fr
	Saar-Lorraine-Luxembourg-Rhin euroregion	GE, Fr, Lux

1996	Glacensis euroregion	CR, PL
1997	Via Salina euroregion	A, Ge
	Region Southern Jutland-Schleswig	De, Ge
	Mesta-Nestos euroregion	Bu,Gr
	Danube - Kris - Mures - Tisza euroregion	Ro, Hu, Sr
1998	Euroregion Baltic http://euroregionbaltic.eu	De, Li, PL, Ru, Swe
	Cieszyn Silesia euroregion (Těšínské Slezsko)	CR, PL
	Inntal euroregion	A, Ge
	Praděd euroregion	CR, PL
	Silesia euroregion	CR, PL
	Tyrol-South Tyrol-Trentino	A, It
	West/West Pannonia euroregion	A, Hu
	Zugspitze-Wetterstein-Karwendel euroregion	A, Ge
	Superior Prut and Lower Danube euroregion	Ro, Mo, U
1999	Helsinki-Tallinn euregio	E, Fi
	Pomoraví - Záhorie - Weinviertel euroregion	A, CR, SI
2000	Beskydy Mountains euroregion	CR, PL, SI
	Euregio Karelia	Fi, Ru
	White Carpathians euroregion (Bílé karpáty)	CR, SI
2002	Białowieża Forest euroregion	PL, BeRu
	Eurobalkans	Bu, Mac, Sr
	Silva Nortica euroregion	A, CR
2003	Belasica euroregion	Bu, Gr, Mac
	Drina-Sava-Majevisa euroregion	BH, Cho, Sr,
	Ister-Granum Euroregion	Hu, SI
2004	euroregion Pyrenees-Mediterranean	Fr, Sp
2006	Stara Planina euroregion	Sr, Bu
	Adriatic Euroregion	BH, Cho, MN,Alb, Slo, It
2007	Alps-Mediterranean Euroregion	Fr, It
	Biharia euroregion	Ro, Bu
2008	Black Sea euroregion	Ro, Bu
	Galicia-North Portugal euregion	Sp, Port
2010	Donbas Euroregion	Ru, U
	Adriatic Euroregion	

Zdroj: AEBR

Příloha č. 3: Euroregiony v Evropě podle vzniku

Stát	Vznik euroregionu					
Německo	1958	1972, 73,76, 77, 78		1991, 92, 93, 94, 94, 95, 95,97,98,		
Holandsko	1958	1973, 76, 77, 78	1980,84			
Rakousko		1972		1993,94, 95, 97, 98, 98, 98, 99	2002	
Švýcarsko		1972		1995		
Belgie		1976	1980, 84, 89	1991		
Luxembursko			1984	1995		
Itálie				1990,95, 98	2006, 07	
Francie				1990, 91, 93,95	2004, 07	
Velká Británie				1991, 93		
Dánsko		1972	1980	1995, 97, 98		
Švédsko		1971, 77, 78	1980, 80, 87	1993, 95, 98		
Finsko		1971, 72, 77, 78	1987	1993, 99	2000	
Norsko		1971, 72, 77	1980	1993		
Česká rep.				1991, 92, 92, 93, 94, 98, 98	2000, 00, 01, 02	
Polsko				1991, 92, 93, 94, 95, 95, 96, 97, 98, 98		
Slovensko				1993,94, 99, 2000, 2000, 2003		
Maďarsko				1993, 97, 98,	2003, 07	
Ukrajina				1993, 95, 98		2010
Rusko				1993, 97, 98,		
Rumunsko				1992, 93, 97, 98	2007, 08	
Bulharsko				1992, 97	2002, 03, 06, 08	
Litva				1997, 98		
Estonsko				1999		
Portugalsko					2008	
Makedonie						

Zdroj: Vlastní zpracování podle AEBR

Příloha č. 4: Fotodokumentace k projektu Via Fabrilis

Příloha č. 5: Fotodokumentace k projektu Krkonoše bez bariér

